

Jus Canonicum In V. Libros Decretalium Distributum

novâ Methodo explicatum, Omnibus Capitulis Titulorum (qui in Antiquis, & novis Libris Decretalium continentur) promiscuè & confusè positis, in ordinem doctrinæ digestis. Adjunctis Aliis Quæstionibus Connexis, Quæ Ad Plenam Cujusque Tituli, Aut Materiæ Cognitionem, Et Expositionem Pertinent. ...

Respondens Libro Quarto Decretalium : In Quo De Sponsalibus, Et Matrimoniis, & quae eis annexa sunt, agitur, eadémque plenè, & theoricè explanatur, & declarantur ...

Pirhing, Ehrenreich

Dilingae, 1678

Titulus. I. De Sponsalibus, & matrimoniis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-98293](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-98293)

LIBER IV. DECRETALIUM.

Actum est in Libro III. præcedente de iis, quæ spectant ad Clericos sæculares, & regulares, sequitur, ut nunc agatur etiam de iis, quæ spectant ad statum laicorum, adeoque de Sponsalibus & Matrimoniiis, eisque annexis, quia plerique laici in statu conjugali vivunt, vel ad eum tendunt. Continet autem hic Liber materiam perutilem quoque, sed & perdifficilem: nam causæ matrimoniales numerantur in Jure inter causas graves, & arduas, ideoque Confistoria ac Tribunalia Judicum Ecclesiasticorum frequentissimè occupant, ut praxis testatur.

TITVLVS I.

DE SPONSALIBUS, ET MATRIMONIIS.

SECTIO I.

DE SPONSALIBUS DE FUTURO.

Sponsalia à spondendo dicta sunt, l. 2. ff. De Sponsalibus. quia mos erat antiquis, ut puella nuptura promitteretur viro à parentibus, tutoribus, vel amicis, sub quorum cura, & potestate erat, Sanch. l. 1. de Sponsal. disp. 1. n. 1. Accipiuntur verò Sponsalia tripliciter. 1. Minus propriè, pro archa & muneribus, quæ à sponso sponsæ dabantur. 2. Pro matrimonio rato, & nondum consummato: quomodo Matth. 1. dicitur: Cum esset desponsata Maria Mater Jesu Joseph, cum ramen paulò post conjux Josephi appelleretur. Et hæc dicuntur Sponsalia de præsentī. 3. Magis propriè, & usitatè, Sponsalia accipiuntur pro futuri Matrimonii promissione, & ut sic sunt præambulum quoddam Matrimonii, quæ est acceptio hujus loci propria, & dicuntur Sponsalia de futuro.

§. I.

Quid sint Sponsalia, & quâ formâ, seu modo contrahantur?

II. ASSERTIO I. Sponsalia sunt futurarum nuptiarum mentio, & repromissio, prout definiuntur in l. 1. ff. de Sponsal. & c. Nostrates. 3. caus. 30. q. 5. Ubi notandum 1. hæc promissio non debet esse merè interna, aut mente solùm interiùs concepta, sed per verba externa aut aliquod aliud signum manifestativum consensus interni debet esse expressa, Sponsalia

enim numerantur inter contractus humanos, qui ultrò citroque obligationem pariunt: ad hoc autem sola intentio non sufficit, sed necessarium est illam verbis, vel signis aptis explicari, ut unus contrahens alterius animum intelligat, intentio enim mente retenta nihil operatur in humanis contractibus, l. Cum in plures. 60. §. Locator. ff. Locati. ac proinde qui liberè aliquid promissit alteri, actu merè interno, potest id revocare, ante acceptationem alterius, Sanch. cit. l. 1. disp. 3. n. 5. Porro promissio interna matrimonii contrahendi facta Deo, per modum voti, nisi aliis circumstantiis vestiatur, est invalida, nec potest esse materia voti; hoc enim est promissio melioris boni: matrimonium autem inferius bonum est, quàm coelibatus, juxta Concil. Trident. Sess. 24. de Sacramento Matrimonii can. 5. à quo impedit, Sanch. cit. l. 1. disp. 4. n. 1.

III. Notandum 2. Ad Sponsalia requiritur promissio, non simplex, sed mutua, sive reciproca, ad quam proinde non satis est, ut una pars acceptet promissionem alterius, sed insuper requiritur, ut altera repromittat, sive se vicissim ad matrimonium, suo tempore contrahendum obliget. Unde si Paulus Annæ promittat matrimonium, non gratis, & per modum liberalis promissionis, sed respectivè, & per modum contractus onerosi, & reciproci, sive animo contrahendi Sponsalia: Anna verò promissionem quidem acceptet, sed sine proposito repromittendi, & vicissim se obligandi Paulo, neuter obligatus erit ad matrimonium in foro conscientie. Non Anna, quia hæc non voluit se obligare Paulo, acceptando promissionem illius, sed hunc tantum sibi obligatum habere: actus autem agentium non operantur ultra intentionem eorum, l. Non omnis. 19. in princ. ff. de reb. credit. Neque etiam Paulus obligabitur, quia Sponsaliorum contractus est respecti-

A

VUS

vus, & reciprocus, sive ultro citroque obligatorius, ut patet ex eius definitione, *cit. l. 1. ff. de Sponsal.* Ubi Sponsalia dicuntur *repromissio futurarum nuptiarum*, adeoque non potest claudicare, seu ex una tantum parte contrahentium obligare, sed antequam utraque pars, & sponsus, & sponsa, se obliget, nondum est contractus perfectus, & per consequens potest altera pars liberè resilire: est enim promissio suapte naturâ conditionalis, continetque implicite hanc tacitam conditionem: *promitto tibi, si & tu repromittas*, adeoque altero non repromittente, & se vicissim obligante, nulla confurgit ex priorè promissione obligatio, *Sanch. cit. l. 1. dis. 5. num. 10. & seqq. Laym. libr. 5. Theol. mor. p. 1. c. 1. n. 2.* Si verò Paulus omnino absolute, & gratuita matrimonium promittat Annæ, in memoriam v.g. beneficii ab ea accepti, tunc hac acceptante promissionem, nec repromittente, solus Paulus promittens obligatus erit ad ducendam illam: non vi Sponsalium, quæ claudicare nequeunt, sed vi simplicis, & liberalis promissionis, quæ potest esse, & obligare ex parte unius, manente altero immuni ab obligatione, *Sanch. c. l. n. 12. Laym. c. l. quavis solitaria huiusmodi promissio, etiam acceptata, non obliget graviter, nisi si grave inde damnum sequatur, & cum solemnitate sit facta, Tann. tom. 4. dis. 8. de Sacram. Mar. dub. 1. n. 4.*

IV. Notandum 3. promissio sponsaliorum debet, ex parte intellectus, habere sufficientem deliberationem, quæ scilicet sufficit, & exigitur ad peccatum mortale, *Sanch. cit. l. 1. dis. 8. n. 5.* Ratio est, tum quia Sponsalia obligant sub peccato mortali, ut infra dicitur, ergo exigitur deliberationem requisitam ad peccatum mortale: tum quia ea deliberatio sufficiens est ad votum, *c. 2. de voto*, ergo etiam sufficit ad Sponsalia. Quamvis plena, & matura deliberatio prævia omnium circumstantiarum non requiratur. Textus Juris in speciem contrarii intelligendi sunt de iracundia adimemente usum rationis, & deliberationem requisitam ad peccatum mortale, *Sanch. cit. dis. 8. n. 11.*

Notandum 4. Promissio Sponsalium non debet esse ficta, nam talis promissio non est vera, & seria promissio, sed promissionis fictio, adeoque qui fictè promittit matrimonium oretenus solum, absque animo promittendi, aut cum intentione quidem promittendi, sed sine intentione se obligandi, non obligatur, ex vi promissionis, & Sponsalium, quia deficit internus consensus. Omnis enim obligatio, quæ non est ex lege, oritur ex privata hominis voluntate: ergo ubi deest obligandi voluntas, deficit obligatio, *Sanch. cit. l. dis. 9. n. 5.* Quamvis autem sic fictè promittens matrimonium, non ex vi talium sponsalium obligetur, peccat tamen sic promittendo mortaliter, quia est mendacium perniciosum in re gravi, & contra legem iustitiæ, quæ præscribit, ut in quolibet contractu utrinque obligatorio, qualis est Sponsalium, uterque verè contrahat, *Sanch. cit. l. 1. dis. 9. n. 5.* de quo plura videri possunt apud eundem *c. l. dis. 10.*

V. Notandum 5. Ex eo, quod Sponsalia sunt promissio futuri matrimonii, sequitur, concubitum cum alieno sponso, vel sponsa non esse adulterium, tum quia adulterium propriè in nuptiam committitur, *l. Inter. c. 5. § 1. ff. ad leg. Jul. de adul.* At spon-

sa de futuro non est nupta, ergo concubitus cum illa non est adulterium, *c. Lex illa. 2. §. Cum ergo. caus. 36. q. 1.* At qui accedit ad alienam sponsam de futuro, non violat alienum torum, quia hic non est permissus sponsis, ante matrimonium contractum per verba de presenti, ergo talis non committit adulterium. Non obstat, quod in *l. Si uxor. 13. §. Divi. ff. ad leg. Jul. de adul.* permittitur vindicari concubitus etiam cum sponsa alterius, tanquam adulterium, ubi manifestè de Sponsalibus de futuro esse sermonem patet ex eo, quod additur, *quia nec spem matrimonii violare permittitur*, sponsalia autem de presenti, non spes matrimonii, sed ipsum matrimonium dicuntur. Sed respondetur, concedi ibi vindictam sponso, non ex eo, quod fornicator cum sponsa alterius sit adulterium, sed quia atrox injuria ipsi sponso est illata, *Covarr. in Epitome Libr. IV. Decret. p. 1. c. 1. n. 8. & 9. Sanch. cit. l. 1. dis. 2. n. 2. & 3. Tanner. cit. dis. 8. dub. 3. num. 40.* An autem circumstantia Sponsaliorum ob fornicationem cum alieno sponso vel sponsa, necessariò in confessione sit exprimenda, tractat *Sanch. c. l. n. 4. & seqq. Tanner. c. l. n. 41. & 42.* et alii Theologi, qui videri possunt.

VI. Notandum 6. Quamvis absolute, & per se loquendo, possint, qui matrimonium contrahere volunt, sponsalia prætermittere, sine scelere, & peccato, quia nullâ lege præceptum reperitur, quod ipsum matrimonium necessariò præcedere debeat promissio de eo contrahendo: omnino tamen decens est, & honestum, ut præcedant huiusmodi sponsalia, ut colligitur ex *c. 1. & c. 3. caus. 30. q. 5.* idque ut indissolubilis status, & obligatio matrimonii, majore cum deliberatione suscipiatur, *Tann. cit. dis. 8. dub. 1. n. 2.* imò post *Concil. Trident.* vi cuius publicæ denuntiationes præmitti debent, moraliter necessariū est, ut promissio saltem tacita de contrahendo matrimonio præcedat, ut notat *Tanner. c. l.*

VII. ASSERTIO 2. Sponsalia contrahuntur per verba aut signa quælibet, quibus secundum communem loquendi modum, & præsentis rerum circumstantias, exprimitur mutua promissio de matrimonio contrahendo. Cujusmodi sunt, *accipio te in meam, vel in meum: ducam te in uxorem, vel virum: contraham tecum matrimonium, volo te esse meam sponsam, vel sponsum &c.* *Tanner. cit. dis. 8. dub. 1. num. 8.* De quibusdam autem verbis dubitatur, an sit obligatio Sponsalium, ut si quis dicat, *nullam aliam ducam, nisi te*: nam *Sanch. cit. l. 1. dis. 19. n. 5.* & alii communiter, negant esse Sponsalia, sed solum promissionem conditionalem, si aliquam ducturus sum, te ducam, *arg. l. Si sterilis. 21. §. Si tibi. ff. de action. empt.* Ex qua colligitur, quod promittens non vendere, nisi huic, non tenetur absolute vendere, sed solum tenetur huic, casu, quo vendiderit. At verò si quis dicat, *non aliam, sed te ducam*, erunt sponsalia. Idemque dicendum videtur de hac formula: *nullam aliam ducam præter te*, sic enim juxta regulam Dialecticorum exponenda est: *te ducam, & nullam aliam à te ducam.* Sicut hæc propositio, *nullus homo currit, præter Petrum*, sic exponitur, *Petrus currit, & nullus alius currit.* Addi tamen hic debet ista limitatio, ut, si quis dicat, *non aliam se ducturum, nisi hanc, vel præter hanc*, tum demum simpliciter, & absolute obligetur ad ducendam illam, si aliunde, vel ex aliis

conjecturis constet, eum certum animum habere contrahendi matrimonii, quia in foro conscientiae praecipue spectanda est intentio promittentis, *Laym. cit. c. 1. n. 2. in fine.*

VIII. Prædictis addendum 1. Si verba sint dubia, quæ vel solum propositum, ut contraham tecum matrimonium; vel etiam plus, quam promissionem matrimonii significare possunt. *Ut volo te esse uxorem meam: volo tecum contrahere matrimonium:* tum in foro quidem conscientiae standum est intentioni contrahentium, si de ea constet, quia verba habent vim obligandi ex consensu interno, & non sermones, id est, intellectus, sed rei est sermo subjectus, c. *Intelligentia. 6. junctâ Gl. V. Res de V. S.* In foro tamen externo non statuitur intentioni contrahentium, quia ea Ecclesiam latet, sed potius communi, & recepto verborum sensui, quem verba communiter rectè intelligentibus ingerere solent, *Sanch. cit. l. 1. dis. 18. n. 1. & 4. Tanner. cit. dub. 1. n. 10.*

Addendum 2. Interdum etiam signa supplunt verborum vices, sic enim anuli traditio, vel immixtio in digitum: item donatio, & acceptatio arrha, & munerum sponsalitorum exprimitur sufficienter consensus, & contrahi possunt Sponsalia, absque verbis, praesertim si jam inter parentes, vel amicos praecessit tractatio aliqua de matrimonio contrahendo, quia tunc talia sunt sufficientia signa mutuae promissionis, in quo tamen potissimum loci consuetudo spectanda erit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 22. n. 2. & 5. Tanner. c. 1.*

§. II.

Quinam sint habiles, vel inhabiles ad Sponsalia contrahenda, vel matrimonium?

IX. ASSERTIO I. Generatim loquendo, ab illis solis contrahi possunt Sponsalia, inter quos aliquando (adveniente aetate) consistere potest licite, & valide matrimonium, ut est communis DD. sententia apud *Tanner. tom. 4. dis. 8. dub. 2. n. 16.* Ratio est, qui Sponsalia sunt promissio futuri matrimonii, ergo ut valeant, debent esse promissio liciti, & validi matrimonii, quia promissio rei illicitae etiam juramento firmata non valet. In quo tamen semper respiciendum est ad tempus implendae promissionis. Hinc impuberes septennio majores contrahere possunt Sponsalia, cum tamen pro eo tempore non possint contrahere matrimonium: & temporali voto castitatis, v. g. ad unum, vel duos annos obstrictus, valide contrahit Sponsalia implenda, eo tempore, quo votum non amplius obligat, *Tanner. c. 1. n. 17.*

X. ASSERTIO 2. In specie verò Sponsalia, & matrimonium ab furiosis, & amentibus, sive etiam cum illis contracta non valent, ob defectum plenae & deliberatae consensu, prout constat ex c. *Dilectus. 24. h. t.* Ubi respondet Papa, quod mulier matrimonialiter copulata viro, qui continuo furore laborabat, etiam tempore contracti matrimonii, *(Gl. hic V. Furore.)* cum ipso morari non possit, quia propter mentis alienationem legitimus con-

sensus inter eos intervenire non potuit: adeoque mandat eos ab invicem separari, si res ita se habeat. Excipe, nisi furiosus habeat dilucida intervalla, tunc enim potest, eo tempore, Sponsalia & matrimonium contrahere, cum sit rationis compos, ita ut etiam si postea furor denuo superveniat, Sponsalia vel matrimonium non reddantur invalida: quamvis regulariter etiam tunc licite, & sine peccato non contrahat, quia si perpetuo furore laboret, ineptus est ad prolem educandam, nisi id minus alii committere possit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 8. n. 15. 16. & 18.* Porro si dubitetur, an actus gestus a furioso, sit gestus, tempore furoris, vel intervalli, in tali dubio praesumitur gestus tempore furoris, quia hic praesumitur durare omni tempore: nisi ex actus qualitate praesumendum sit esse gestum, tempore sane mentis, *Sanch. c. l. n. 17.* & alii apud *Barbosi in Collect. in cit. c. Dilectus. n. 5.* Similiter ebrius, si tempore ebrietatis contrahat Sponsalia, vel matrimonium, nihil agit, quia caret consensu libero, & debita deliberatione, *Sanch. c. l. n. 19.*

XI. ASSERTIO 3. Sensibus destituti, ut surdus tantum, vel mutus tantum, imò etiam surdus simul, & mutus à natura possunt valide contrahere Sponsalia, vel matrimonium, prout sumitur ex c. *Cum apud. 23. h. t.* Ubi Papa Innocentius III. condidit, utrum mutus, & surdus (qui profusus non audit) possit matrimonium (vel Sponsalia) contrahere? Respondet, cum Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitivum, quatenus non prohibetur, per consequens admittitur, quia solus consensus sufficit ad matrimonium contrahendum. Unde si talis velit contrahere, non potest, nec debet id ei denegari, cum quod verbis non potest, signis valeat declarare. Ubi eum dicitur in singulari, videtur intelligendum de eodem utroque sensu privato. Nam saepe tales sunt satis perspicaces, & acuti ingenii, ut signis edoceri possint, quid sit matrimonium, & nupti, vel alio signo indicare consensum. Item tales possunt constiteri, & absolvi à peccatis, ergo etiam matrimonium contrahere. Quod si quis simul sit surdus, & mutus, ac cecus, *Sanch. cit. dis. 8. h. t. 3.* negat talem posse contrahere Sponsalia, vel matrimonium, eo quod mutus solis signis instrui possit, quid sit matrimonium: cecus autem hæc signa percipere nequeat, nec etiam verba, cum simul sit surdus. Id quod saltem moraliter loquendo, & ordinariè est verum: etsi forte physice loquendo, non sit impossibile, ut surdus, mutus & cecus, ob perspicaciam ingenii, solà ratione naturali cognoscat rationem Sacramenti matrimonii, ut notat *Tanner. cit. dub. 2. num. 32.* Hinc colligitur, quod verba non sint necessaria in matrimonio carnali, etiam in iis, qui loqui possunt, sed sufficit, ut consensus contrahentium matrimonium, vel Sponsalia signo aliquo externo exprima- tur. Porro quando in cit. c. *Cum apud.* dicitur, quod Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitivum, id intelligendum est, quod ordinariè quidem sit de re jure permessa, adeoque permissivum, prohibitivum tamen ratione certarum personarum, ut notat *Abb. hic n. 2.*

XII. Præterea huc pertinet, quod statuitur in c. *Tu. 23. h. t.* Ubi cum quaesitum fuisset, utrum

solis verbis, & quibus matrimonium contrahatur? Respondet Papa, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum: sed verba exprimentia consensum de presenti sunt necessaria, quantum ad Ecclesiam. Nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum, sine verbis: & pueri ante annos legitimos (scilicet discretionis) per verba solum non contrahunt, quia non intelliguntur consentire.

XIII. Ubi notandum 1. Ex hoc c. nonnulli colligunt, solum consensum internum, sine verbis, vel aliis signis, sufficere ad matrimonium contrahendum, aut etiam Sponsalia. Sed non rectè, quia Papa hic non loquitur de consensu merè interno, sed de consensu verbis, vel signis expresso, nam si consideretur matrimonium, prout est contractus, qui celebratur inter homines ignorantes interna cordis, necessariò requiritur, ut consensus internus, signo aliquo externo manifestetur: si verò spectetur matrimonium, prout est Sacramentum, de ratione illius est, ut sit signum sensibile, ut notavit Sanch. l. 2. de matrim. dis. 30. n. 1. Idque probatur apertè ex verbis immediate sequentibus: nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per mutuum consensum sine verbis, ubi Gloss. addit: sed non sine signis, vel nutibus: ergo loquitur ibi Papa non de consensu mutuo merè interno, sed de expresso verbis, vel aliis signis, ut in mutis, qui contrahit quidem matrimonium sine verbis, sed non sine aliis signis: quia enim regulariter verba requiruntur, ut denotetur, seu manifestetur consensus internus, hic autem exprimi possit, non solum per verba voce prolata, sed etiam per alia signa: ideo ista sufficiunt, Sanch. c. l. dis. 31. n. 5. Deinde Papa in cit. c. Tue, non absolute ait, verba esse necessaria ad contrahendum matrimonium, sed quoad Ecclesiam, hoc est, quoad, faciliorem ac tutiorem probationem in foro externo Ecclesiæ: & ita non excluditur alius modus probandi, quod enim non requiritur necessariò ad substantiam rei, seu actus, sed ad probationem tantum, potest impleri per æquipollens, Sanch. c. l. n. 6. Quare verba non sunt præcisè necessaria ad substantiam matrimonii, etiam in illis, qui loqui possunt, sed satis est consensus exprimi per alia signa, aliis muti non possent contrahere matrimonium, ut ex dictis patet: quamvis verba inter alia signa obtineant principatum, ita ut probatio ex verbis sit certior, quam quæ sit aliis signis, Covarr. in Epitom. Libr. IV. Decret. p. 2. c. 4. in init. n. 1.

XIV. Notandum 2. Etsi verba non sint necessaria ad substantiam matrimonii, videntur tamen necessaria ex præcepto Ecclesiæ, ut colligitur ex cit. c. Tue. ibi: necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam verba &c. & ex c. Licet. 3. de sponsa duorum, ibi: Si inter virum, & mulierem legitimus consensus interveniat, ita ut unus alterum verbis consuevis expressè recipiat &c. Idque confirmatur ex Ecclesiæ consuetudine, & praxi, secundum quam ij, qui loqui possunt, verbis contrahere solent matrimonium, ac proinde Ecclesiæ non toleraret, si qui loqui possunt, solis signis aut nutibus matrimonium contrahere vellent. Et quamvis Sanch. cit. dis. 31. n. 10. dicat, nullum ex-
tare de hoc Ecclesiæ præceptum: fatetur tamen gra-

ve peccatum fore non exprimere in hoc contractu matrimonii consensum per verba, per quæ melius, & clarius is exprimitur, quam per signa, saltem si consensus per alia signa externa non sufficienter exprimeretur. Porro per verba hic intelliguntur, non solum illa, quæ articulata voce proferuntur, sed etiam, quæ per litteras, vel nuntios explicantur, quasi per instrumenta, cum materia matrimonii sit favorabilis, c. ult. de sent. & re judic. Barb. in Collect. hic n. 2. §. Intellige verba. Quinam autem ob atatem sint inhabiles ad contrahenda Sponsalia, vel matrimonium, infra dicitur.

§. III.

Quomodo & quando obligent Sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu sint extorta?

XV. ASSERTIO 1. Sponsalia, etsi clam, & sine testibus, ac arctis contracta, obligant ex iustitia sub culpa lethali, ad matrimonium contrahendum. Est communis sententia apud Sanch. l. 1. de Sponsal. dis. 27. n. 2. Probatur ex c. Desponsatus. 46. c. Atho. 47. & c. De conjugali. 50. caus. 27. q. 2. c. Ex litteris. 10. & c. Requisivit. 17. h. t. Ratio est, quia omnis contractus obligat ex iustitia, & quidem in materia gravi sub peccato mortali, at Sponsalia sunt contractus, facio ut facias, inducens obligationem mutuum, & reciprocam, & materia est gravis, cum magna injuria inferatur alteri, si non impleatur: ergo obligant graviter. Unde lex Civilis l. C. De Sponsal. dans desponsatæ libertatem renunciandi, & nubendi alii, est correctæ per Canones, Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 1. dub. 3. n. 34.

XVI. ASSERTIO 2. Sponsalia obligant ad matrimonium contrahendum tempore à contrahentibus præfixo: si autem nullum certum tempus sit constitutum, tenetur quisque contrahere, altero exigente, quam primum commodè potest, Sanch. cit. l. 1. dis. 28. n. 2. Tanner. cit. dub. 3. n. 35. Ratio est, quia id generale est in omni debito, cui dies certus præfixus non est: neque enim prius tenetur debitor solvere, quam creditor postulaverit, l. Debitores. 10. C. De pignorib. nisi creditor non audeat petere, ex timore etiam reverentia, vel debiti fuerit oblitus, vel aliàs commodè non possit petere: alioquin si creditor non petat, conscius, ac memor debiti, & potens commodè petere, censetur consentire in dilationem solutionis. Cæterum Parochis curandum est, ut post contracta à Sponsis sponsalia, quam primum fieri potest, matrimonium contrahatur, ad vitandum periculum fornicationis.

XVII. ASSERTIO 3. Qui sine legitima causa fidem Sponsalium implere recusat, is à Judice Ecclesiastico, post Canonicam admonitionem, potest, ac debet per censuras cogi ad contrahendum matrimonium, siue Sponsalia jurata fuerint, siue non: nisi gravia mala, & scandala, & perpetuæ dissensiones, & jurgia, vel alia mala, inter Conjuges, ex invitis nuptiis timeantur, Sanch. cit. l. 1. dis. 29. n. 41. Tanner. cit. dub. 3. n. 36. Laym. l. 1. tract. 10. p. 1. c. 1. n. 3. & 4.

Prima

Prima pars, scilicet cogendum esse resiliens a Sponsalibus, ad servandum, quod promissit, sumitur ex *c. Ex litteris*. 10. h. 1. Ubi talis casus proponitur: Duo nobiles G. & B. habebant filios, & filias impuberes, quos invicem desponsarunt, & hoc tam patris, quam filii juramento firmarunt se facturos. Prior nobilis G. filiam alterius B. consentiente patre, juravit se ducturum in uxorem, sed postmodum aliam ducere proposuit. Verum Episcopus eum compellere voluit, ut quod juraverat, impleat. Consultus super hac re Papa Alexander III. respondit: periculosum esse dicto G. contra juramentum suum venire, ideoque mandavit Episcopo, ut si hoc ei constiterit, illum moneat, & si monitus non acquieverit, per censuram Ecclesiasticam compellat, ut ipsam, quam juravit ducere, in uxorem recipiat, & maritali affectione pertractet, nisi rationabilis causa obstiterit.

XVIII. Ubi notandum, licet, cum in hoc c. dicitur, resiliens a Sponsalibus cogendum esse ad contrahendum matrimonium, sermo sit de Sponsalibus juratis, idem tamen jus obtinet etiam in non juratis, quia cogendus est, non ob juramentum, sed propter injustitiam, quae committitur, si sponsalia sint jurata, siue non, nam praedictum cap. non innititur juramento, sed narrat, quod in facto contigit. Ratio universalis est, quia Judex tenetur ex officio compellere ad reddendum unicuique quod suum est, vel ex iustitia illi est debitum, ergo qui promissit alicui matrimonium, potest cogi ad illud contrahendum, etsi simpliciter, & sine juramento promiserit, quia ex iustitia est obligatus ad implendum id, quod promissit, etsi non jurarit: quamvis magis cogendus sit, qui per juramentum Sponsalia firmavit, propter majus vinculum Religionis adjectum, *Sanch. c. l. n. 5.* Idque confirmatur, quia pacta legitima servanda sunt, *c. 1. de pact.*

XIX. Verum aliquando tamen etiam qui cum juramento promissit cum aliqua contrahere matrimonium, moneri prius potius debet, quam compelli ad contrahendum, prout sumitur ex *c. Requirat*. 17. h. 1. Nam cum mulier quaedam, interpolito juramento, promississet cuidam viro, se ipsi nupturam, postea verò, mutata voluntate, renuit. Consultus super hac re Papa Lucius III. respondit, quod cum libera esse debeant matrimonia, non coacta, potius mulier illa est monenda, quam cogenda, cum coactiones hujusmodi frequenter soleant difficles exitus habere. Ratio est, quia ad Judicem Ecclesiasticum, siue Episcopum spectat cogere ad contrahendum matrimonium sponso, si id expediat ad finem matrimonii: at verò quando gravia, & publica scandala, vel alia mala timentur ex contractu matrimonii, tunc non expedit fini matrimonii, ut contrahatur, quia per tale matrimonium potius impediretur mutuum obsequium, quod conjuges sibi invicem praestare debent, & perturbaretur status matrimonii, ergo tunc non debet sponsus, vel sponsa compelli ad contrahendum, nisi prius moneatur, quia tunc adest rationabilis causa, ob quam compelli non debet ad contrahendum matrimonium, et si interpolito juramento illud promiserit, ut patet

ex *c. Ex litteris*. 10. ibi: *nisi rationabilis causa obstiterit, in uxorem recipiat, h. 1.*

XX. Praeterea expedit quandoque permittere minus malum, ut majus evitetur. Majus autem malum est, in proposito, permittere scandala, & perpetuas discordes oriri inter conjuges, quam fidem Sponsalium violare, ideoque hoc posterius justè permittit Ecclesia, ut prius, quod gravius malum est, evitetur, *Sanch. cit. dis. 29. n. 4.* Quare cum in *c. Requirat*, dicitur, quod mulier nolens contrahere matrimonium cum eo, cui id jurata promissit, potius sit monenda, quam cogenda, id ita exponi debet, quod prius monenda sit, & postea cogenda, si monitioni non acquieverit, & ita non contradicit priori *cap. Ex litteris*. h. 1. sed concordat cum illo, quamvis sponsi debeant admoneri, & per censuras Ecclesiasticas compelli, ut promissum consensum conjugalem praestent, juxta *cir. c. Ex litteris*, sed cum libera esse debeant matrimonia, neque à Judice metus inferri debeat sponsis, per quem liber consensus ad matrimonium necessarius tollatur: est enim matrimonium ejus, qui liberè Sponsalia contraxit, metu gravi postea contractum, ipso jure nullum, ut ex infra dicendis patebit: ideo non debet esse talis coactio strictissima, sed moderata, ita ut si videat Judex sponsum esse obstinatum, & liberè consentire in matrimonium nolit, non debeat contra ipsum procedere absolute, & strictè compellendo, sed potius uti monitione, juxta *cir. c. Requirat*, quia haec compulsio ad liberum consensum eliciendum adhibetur, non ut invitus ad matrimonium adigatur. Unde si post laram, hoc casu, excommunicationem, videat Judex sponsum pertinacem manere, debet ipsum denique absolvere à censura, etiam si id non petat, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 4. n. 5. Sanch. cit. dis. 29. n. 7.* Porro si Sponsus, vel sponsa, quae promissit matrimonium alicui, siue cum juramento, siue sine illo, postea violatà fide datà, contrahat matrimonium cum alio, vel alia, contractus tenet, nec potest compelli, ut redeat ad priorem sponsum, vel sponsam, *Gl. in cir. c. Ex litteris. V. Compellas in fine.*

XXI. ASSERTIO 4. Probabilius est, Sponsalia de futuro etiam per gravem metum injustè incontracta, esse valida, donec per Judicis sententiam, ob hanc, vel alias causas, rescindantur, *Silvest. V. Sponsalia. q. 6. in fine. Tanner. cit. dis. 8. q. 1. dab. 1. n. 14. & 15.* Ubi tamen id limitat, modo alter contrahens ipsemet injustè metum non inculcaverit, quia licet jure statutum sit, ut matrimonium injusto gravi metu initum sit ipso jure nullum, ut infra dicetur, non tamen id statutum repetitur in Sponsalibus. Ratio diversitatis est, quia matrimonium semel validè contractum non potest ullo modo amplius dissolvi, ideoque æquum fuit, ut ob gravem metum injustè contractum ab initio irritaretur. At verò Sponsalia de futuro facillè dissolvuntur, & possunt per dispensationem Episcopi hujusmodi sponsalia metu inita dissolvi, etiam si juramento firmata sint: quam si metu contrahens non petat, videtur sponte, & absque coactione matrimonium contraxisse, *Tanner. c. l.*

§. IV.

An Sponsalium contractui adiici possit pœna, vel arrha.

XXII. ASSERTIO I. Pœna propriè dicta, quæ scilicet consistit in proprio peculio, seu patrimonio v. g. diminuendo, solvenda per eum, qui si eam frangit, adjecta contractui Sponsalium, est utroque jure irrita, tum Civili l. *Mulier. §. C. De Sponsal. tum Canonico, ut constat ex c. Gemma. 29. h. t.* Nam cum filia T. mulieris G. infra VII. annos contraxisset Sponsalia cum P. (quæ fuerunt invalida) præsentibus parentibus, apposita fuit pœna, quam pars, quæ resiliens, alteri persolveret. Postea dicta filia T. contraxit matrimonium cum C. unde petitum fuit, ut pœnam adjectam persolveret. Redelata ad Papam Gregorium IX. is respondit: cum matrimonia libera esse debeant (ab omni coactione) ideo talis stipulatio pœnæ in sponsalibus appositæ merito est reprobanda. Mandavit igitur Papa, ut si ita est, petens pœnam per Ecclesiasticam censuram compellatur ab illius exco-
municacione desistere. Ratio est, ut libertati matrimonii consulatur, nec timore pœnæ solvenda coactè matrimonium incurratur, *Sanch. cit. l. 1. dis. 30. n. 1. & 2.*

XXIII. Idque extenditur 1. quod non tantum sit irrita pœna, si ea per ipsos sponsos sit adjecta contractui sponsalium, sed etiam si per consanguineos ipsorum, ita ut probabile sit fore, ut inducantur sponsi ad matrimonium contrahendum, ne consanguinei pœnam solvere debeant, *Sanch. c. l. n. 3.* At vero pœna apposita inter omnino extraneos ipsis sponsis, valida est, quia per illam sponsi non inducantur ad matrimonium contrahendum, ne hi pœnam solvere debeant, *Sanch. c. l. n. 4.* Est autem verius, pœnam adjectam contractui sponsalium nec quidem juramento firmari, cum sit contra bonos mores, & publicam utilitatem, nam Reipublicæ interest libertate esse matrimonia, quia ex coactis matrimoniis oriuntur jurgia, dissensiones, & mala liberorum educatio, *Sanch. cit. l. 1. dis. 32. n. 21. Tanner. cit. dis. 8. dub. 3. n. 44.*

Extendunt 2. communiter DD. quod irrita sit adjectio pœnæ, si ea per ipsos sponsos sit adjecta sponsaliorum resiliat, quod est indubitatum: si vero etiam injustè ac perfidè, nihilominus quod etiam hoc casu pœna Sponsalibus adjecta non debeat. Contrarium tamen est valde probabile, ut docet *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 8.* quia tunc cessat ratio, ob quam pœna sponsalibus adjecta irrita censenda est, ne libertas matrimonii impediatur: quia si quis nullam habeat causam resiliendi à sponsalibus, tunc nullam retinet libertatem contrahendi matrimonium, sed pœnâ conventionali compelli debet ad contrahendum, cum etiam possit per censuras Ecclesiasticas compelli, juxta c. *Ex litteris. 10. h. t.* & dictum supra n. 17.

XXIV. Porro quod attinet ad pœnam impropiè dictam, quæ consistit in lucro amittendo, vel non acquitendo, si apponatur ab ipsis contrahentibus, nisi hoc vel illud matrimonium incurratur, ut promitto tibi centum ducatos, si mecum matrimonium contraxeris, talis promissio irrita est, secundum præ-

sumptionem fori externi, quia promittens censetur, intuitu libidinis, alterum velle inducere ad matrimonium. Si verò pœna ab aliis apponatur, quam ab ipsis contrahentibus, ut si Testator legat aliquid Annæ, si Petro nupserit, illa verò Petri non nitubere, tunc lucrum illud legati perdit, quia hæc non est vera pœna, sed potius est invitatio ad certum matrimonium, & liberalis promissio, seu donatio sub conditione censetur, per quam libertas matrimonii non tollitur, quia non agitur de pœna damni, cujus metu posset quis induci ad contrahendum matrimonium contra voluntatem, sed solum de non acquitendo lucro, per quod allicitur quis ad matrimonium, ut colligitur ex l. *Tizio. 71. §. 1. ubi dicitur, aliud est enim eligendi matrimonii, pœnæ metu, libertatem auferri, aliud ad matrimonium coram legem invitari. ff. de condit. & demonstr. Sanch. l. 1. dis. 33. n. 3. & 6. Laym. cit. e. 1. n. 9.* Ubi ait, quod valeat talis promissio, si præsumptio turpitudinis cessat, ut si nomine dotis, vel promissionis propter nuptias aliquid promissum videatur.

XXV. ASSERTIO 2. Non tantum Jure Civili, sed etiam Canonico, intervenire possunt arrhæ in contractu sponsaliorum, secundum magis receptam sententiam, quasi pignoris loco traditæ à sponsis, ita ut eas amittat tradens, si culpâ suâ resiliat à sponsalibus, adeoque matrimonium non sequatur; eo autem secuto, redeunt ad tradentem, ut constat ex l. *Mulier. §. C. de sponsal. & docet Sanch. cit. l. 1. dis. 36. n. 2.* Quod si uterque sponsus arrhas tradidit, & recepit, injustè resiliens, & suas perdit, & acceptas restituere tenetur: si verò alter contrahens, seu sponsa, seu sponsus solus tradidit arrhas, & culpâ non tradentis, matrimonium non sequatur, teneturis duplum restituere, id est, ipsas arrhas receptas, & tantundem de suo patrimonio, vel etiam triplum, aut quadruplum, si ita inter partes conventum sit, *cit. l. pen. C. de sponsal. dummodo contrahens sponsalia sit major 25. annis, nam minor 25. annis non tenetur amplius, quam accipit, restituere, cit. l. pen. C. de sponsal. Sanch. cit. dis. 36. n. 7. 8. & 9.* Quamvis autem Jure communi arrhæ à dante repeti possint post nuptias, quippe cessante causâ, ob quam datæ sunt; ex consuetudine tamen inter sponsalicias donationes numerantur, *Laym. cit. c. 1. n. 8.* Cur autem sponsalibus adijci possint arrhæ, non autem pœna, difficile est veram rationem discriminis reperire: imò *Laym. c. l.* asserit, id esse impossibile, cum arrha etiam pœnæ rationem habeat, & quidem justæ, quæ non repugnat libertati matrimonii, dummodo decreta sit in eum, qui ob culpam talem pœnam meretur: si autem iustè quis resiliat à sponsalibus, tunc adjectio pœnæ utique irrita est, juxta c. *Gemma. 29. h. t.* & consequenter etiam adjectio arrhæ.

§. V.

Virum sponsalia clandestina Jure novo sint irrita, & quomodo trans-eant in matrimonium?

XXVI. ASSERTIO I. Non est necessarium, etiam post Concilium Tridentinum, ut sponsalia de futuro

futuro coram Parocho, & testibus contrahantur, sed etiam clam contracta sunt valida, imò & licita, per se loquendo, *Sanch. cit. disp. 12. n. 2.* & alii communiter. Quia decretum Concilii Tridentini irritans matrimonium clandestinum est correctorium Juris communis, eique derogat, ac proinde strictè interpretandum, neque extendendum ultra casum expressum, *l. Precipimus. 32. C. de appellat.* Cum ergo solum declararet irritum matrimonium clandestinum, non debet extendi ad sponsalia, nam si intelligatur decretum Concilii Tridentini, ut non irritentur sponsalia clandestina, reditur ad Jus commune, secundum quod ea valida erant. Expositio autem, per quam reditur ad Jus commune, favorem continet, quia vitatur correctio Juris communis, quod est favorabile, ergo hæc expositio quippe favorabilis est complectenda, *Sanch. c. l. n. 2.* Porro quamvis prohibito matrimonio absolute, seu omnibus modis, censeantur etiam hoc ipso prohibita sponsalia, per quæ pervenitur ad matrimonium: secus tamen est, si solum prohibeatur matrimonium, ne tali modo contrahatur, ut in proposito, ne clam ineuratur: priore enim casu, quia nullo modo potest contrahi matrimonium, sponsalia essent promissio rei illicitæ, & sic nulla. Posteriore verò casu non item, quia clandestinè contrahentes sponsalia spondent, & se obligant ad contrahendum matrimonium, non clam, quod foret illicitum, sed eo modo, quo præcipit Ecclesia, quæ est promissio rei licitæ, adeoque valida. Textus in speciem contrarii, ut *l. Oratio. 16. ff. de sponsal. l. Si quis tutor. 60. §. Quamvis. ff. de ritu nupt.* intelligendi sunt, quando prohibetur matrimonium absolute, ut nullo modo contrahatur: vel quando est eadem ratio prohibitionis in matrimonio, & sponsalibus: atqui matrimonium clandestinum prohibetur ad vitandum concubinatum cum secunda uxore, ad quam quippe publicè ductam Ecclesia cogeat, cui de priore matrimonio, quippe clam inito, nihil constabat: cum tamen revera matrimonium cum prima validum esset: quod non habet locum in sponsalibus: quibus non obstantibus, matrimonium posterius contractum est validum, *Sanch. c. l. n. 2.* Quod autem sponsalia clandestina sint etiam licita, adeoque sine peccato sic contrahi possint, patet ex eo, quia nullo Jure prohibentur, nec antiquo, nec novo, quamvis decenter sine teste non fiant, ut notat *Tanner, cit. dub. 1. n. 12.* Imò consultum est, testes adhiberi sponsalibus, ut fides iis in externo foro habeatur.

XXVII. ASSERTIO 2. Spectato Jure antiquo Canonico, sponsalia de futuro, per secutam copulam carnalem transeunt in matrimonium, prout sumitur ex *c. Veniens. 15. & c. Is qui. 30. h. t.* Ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit: Is, qui fidem dedit alicui mulieri, quod eam in uxorem ducere velit, & si postea illam carnaliter cognoscat: aliam que in facie Ecclesiæ ducat, ad primam, redire tenetur: quia licet primum matrimonium præsumptum videatur, tamen contra talem præsumptionem probatio in contrarium non est admittenda. Unde sequitur, quod matrimonium postea de factum contractum non verum sit matrimonium, sed nullum. Ratio est, quia Ecclesia ex carnali copula præsumit in sponsis conjugalem consensum ad ex-

cludendum peccatum, quod scilicet sponsus & sponsa, non fornicario, sed affectu maritali se invicem cognoscere voluerint, quia delictum non est præsumendum. Et est hæc præsumptio Juris, & de Jure, id est, omnino certa, & indubitata, contra quam non admittitur probatio, & consequenter non audiretur sponsus asserens, se non cognovisse sponsam affectu maritali, vel animo contrahendi matrimonium cum illa, *Covarr. in Epitome l. 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. n. 1. & 2.* Confirmatur, quia copula carnalis secuta post sponsalia de futuro, est sufficiens signum consensûs de præsentī in matrimonium, & sponsi per eam se censeant sibi invicem tradere, quæ præsumptio habet locum in foro contentioso, & judiciali tantum, non autem in foro conscientie, & pœnitentiali. Unde si sponsus verè cognovisset sponsam, non affectu maritali, sed fornicario, non esset verum matrimonium in foro pœnitentiali, & coram DEO: quia Papa non potest facere, ut sine consensu expresso, vel tacito, sit verum matrimonium, *Hosiens. hic col. 2. in fine, Fagnan. hic n. 6. & 7.*

XXVIII. Porro prædicta Constitutio, per quam sponsalia transeunt in matrimonium, subsequente carnali copulâ, procedit nunc etiam in locis, in quibus decretum Concilii Tridentini *Seff. 24. de reform. matr. c. 1.* non est receptum. At verò ubi dictum Concilium est receptum, & promulgatum quoad matrimonia clandestina, non habent locum matrimonia præsumpta, adeoque sponsalia de futuro per copulam subsecutam non transeunt in matrimonium, nisi per verba de præsentī, sive per expressum consensum coram parocho, & testibus matrimonium iterum contrahatur, quia alias non posset constare Ecclesiæ de tali matrimonio, & sic non est amplius locus dispositioni *cit. c. Is qui, ut sapius censuit S. Congreg. Cardinal. apud Barbof. ibid. n. 8. Sanch. l. 3. de matrim. disp. 40. n. 3.* Verum si à sponsis consensus utrinque renovaretur, isque exprimeretur per signum aliquod externum, v. g. per translationem sponsæ in domum sponsi, vel per subarthanem solemniter factam, coram parocho, & testibus, qui advertunt, quid agatur, & quâ intentione, posset talis actus esse sufficiens signum, ut sponsalia censeantur transire in matrimonium, *Tanner. cit. dub. 3. n. 43.*

XXIX. Illud postremò hoc loco addendum; etsi post sponsalia de futuro, si sequatur copula carnalis, præsumatur matrimonium inter illos contractum esse, ut dictum, non tamen hoc præsumitur, quando copula carnalis verè non fuit secuta, sed solum nifus, seu conatus ad illam, prout sumitur ex *c. Adolescens. 32. & ult. h. t.* Ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit: Adolescens, qui desponsatam sibi per verba de futuro sapius nifus fuit carnaliter cognoscere, sed non potuit: postea cum alia per verba de præsentī contraxit matrimonium, is non potest primum ducere, quia non fuit verum matrimonium ex forma contractûs, (ob defectum consensûs per verba de præsentī) nec præsumptum matrimonium, quia conatus ad copulam non habuit effectum, cum ea non sit perfecta, seu consummata: ideoque retinere debet secundam, cum qua contraxit per verba de præsentī.

Hinc infertur, quod conatus, sive voluntas sine effectu

effectus non obstat, neque conatus reputatur pro actu perfecto, *Gl. hic V. Conatus*, neque affectus punitur, nisi sequatur effectus, *Barb. hic in Collect. n. 45*. Ubi addit, excipi delicta atrocissima, ut crimen læsæ Majestatis, assassinii, simoniæ, veneficii &c.

XXX. Verum decisioni dicti c. ult. ob stare videtur c. *Juvenis*. 3. supra h. t. Ubi juvenis, qui sponsalia contraxit cum puella necdum septenni, propter suspicionem copulæ solum attentata, etsi non completæ, jubetur separari ab illa. Respondetur, per solum conatum ad copulam, sine effectu, matrimonium non consummatur, nec præsumitur contractum, etiamsi sponsalia contraxerint, quia factio opus est, sicut in furto requiritur actualis contrectatio rei. Oritur tamen ex tali conatu ad copulam impedimentum publicæ honestatis, ut in *cir. c. Juvenis*, propter famam, quæ existimabatur esse sponsa illius juvenis: in quo attenditur non factum, seu effectus, sed naturalis consensus, & publica honestas. In c. vero ult. h. t. agitur de matrimonio præsumpto, ad quod necessario requiritur, ut copula carnalis, non tantum sit attentata, sed etiam consummata, *Hofstiens. in cir. c. ult. in fine*, quæ responsio magis patebit ex dicendis §. seq.

§. VI.

De impedimento publicæ honestatis proveniente ex sponsalibus de futuro.

Quæritur 1. Quid sit impedimentum publicæ honestatis? Resp. est quædam quasi affinitas, seu propinquitas jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex sponsalibus de futuro, ob publicam honestatem morum. Ratio est, quia æquum, & consonum honestati est, ut propter inchoationem matrimonii, quæ sit per sponsalia, prohibeatur matrimonium cum consanguineis unius sponsi cum altero: ita ut sicut per matrimonium affinitas contrahitur dirimens subsequens matrimonium: ita ex sponsalibus oriatur aliud vinculum conjunctionis, sed minus perfectum, similiter dirimens matrimonium, *Sanch. l. 7. de matrim. dif. 68. n. 1. Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 9. n. 1.*

XXXI. Quæritur 2. An sponsalia à pubere contracta cum puella minore septennio pariant publicæ honestatis justitiam? Resp. Si major septennio cum puella proxima septennio, in qua malitia supplet ætatem, contrahat sponsalia de futuro, oritur justitia publicæ honestatis, uti sumitur ex c. *Juvenis*. 3. h. t. maxime si carnalem copulam attentarunt, juxta intellectum Innocentii, & *Ioann. Andr. hic*. Nam quidam juvenis puellam nondum septem annorum duxit in uxorem (de facto, non de jure) vel potius sponsalia cum illa contraxit, & fortissimum cum eadem puella tentavit, quod complere non potuit, sed postea idem juvenis cum illius puellæ consobrina matrimonium contraxit. Re delatâ ad Papam Eugenium III. is mandat, ut consobrina puellæ, quam idem juvenis postea duxerat in uxorem, ab illa separetur. Idque tum quia in his, quæ dubia sunt, quod certius existimatur.

servari debet: est autem dubium, quod tentaverit id, quod complere non potuit, nempe an juvenis ille puellam nondum septennem carnaliter cognoscere tentaverit, ideoque hoc præsumendum est, tanquam certius, & securius: tum propter honestatem Ecclesiæ: quia illa puella dicti juvenis conjux (id est, sponsa, *Gl. hic V. Conjux*) fuisse dicitur.

XXXII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. non potuit in casu hujus c. juvenis, qui cum puella septenni sponsalia contraxit, & forsitan tentavit illam carnaliter cognoscere, postea matrimonium contrahere cum consobrina illius, sive filia sororis matris suæ, nec cum illa permanere: Idque non propter affinitatem ortam ex nisu, seu conatu ad copulam, quia affinitas non contrahitur, nisi ex copula carnali completa: sed propter impedimentum publicæ honestatis ortæ ex sponsalibus de futuro, quæ ibi præcesserant: & ideo hic dicitur, propter honestatem Ecclesiæ hoc impedimentum esse contractum. Nec obstat, quod ex sponsalibus contractis ante septennium non oritur publica honestas, quia sponsalia ante septennium inita sunt invalida, ut infra dicitur. Nam responderetur, ideo in hoc c. ex sponsalibus initis cum puella nondum septenni, ortum esse impedimentum publicæ honestatis, quia apparebat puellam illam esse propinquam septennio, & in illa malitiam supplere ætatem, ac proinde ex consensu præstito in sponsalibus validis, & ex mutua cohabitatione, cum nisu ad copulam, oriebatur impedimentum publicæ honestatis, *Abb. hic n. 4. & clarius Barbos. in collect. num. 3. & 4.* Nam si priora sponsalia juvenis inita cum puella invalida fuerunt, nihil impediēbat, quin cum consobrina ipsius validè matrimonium contrahere posset, non enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *Reg. Jur. § 2. in 6. Henric. Canis. in cir. c. 3. n. 1. h. t.* Itaque probabilior intellectus hujus c. est, quod juvenis ille debeat à consobrina puellæ, quam posterius duxit, separari propter impedimentum publicæ honestatis, nam etsi dubium erat, an priora sponsalia valida essent, eò quod ex conjecturis probata non erant omnino certa: sufficientem tamen ad ea valida censenda certitudinem habuerunt, quia malitia puellæ supplevit ætatem, quoad sponsalia, & impedimentum ex illis surgens erat sufficienter certum, ideoque matrimonium posterius initum cum ejusdem consobrina judicatum fuit nullum, *Sanch. l. 1. moral. c. 10. n. 15.*

Notandum 2. quando hic dicitur, in his, quæ dubia sunt, id, quod certius, & tutius existimatur, tenendum esse, id intelligi debet, quando verè dubium est, ita ut intellectus neutri parti contradictionis adhæreat, sive assentiatur, tunc enim debet quis eligere, quod tutius est, & in quo nullum peccati periculum versatur, ut si quis practice dubitet, an hic, & nunc teneatur jejunare, teneatur jejunare, nisi dubium deponat. Si verò quis probabiliter opinetur, ac judicet aliquid esse licitum, etsi speculative judiceret, oppositum esse probabilius ac tutius, potest eligere etiam minus tutum, & in hoc casu tantum consilium est sequi id, quod certius, ac tutius est, *Sanch. l. 2. de matr. dif. 41. n. 9. & alii DD. communiter*. Sed hoc aliò pertinet.

XXXIII. Quæ-

XXXIII. Quæritur 3. An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex sponsalibus invalidis? Resp. hoc impedimentum, spectato Jure antiquo Canonico, oritur ex sponsalibus contractis inter consanguineos, quamvis nulla sint, seu invalida, ita ut mortuo sponso, non possit sponsa ducere fratrem sponsi mortui, etiamsi intervenerit juramentum, prout sumitur ex *c. Ad audientiam. 4. h. t.* Ubi habetur, quoddam quidam Civis Papiensis H. vellet filiam suam dare in matrimonium cuidam filiorum concivis sui L. juravit, quoddam si ille eam, cum suum quodam interveniente, habere non possit, alteri filio ipsius ex alia uxore genito, eandem matrimonium copularet. Postquam verò filia H. sponsalia contraxit cum filio L. quidam juramento affirmavit, eos esse consanguineos: ideoque prædictus H. eandem filiam suam dare alteri filio dicti L. in uxorem voluit, prout juravit, sed quia scriptum est, quoddam sponsam fratris frater habere non potest: ideo mandat Papa Alexander III. ne permittatur implere propositum suum (quoddam illi certum fuit) sed pœnitentiam de illicito juramento agere, monitione præmissa, per Ecclesiasticam censuram compellatur.

Hinc colligitur, spectato Jure communi Decretalium, oritur impedimentum publicæ honestatis etiam ex sponsalibus irritis ad dirimenda sequentia sponsalia, & matrimonium, dummodo non sint irrita ex defectu consensûs, *Covarr. in Epitom. l. 4. Decret. p. 2. c. 6 §. 2. in princ. Sanch. l. 7. de matr. disp. 68. n. 9.* Unde in casu hujus cap. filia Civis H. post sponsalia contracta cum filio Civis L. sibi consanguineo, adeoque quæ erant irrita, non potuit matrimonialiter copulari fratri ejusdem uterino, qui ex alia uxore dicti L. erat genitus, ob impedimentum publicæ honestatis, quoddam contraxit cum priore filio Civis L.

XXXIV. Ubi præterea notandum, hoc impedimentum ex invalidis sponsalibus descendens, Jure communi Decretalium, extenditur ad quartum usque gradum inclusive, ita ut consanguinei intra quartum consanguinitatis, & affinitatis gradum, non possint cum sponsa matrimonium contrahere, & e converso, prout etiam constat ex *c. Sponsam. 8. h. t.* Ubi dicitur: nullus consanguineus potest sibi matrimonio copulare sponsam alterius, maxime si nubili ætati sit proxima: quia postquam sponsus & sponsa contraxerunt sponsalia de futuro, sive promiserunt se matrimonium inter se contracturos, publicæ honestas exigit, ut unus eorum non possit amplius contrahere matrimonium cum consanguineo alterius, *Vivian. in Ration. in cit. c. Sponsam. h. t.* Idque multò fortius locum habet, si sponsa sit proxima nubili ætati sive pubertati, licet idem sit dicendum, si sit proxima septennio, & doli capax, *Gl. hic V. Nubili. & patet ex c. Juvenis. 3. h. t. de quo supra.* Neque obstat *cit. c. Ad audientiam*, ubi solum de fratre est sermo, adeoque ex eo solum probatur, sponsalia nulla impedire, & dirimere matrimonium subsequens ob publicam honestatem in primo gradu. Nam ibi factum solum narratur, & Pontifex tantum respondit ad casum specialem, de quo fuit consultus. Idem tamen est dicendum de aliis consanguineis sponsi usque ad quartum gradum inclusive, *Abb. in*

Tomus IV.

cit. c. Ad audientiam. n. 3. Barb. ibid. n. 3. Idque locum habet, non tantum si sponsalia de futuro sint nulla, ob impedimentum consanguinitatis, de quo ibi est sermo: sed etiam si sint nulla ex quovis alio impedimento Juris positivi, v. g. affinitatis, vel alio, quia satis est ad inducendum impedimentum publicæ honestatis, ut sponsalia sint valida de Jure naturali, & teneant ratione consensûs, quia Sacri Canonis in inducendo impedimento publicæ honestatis, & justitiæ, magis attenderunt ad factum, quam ad jus, quia communiter æstimatur, inhonestum esse, ut quis habeat sponsam consanguinei sui in uxorem, unde nihil mirum, si præstet impedimentum etiam, quoddam de Jure non sortitur effectum, *Gl. in cit. c. Ad audientiam. V. Habere non potest, & Abb. ibid. n. 7.* prout magis ex dicendis patebit.

XXXV. Quæritur 4. Utrum ex sponsalibus puris, & certis, etiam nullis, & an ex incertis, & conditionalibus inducatur impedimentum publicæ honestatis, & justitiæ? Resp. De his agitur in *c. Ex sponsalibus amicis. h. t. in 6.* Ubi Bonifacius VIII. ita rescribit: Ex sponsalibus (de futuro) puris, sive absolutis, & certis, etiamsi consanguinitatis (scilicet intra quartum gradum) affinitatis (in primo genere, & quarto gradu ceteriore, seu ulteriore, *Gl. hic V. Eodem.*) Religionis (sive solemnis professionis præcedentis) aut alia quavis ratione sint nulla; dummodo non sint nulla ex defectu consensûs, oritur efficax impedimentum justitiæ publicæ honestatis, ad impediendum, & dirimendum sequentia sponsalia, aut matrimonia, non autem ad præcedentia dissolvendum. Quare qui sponsalia pure, ac determinate cum aliqua contraxit: & postmodum cum alia prioris consanguinea idem fecit, vigore priorum sponsalium (quibus per publicæ honestatis justitiæ ex sponsalibus cum secunda contractis inductam minime derogatur) ad contrahendum cum prima manet obligatus. Additur in fine *§. Ille verò*: si quis cum aliqua sponsalia sub conditione contraxit, & ante conditionis eventum (secus si post) cum alia prioris consanguinea per verba de præsentibus contraxit, cum secunda remanere debet: quia ex sponsalibus conditionalibus, ante existentiam conditionis, perinde ut ex consensum non habentibus, & incertis, nulla publicæ honestatis justitiæ oritur.

XXXVI. Pro explicatione hujus c. notandum 1. impedimentum hoc publicæ honestatis contrahitur solum cum consanguineis alterius sponsi, non autem cum affinibus illius, quia conjuges non prohibentur à matrimonio cum affinibus alterius conjugis, ut infra dicitur, ergo multò minùs sponsi de futuro, *Franc. hic n. 3. not. 7. Sanch. l. 7. de matr. disp. 68. n. 3.*

Notandum 2. Ex quibusvis sponsalibus, id est, cum determinata persona initis, & absolutis, hoc est, absque conditione suspendente, quæ nondum est completa, contractis, quamvis ea irrita sint ex quacunque causa, dummodo non sint irrita ex defectu consensûs, ut si contracta sint ab infante, vel furioso, aut a mente, qui non sunt capaces consensûs, oritur hoc impedimentum. At verò si sponsalia de futuro cum aliqua inita, sunt irrita, ob impotentiam,

B

Ordi-

Ordinem sacrum, votum solemnem castitatis, vel Professionis Religiosæ, aut ob aliud impedimentum dirimens, eum tamen effectum habent, ut proprii consanguinei sponsi usque ad quartum gradum non possint validè sœminam, seu sponsam illam ducere, propter impedimentum illud publicæ honestatis ex illis sponsalibus irritis consurgens, *Sanch. cit. dis. 68. num. 5. & 6.* Ubi n. 7. addit, id locum habere, si sponso sciant hoc impedimentum, si ve ignorent, quia textus in *cit. c. unic.* indistinctè loquitur, & quia major adest consensus, quando contrahens scit impedimentum, quàm quando ignorat, quia nihil magis contrarium est consensui, quàm error.

Notandum 3. Potest aliquis actus esse nullus de Jure positivo, quia Jus illud annullat, ita tamen ut non sit nullus de Jure naturali, quia scilicet adest consensus jure naturæ requiritus ad contractum, *Franc. hic n. 2. not. 3.*

Notandum 4. Facilius tollitur actus, qui primum futurus est, vel celebrandus, quàm qui jam factus est, & ideo impedimentum justitiæ publicæ honestatis inductum ex constitutione Ecclesiæ, licet non tollat, aut dirimat præcedentia sponsalia, vel matrimonium contrahendum, tollit tamen, ac dirimit sequentia, ut habetur in *cit. c. unic. Franc. ibid. n. 4. not. 5.*

Notandum 5. Impedimentum hoc publicæ honestatis ex sponsalibus consurgens est perpetuum, si ve perpetuò durat, ita ut nec post mortem alterius sponsi extinguatur, *c. Si quis. 14. & c. seq. caus. 27. q. 2. & c. Sponsam. 8. h. t.* Ubi dicitur, nullum ex consanguineis sponsi posse sponsam ejusdem matrimonio sibi copulare, id est, nullum ex consanguineis sponsi, intra gradum prohibitum, potest in perpetuum matrimonium cum sponsa inire, *Abb. in cit. c. Sponsam. n. 2. Sanch. cit. dis. 68. n. 20. & 21.*

XXXVII. Notandum 6. Per posteriora sponsalia inita cum persona consanguinea prioris sponsi, aut sponsæ, non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia, quamvis affinitas superveniens dissolvat priora sponsalia de futuro contracta, *Gl. in cit. c. unic. V. Derogatur.* Ubi rationem reddit, quia posteriora sponsalia prorsus irrita sunt, ob justitiæ publicæ honestatis, ex prioribus sponsalibus inductam, ideoque ex posterioribus non potest publica honestas prioribus derogans consurgere, *Franc. hic num. 6. Sanch. c. l. num. 23.*

Porro si post sponsalia de futuro cum certa persona, sponsus contrahat matrimonium de præsentem cum ejus sorore, vel alia consanguinea in prohibito gradu, & nondum illud consummavit, obligatur ad fidem servandam priori sponsæ, matrimonium cum illa ineundo, quia matrimonium illud posterius, quippe irritum, non inducit impedimentum publicæ honestatis derogans prioribus sponsalibus, adeoque matrimonium cum priore sponsa initum validum erit. Si verò matrimonium cum posteriore invalidè initum consummasset, cum neutra posset illud validè inire: non cum priore, ob impedimentum affinitatis consurgens ex copula cum ejus sorore, vel alia consanguinea in gradu prohibito habita: non cum posteriore, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus validè contra-

ctis cum ejus sorore, vel aliâ ejus consanguineâ in gradu prohibito, *Sanch. cit. dis. 68. n. 24.*

Notandum 7. Ex sponsalibus incertis, ut si quis promittat se ducturum unam ex filiabus Titii, & illæ consentiant, non oritur impedimentum publicæ honestatis, *cit. c. unic. h. t. in 6.* Quia sicut matrimonium debet necessariò iniri cum persona certa, & determinata, ita & sponsalia, quæ sunt ejus initium, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 26. num. 1. & l. 7. dis. 69. n. 1.*

XXXVIII. Notandum 8. & ult. ex sponsalibus contractis cum aliqua, sub conditione de futuro, non oritur impedimentum publicæ honestatis, ante impletam conditionem. Quare si quis contrahat sponsalia de præsentem, vel matrimonium cum sorore, aut alia consanguinea prioris sponsæ, conditione nondum extrante, valet matrimonium, quia cùm conditio suspendat consensum usque ad eventum illius, antequam ea impleatur, sponsalia non sunt valida, ex defectu consensûs, ac proinde ex hujusmodi conditionalibus sponsalibus non oritur impedimentum publicæ honestatis, *cit. c. unic. §. Ille verò, h. t. in 6.* At verò post eventum conditionis oritur, ut colligitur à contrario sensu, quia tunc sunt sponsalia pura, seu absoluta, & habent perfectum consensum, *Sanch. cit. l. 7. dis. 69. n. 2.* Id verò intelligi debet de conditione de futuro, nam si sit conditio de præsentem, vel de præterito, statim oritur impedimentum publicæ honestatis, si hæc conditiones veræ sint, ut colligitur ex *cit. c. un. ibi: ante conditionem extrantem*, quia per conditionem præsentem, vel de præterito, quando jam extat, consensus non suspenditur, ac proinde ea sunt veræ, & absoluta sponsalia *Sanch. cit. dis. 69. n. 4.* & alii apud ipsam, Quod si conditio de futuro sit impossibilis, aut turpis, ita tamen ut non sit contra substantiam matrimonii, statim oritur impedimentum publicæ honestatis, quia cùm ea conditio habeatur pro non adjecta, manent sponsalia omnino absoluta, *Sanch. c. l. n. 6.*

XXXIX. Cæterum hæcenus dicta procedunt de Jure communi Decretalium, quæ per Concilium Tridentinum sunt correctæ *Sess. 24. c. 3. de reform. matr.* quoad duo. Primum est, quod hoc impedimentum hodie tantum oriatur ex sponsalibus de futuro validis, ac proinde si sponsalia ex quacunque causa invalida sint, nullum ex iis oritur impedimentum publicæ honestatis, ut censuit etiam S. Congregatio Concilii apud *Io. Gallemart. ibid. in declarationibus n. 2.* Idque procedit, etiam si irrita sint, ob defectum consensûs interni, quia Concilium universaliter sponsalia, quæ ex quacunque causa valida non erant, prorsus tollit. Quamvis *Sanch. cit. dis. 68. n. 14.* dicat, Concilium intelligendum esse, quando sponsalia sunt irrita, ob defectum consensûs externi, non autem interni. Ubi n. 14. addit, si sponsalia irrita sint, ob aliud impedimentum omnino occultum, tunc in externo foro censentur esse valida, si defectus probari non possit, & consequenter non producant impedimentum publicæ honestatis, cùm tunc scandalum desit, & ratio, ob quam inductum est hoc impedimentum. Alterum est quoad gradum, nam juxta *cit. Decretum Tridentini*, sponsalia, etiam valida, primum gradum consanguinitatis non excedunt, tam in linea recta, quàm trans-

versa

versa, cum generaliter, & indistinctè Concilium loquatur. Quare hodie contrahens sponsalia de futuro cum aliquo, vel aliquo, non potest validum matrimonium inire cum patre, vel matre, fratribus, vel sororibus, vel filiis sponsi alterius, vel sponsæ: potest autem cum aliis consanguineis, sive ascendentibus, sive descendibus, sive collateralibus, quia omnes alii sunt conjuncti sponsis ultra primum gradum, quem impedimentum hoc, juxta Concilium Tridentinum, non excedit, *Sanch. cit. dif. 28. n. 10.* An verò ex sponsalibus de presenti, sive ex matrimonio rato, & non consummato, valido, vel irritato, oriatur impedimentum publicæ honestatis, & ad quem gradum se extendat, infra dicitur.

SECTIO II. DE DISSOLUTIONE SPON- SALIU M.

§. I.

Quas ob causas dissolvi possint spon- salia de futuro?

XL. Quæritur 1. An sponsalia de futuro mutuo contrahentium consensu dissolvi possint? Resp. sponsalia puberum (nam aliud est de sponsalibus impuberum, de quibus *vir. seq.*) etiam legitime contracta, possunt per mutuum sponforum dissensum dirimi, sicut ceteri contractus, ut colligitur ex *c. Præterea. 2. h. t.* Ratio est, quia omnis res, per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur, *c. 1. infra de R. J.* Et nihil tam naturale est, quam eo genere quidquam dissolvi, quo colligatum est. *l. Nihil. 35. ff. eod. §. ult. Instir. quibus mod. toll. oblig. Obligationes, que consensu contrahuntur, contrariâ voluntate dissolvuntur. Sanch. l. 1. de spons. dif. 52. n. 2.* Excipitur contractus matrimonii, qui ob rationem Sacramenti est indissolubilis. Idque extenditur etiam ad sponsalia, quæ juramento sunt firmata, quia juramentum promissorum appositum contractui tanquam accessorium sequitur ejus naturam, & conditiones, *c. Quemadmodum. 25. de iurejur.* ergo sublata per mutuum contrahentium consensum obligatione orâ ex contractu sponsalium, tollitur etiam ea, quæ est ex juramento, & priori innitebatur, erâtque confirmatoria illius: nam sponsalibus (sicut & aliis promissionibus) inest hæc tacita conditio, nisi ea postea remissa, & mutuo consensu soluta fuerint. Quare vel juramentum præstitum est in favorem partis, & potest ejus consensu remitti, quia quilibet potest favori suo renunciare, juramentum autem dirigitur in Deum, tanquam in testem promissionis homini factæ, quo remittente juramentum in gratiam suam præstitum, etiam Deus illud remittit, *Abb. in c. 2. n. 3. h. t. Sanch. l. 1. de sponsal. dif. 52. n. 6.* Vel juramentum in honorem Dei est præstitum, ita tamen ut tota res promissa cedat in utilitatem partis, ut si quis intuitu pietatis juret feminæ pauperi, se eam in uxorem ducturum, tum Deus recipit juramentum tale in utilitatem partis, adeoque pars, cui res promissa est sub juramento, potest illud remittere, si velit, *Abb. c. 1. n. 6. Covarruv. in Epir. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n. 1. Sanch. cit. dif. 52. n. 6. 7. §. 8.*

XL I. Porro quod dictum est, mutuo consensu

sponforum dissolvi sponsalia, id verè tum procedit, cum sponsi simul liberè, & mutuo consensu, & non coactè sponsalia contracta dissolvunt: nam si unus ex sponsis à sponsalibus, sine causa, resiliat, altero non consentiente, tunc prior peccat, nec obligatione liberatur, alter tamen fit liber, si velit, quia prior sponsalibus renunciavit, *Sanch. cit. dif. 52. n. 4.* Si verò alterutra pars non sponte, ac liberè in dissolutionem sponsalium consensit, sed minis, terroribus, vel nimia alterius importunitate ducta, & quasi coacta ab altera parte consensit, tunc pars sic inducens manet in conscientia obligata ad servanda sponsalia, *Sanch. c. 1. n. 3. Tanner. tom. 4. dif. 8. q. 1. dub. 4. n. 59.*

XL II. Sed his obstare videtur responsio data ab Innocentio III. in *c. Præterea. 2. h. t.* Ubi ita rescribit: Qui de matrimonio purè, & sine omni conditione, sibi invicem fidem dederunt, commoneati sunt, & modis omnibus inducendi (imò & compellendi, si jurârunt, *Gl. hic V. Inducendi.*) ut fidem datam observent. Si autem hoc facere noluerint, non sunt compellendi, (scilicet ad matrimonium contrahendum, ne deterius aliquid inde contingat) nempe ut illam quis ducat, quam odio habet: sed ad instar eorum, qui societatem contrahunt, fide invicem datâ, & postea eandem sibi remittunt, hoc poterit in patientia tolerari.

Ex hoc c. aperte colligi videtur, remissionem, sive dissolutionem sponsaliorum mutuo consensu factam esse nullam, & illicitam, permitti tamen, ac tolerari, vitandi peioris exitus causâ, ne quis ducat talem uxorem, quam odio habet. Respondent communiter DD. cum Abbate *hic n. 5.* Pontificem ita respondisse, ad vitandam speciem mali, quia homines vulgò putant, sponfos, si resiliant à sponsalibus, fidem datam, vel juramentum violare, ideòque sunt monendi, & inducendi ad servandam fidem, ne temerè ab illa resiliant: reipsâ autem id malum non est, et si nolint servare fidem datam, sed dissolvere sponsalia, Ecclesia id tolerat, non solum permittendo, sed approbando tanquam licitum, *Sanch. c. 1. n. 2.* Idque confirmatur ex illis verbis *c. 2. in fine: Videtur, quod instar eorum, qui societatem, interpositione fidei contrahunt, & postea sibi eandem remittunt, hoc possit in patientia tolerari.* Ubi Papa concedit, sponsalia dissolvi posse, eo modo, quo societas dissolvitur, vi cuius bonorum, vel negotiationis alicujus communio sic instituitur, ut ejus luctum, & damnum ad unumquemque communiter pertineat, *l. 1. §. seqq. ff. pro socio: sed contractus societatis mutuo consensu contrahentium dissolvi potest, ergo etiam contractus sponsalium: addit tamen id non facile fieri debere, quia habet speciem mali, quamvis malum non sit.*

Præterea duobus modis potest aliquid à jure per patientiam tolerari: primo permittendo illud, quod per se quidem malum est: sed permittitur ad vitandum majus malum, ut exemplum habetur de pluralitate beneficiorum in *c. Cum jam dudum. 18. de præbend.* sic permittuntur etiam lupanaria, ad vitanda majora mala, ut adulteria, incestus &c. Altero modo toleratur aliquid à jure, permittendo illud non tanquam in se malum comparatione majoris, sed ut minus conveniens propter notam inconstan-

cia, sic in *cit. c. 2.* statuit Pontifex, ut detestanda inconstantia causa, sponsi potius matrimonium contraherent, quam mutato animo à sponfalibus resisterent sine causa, ideòque prius monendos, & inducendos esse vult ad matrimonium, quam à sponfalibus discedant, *Henric. Canis. in cit. c. 2. n. 4. h. t.*

XLIII. Aliam responsionem ad prædictum cap. quæ convenientior videtur, dat *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 1.* Quod Papa ibi loquatur de eo casu, qui frequenter accidere solet, nempe ut unus ex sponsis, v. g. mulier desideret quidem fidem datam servari à viro, sed is omnino recuset, & cupiat sponfalia remitti, ac dissolvi, eò quod abhorreat à muliere, tunc enim commonendus est, & omnibus modis inducendus, ut fidem datam observet, ut dicitur in *cit. c. 2.* Si verò malus exitus timeatur, & mulier non spontanea, ac libera voluntate, sed quasi coacta consentiat in dissolutionem sponfalium, tunc vir quidem peccat, permittitur tamen ab Ecclesia, ut sponfalia dissolvantur, idque non approbando, sed tolerando, ad majora mala, seu incommoda vitanda. Porro consuetudo est in multis Ecclesiis, ut si sponfalia coram Parochò, & testibus sint celebrata, non permittatur fieri eorum dissolutio, nisi causa prius ad Episcopum deferatur, ut notat *Laym. c. l.*

XLIV. Quæritur 2. An & qua ratione dissolvantur sponfalia, elapso termino, seu tempore ad matrimonium contrahendum præfixo? Hæc questio dependet ex interpretatione, seu intellectu *c. Sicut. 22. h. t.* Ubi talis casus proponitur. Quidam » Laurentius nomine juravit patri mulieris P. se » eam ducturum, & pater vicissim juravit, se ei fili- » am suam daturum in uxorem: non autem per vi- » rum, sed per mulierem stetit, quominus contra- » heretur. Post annos verò 4. vel 5. elapsos, idem » Laurentius aliam mulierem E. per verba de præ- » senti desponsavit. Consultus super hoc Ponti- » fex Innocentius III. rescripsit Episcopo cuidam, si » constituerit, quod idem L. priorem mulierem P. » per verba de futuro, mulierem verò E. per verba » de præsentem sibi desponsaverit, imposita ei pœni- » tentiâ, propter sponfalia priora de futuro jurata » violata, matrimonium secundo loco contractum » legitimum judicari debere: (nisi fortè in jura- » mento suo certum terminum præfixit, intra quem » duceret illam in uxorem, nec per eum stetit, quin » ad statutum terminum matrimonium consumma- » ret.) Quod si fortè sponfalia per verba de futuro » cum utrâque contraxit, primum juramentum » quippe licitè factum, servandum est, & super se- » cundo ei pœnitentia est injungenda. Si verò de » his plenè nondum constet, tam diu Episcopus co- » gnoscat de causa, donec de ea plenius instruat.

XLV. Hinc colligitur 1. Sponfalia de futuro etiam jurata dissolvuntur per secunda sponfalia cum alia contracta de præsentem, non autem per secunda de futuro, ut patet ex hoc cap. Sed de hoc plura infra.

Colligitur 2. Sponfalia de futuro dissolvuntur, lapsu termini, seu temporis ad matrimonium contrahendum præfixi: nam si unus ex sponsis die constituto, seu condicto, matrimonium contrahere non vult, alter est liber à sponfalium fide, seu liberè resiliire potest, *cit. c. Sicut. h. t.* Ex quo constat, alterum

sponsum esse liberum ab obligatione sponfalium, quando sine ejus culpa sponfalia, præfixo termino, non sunt impleta, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n. 8. Sanch. l. 1. de Sponfal. disp. 53. n. 1. & alii DD. communiter.*

XLVI. Ubi præterea notandum, duobus modis potest in ipso contractu sponfaliorum apponi terminus, sive dies ad contrahendum matrimonium; vel ad restringendam, sive finiendam obligationem, ita ut nisi intra tale tempus, nuptiæ sequantur, resiliire liceat. Et tunc si quidem per utrumque contrahentem stetit, quominus nuptiæ sequerentur intra tempus præfixum, ex parte utriusque solvuntur sponfalia; si verò per alterum tantum stetit, hic adhuc obligatur, ne ex culpa sua commodum referat, alter verò liber manet, ut colligitur ex *cit. c. Sicut. ibi: nec per eum stetit.* Vel tempus est adjectum obligationi sponfalium, post ea contracta solum ad statuendam, sive exequendam obligationem, nimirum ut nuptiæ tunc executioni mandari debeant, aliqui pars, per quam stetit, ne sequeretur matrimonium, in culpabili morâ esse censetur: hoc casu, lapsu termini, seu temporis præfixi non dissolvuntur sponfalia, sed uterque contrahens obligatus manet. Ratio discriminis est, quia priore casu, unica obligatio est, eaque non absoluta, sed alligata certo tempore, quo elapso, desinit obligatio, veluti conditionis defectu: Posteriore verò casu, duplex est obligatio, una contrahendi nuptias, altera contrahendi tali tempore: ergo licet hæc secunda obligatio non impleatur in sponfalibus: manet tamen prior obligatio absoluta, & à posteriore independens, ut colligitur ex *L. Celsus. 23. §. 1. ff. de recept. arbitr.* ex qua patet in obligatione solvendi, certo tempore, duas obligationes contineri, unam solvendi, alteram tali termino, seu tempore solvendi, ergo si posterior obligatio in sponfalibus non sit impleta, debet adhuc prior impleri, *Sanch. cit. disp. 53. n. 5. & 6. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 16. Becan. p. 3. Theol. Schol. c. 43. q. 28. n. 2. 3. & 5.*

XLVII. Quæritur 3. An dissolvantur sponfalia de futuro propter discessum, vel absentiam sponsi? Resp. Si sponsus se transferat in terras, seu Regiones longinquas, sine licentia sponsæ, liberum est sponsæ alteri nubere, seu matrimonium cum alio contrahere, prout sumitur ex *c. De illis. 5. h. t.* Nam cum quæritum fuisset ex Papa Alexandro » III. quid faciendum esset de illis, qui juramento » præstito, promittunt se aliquas mulieres ductu- » ros, & postea iis inficiis se ad alias partes, seu ex- » teras terras transferunt? Respondet Papa, libe- » rum esse mulieribus illis, si non est amplius in fa- » cto processum (id est, si consensus de præsentem, » vel carnis copula non intercessit) cum aliis matri- » monium inire: imposita tamen ipsis pœnitentiâ » ob perjurium, si per eas stetit, quominus matri- » monium sit subsecutum, & consummatum. Ra- » tio est, quia sponsus migrans in alienas terras, in- » ficiâ sponsâ, censetur renunciare sponfalibus: tum » quia nimis grave foret sponsæ tam diu abstinere nu- » ptiis, nec censetur contrahentes sponfalia ad hoc » se voluisse obligare, nisi id expresse sint. Idque » procedit, etiam si sponfalia sint juramento utrinque » firmata, ut patet ex *cit. c. De illis. ubi tamen additur,*

spon-

sponsa de perjurio penitentiam esse injungendam, si per illam steterit, ne matrimonium, tempore, quo oportebat, fuerit contractum: tunc enim si sponsus ob eam causam in aliam terram se transferat, sponsa ab ipso liberatur, censetur tamen aliquo modo causam perjurii dedisse, *Sanch. c. l. n. 7. Laym. c. l. n. 15.*

XLVIII. Ubi præterea notandum 1. Si sponsus sit in loco propinquus est expectandus à sponsa, vel requirendus, ut intra certum tempus contrahat matrimonium, *Covarr. cit. c. 5. n. 7. Sanch. cit. l. 1. dis. 54. n. 11.* Si verò sponsus ad remotas partes se transferat, animo mutandi domicilium, & sine licentia sponsæ, nec spes sit brevi reditum, tum non teneretur sponsa eum sequi, sed est libera ab ipso, ut colligitur ex *cit. c. De illis. ibi: dimittunt terram, se ad partes alias transferentes*, per quæ verba significari videtur mutatio domicilii. Idemque est, si intelligat sponsa, virum esse vagabundum, quia est notabilis rerum mutatio, nec antea, ut supponitur, præcognita, ac proinde non censetur sponsa ad hanc se obligasse, *Sanch. c. l. num. 14. Laym. cit. c. 2. n. 15.*

Notandum 2. Si sponsus discedat à sponsa, & aliò se conferat, etiam in terras alienas negotii conficiendi causâ, adeoque animo redeundi, ut Studiosi studiorum causâ, non censetur tacite renunciare sponsalibus, idèòque expectandus est, donec redeat, *Henric. Canis. in cit. c. De illis. n. 1.*

Notandum 3. vel abest sponsus diutius, ob causam necessariam, vel ob voluntariam. Si primum, tunc expectandus est, donec cesset justum ejus impedimentum, *l. 2. ff. de sponsal. nisi aliter conventum sit*, vel inconstantie periculum sponsæ imminuat, vel alia necessitas contrahendi matrimonium urgeat, *Laym. c. l. num. 13.* Si secundum, scilicet si sponsus absit, ob causam voluntariam, eamque justam: tunc secundum Jus Civile, expectandus est biennio, si intra Provinciam, juxta *l. 2. C. de sponsal. triennio verò, si extra Provinciam versetur*, juxta *l. 2. C. De repudiis.*

XLIX. Sed hic dubitatur, utrum prædictæ leges Civiles per Jus Canonicum sint correctæ? Affirmat *Sanch. cit. dis. 54. n. 6.* & alii apud ipsum, quia in *cit. c. De illis.* dicitur absolute, liberum esse mulieribus relictis, ad alia vota se transferre: si autem expectare debet per triennium, non posset alteri liberè nubere. Sed probabilius negant esse correctas, *Silvest. V. Sponsalia. q. 10. in quarto casu, Covarr. c. l. n. 7. Henric. Canis. in cit. c. De illis. n. 2. Laym. c. l. n. 14.* neque enim ex *cit. c. De illis.* colligi potest per illud derogari legibus Civilibus; cum ergo hæc leges per se justæ sint, in foro Canonico, & Civili, externo & conscientie observandæ sunt, non enim SS. Canones dedignantur sequi Leges Civiles, *c. l. de novi oper. nuntiat.* quando de re aliqua nihil est decisum Jure Canonico: præsertim cum sponsalia de futuro non sint Sacramentum, nec alia res spiritualis, sive Ecclesiastica. Poterit tamen Judex Ecclesiasticus hoc tempus triennii, vel biennii restringere ob periculum incontinentiæ sponsæ, vel ex alia justa causa, & jubere, ut sponso significetur, si non intra tale tempus redierit, sponsam ab ipso liberam fore, ut tradunt DD. cit. Quare cum Jus Canonicum sta-

tuit in *cit. c. De illis.* posse sponsam liberè cum alio contrahere matrimonium, ob absentiam sponsi, id intelligi debet, expectato tempore legali, cum Jus Civile in hac re non sit correctum per Jus Canonicum, *Becan. cit. c. 43. q. 29. n. 5.*

§. II.

An & qua ratione dissolvantur priora sponsalia de futuro, per ingressum Religionis, vel susceptionem Sacri Ordinis?

L. ASSERTIO 1. Certum est sponsalia de futuro per ingressum Religionis approbatæ dissolvi, secutâ professione, quia cum sponsalia de præsentis, sive matrimonium ratum per solemnem professionem dissolvantur, *c. Ex publico. 7. de convers. conjug.* multò magis sponsalia de futuro, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n. 11.* Sed dubitatur 1. an solo ingressu Religionis, etiam si professio non sit secuta, sive per ingressum Novitiatus solvantur sponsalia? Resp. pars in sæculo remanens liberatur ab obligatione sponsalium, ita ut possit cum alio matrimonium contrahere, tum quia Religionem ingrediens tacite, & ipso facto renuntiat sponsalibus prius initis, suscipiendo statum ita disparatum: tum quia notabilis sit mutatio ex parte ejus, qui Religionem ingreditur, & probro tribueretur parti manenti in sæculo, si teneretur deserentem Religionem in maritum, vel uxorem recipere: & nimis durum foret, si deberet toto tempore Novitiatus eum expectare, *Sanch. l. 1. de spons. dis. 42. n. 2.* Utrum autem etiam is, qui Religionem est ingressus, liberetur, major est controversia? Affirmat *Sanch. c. l. n. 5.* Saltem si sponsus, bonâ fide, ingrediatur, secus est, si dolo, & animo iterum exeundi. Sed probabilius id negant *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 3. Tanner. tom. 4. dis. 8. dub. 4. n. 47.* Quia ingressus in Religionem nec ex natura sua hoc habet, ut omnino dissolvat sponsalia, cum non sit aliquis status impossibilis tum matrimonio: neque etiam id habet ex Jure positivo: sicut nec dissolvit vota simplicia, quæ suspensa manent: ergo egrediens Religionem, professione non secutâ, adhuc obstrictus manet, & cogi potest, ut fidem sponsaliorum olim datam impleat, si sponsus remanens in sæculo ita voluerit, & expectarit, nec interim ad alia sponsalia transierit.

LI. Dubitatur 2. An per votum ingrediendi Religionem, ac profitendi, dissolvantur penitus sponsalia prius inita, etiam jurata? Resp. dissolvi, adeoque talis sponsus potest Religionem ingredi, non prius contracto matrimonio, *Covarr. cit. c. 5. n. 11. Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 43. n. 3. Laym. cit. c. 2. n. 4. Tanner. dub. 4. n. 48.* Ratio est, tum quia promissioni sponsalium inest hæc tacita conditio, nisi promittens perfectiorem Religionis statum elegerit: ergo etiam inest juramento, quod sortitur naturam, & condiciones actus, super quo interponitur, *c. Quemadmodum. 25. de Iurejur.* Tum quia sponsus licitè potest Religionem profiteri, ut est communis sententia DD. ergo etiam licitè potest illam, rescissis sponsalibus, vovere, vel addito jura-

mento promittere. Tum quia frustraneum omnino est contrahere matrimonium, animo ingrediendi statim Religionem, cum hoc sit decipere partem alteram, quæ huius animi conscia, nollet contrahere matrimonium, nec momentaneâ illâ solutione revera impletur iuramentum. Confirmatur, sicut se habet matrimonium ratum ad sponsalia de futuro: ita proportionaliter se habet professio ad votum proficendi: sed matrimonium ratum dissolvitur per solemnem professionem, c. *Ex publico* 7. de *convers. conjug.* ergo etiam sponsalia dissolvuntur per votum solemnitè proficendi.

Excipi debet, nisi necessitas urgeret ad prius contrahendum matrimonium, quia sponsa aliàs gravem infamiam incurreret, quippe quæ spe matrimonij cognita, & fortè gravida facta fuit: vel ut proles ex ea nata legitima fiat: tunc enim tenetur sponsus contrahere prius matrimonium, & ante consummationem potest Religionem ingredi, *Sanch. cit. l. n. 4.* Neque verò tale votum ingrediendi, ac proficendi Religionem DEO gratum esse potest, neque obligat, quatenus cedit in injustum sponsæ detrimentum, *Laym. cit. l. n. 4.*

LII. Sed prædictis ob stare videtur c. *Commissum* 16. h. t. Nam cum quidam alicui mulieri fidem dedisset de contrahendo matrimonio, & infra biennium se per verba de præsentem illud contracturum, iuramento firmâisset: postea privatâ lege ductus ad frugem melioris vitæ transire suspirabat. Consultus Pontifex Alexander III. respondit, tutius esse ei, ut religione iuramenti firmatâ, prius matrimonium contrahat: & postea, si elegerit, ad Religionem transeat: dummodo post desponsationem carnalis copula inter eos non intervenerit.

LIII. Pro explicatione huius c. notandum 1. ex decisione hac dubium oritur, cur Papa rescribat, matrimonium prius contrahendum esse à sponso, quàm is Religionem ingrediatur, cum tamen aperti juris sit, non tantum contractis sponsalibus de futuro, sed etiam matrimonio per verba de præsentem, ante consummationem illius, per copulam carnalem, permissum esse alteri contrahentium, etiam invito altero, ingredi Religionem, c. 2. c. *Ex publico* 7. c. *Ex parte* 9. de *convers. conjug.* adeoque frustra, & inutiliter prius contraheretur matrimonium à tali sponso. Aliqui respondent, quòd Pontifex hic dicat, tutius esse servare iuramentum, & primò contrahere matrimonium, non quidem ex præcepto, sed ex consilio, ob vitandum scandalum pusillorum, & propter reverentiam iuramenti. Sed melior est responsio, quòd in casu huius c. ille, qui sponsalia iuramento promissit, nullum votum fecit ingrediendi Religionem, imò necdum plenè deliberavit, & secum firmiter statuit Religionem ingredi: & ex alia parte, instabat tempus, quo iuramentum obligabat ad contrahendum matrimonium, ideo dixit Pontifex tutius esse, ut prius contrahat matrimonium, ne incidat in perjurium, post elapsum biennium, & contracto matrimonio, poterit adhuc per bimestre deliberare de ingressu Religionis, ut colligitur ex illis verbis, & postea elegerit ad Religionem migrare. Quòd si sponsus ille jam certò constituisset ingredi Religionem, tunc non obstante iuramento, potuisset eam ingredi, quia tunc omnino inutiliter contra-

heret matrimonium, *Sanch. cit. dis. 43. n. 5. Arzo p. 1. Instit. lib. 11. c. 5. q. 4. 5. Contrahas. Canis. in cit. c. Commissum. n. 3.* Porro quod ibid. dicitur in fine, dummodo copula carnalis cum sponsa non intervenerit, id ideo additum est, quia si copula intervenisset, non posset sponsus, invitâ sponsâ, Religionem ingredi, quia tunc jam censeretur matrimonium esse per copulam contractum, & consummatum, *Canis. cit. l. n. 2.*

Notandum 2. quando hic dicitur, quòd sponsus iste, privatâ lege ductus, ad frugem melioris vitæ suspiravit transire, per privatam legem intelligitur instinctus Spiritus S. qui in corde scribitur, & privatim quosdam movet ad religiosum statum: per publicam verò legem intelligitur lex DEI, & Ecclesiæ, sive SS. Canonum, quæ ab omnibus observanda est, juxta c. *Due sunt* 2. *caus. 19. q. 2. & consentit c. Licet* 18. de *Regular.*

LIV. Dubitatur 3. An si quis non solum sponsalia cum Virgine contraxit, sed etiam sub spe matrimonij eam corrupit, possit, ante contractum, vel consummatum matrimonium, Religionem ingredi? R. non potest, sed tenetur eam ducere. Idemque dicendum, si copula non sit secuta, notabilem tamen famæ jacturam patiatur foramina, quia talis, moraliter loquendo, non potest injuriam violatæ virginitatis, aut famæ aliter rescire, ad quod tamen ex iusticia obligatur, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 44. n. 3. & 4. Tanner. cit. dis. 8. q. 1. dub. 4. n. 50.* Sed quid si votum Religionis à sponso emissum sit, ante sponsalia, isque postea eam corrupit, fide datâ de matrimonio contrahendo, teneaturne eam ducere, non obstante voto? Due sunt sententiæ, una ait, teneri eum corruptam ducere, si voti ignara fuit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 45. n. 3. Tanner. cit. l. n. 51.* Ratio est, quia votum non obligat, si res ita notabiliter sint mutata, ut sine magno tertij damno votum impleri non possit. Accedit, quòd qui post votum Religionis foraminat se corruptam ducit, non absolvatur omnino à voto, sed ejus executio tantum ad tempus differtur, quia soluto matrimonio ingredi tenetur Religionem, si adhuc idoneus sit, votum enim implere tenetur, quatenus potest, sine alterius præjudicio. Et hæc sententia speculativè est probabilis. Contraria tamen non teneri illam ducere, est communis, & in praxi recepta, teste *Laym. cit. c. 2. n. 5.* Cum enim per votum prius DEO jus sit quaesitum, non potest vovens, propriâ auctoritate, illud tollere, magis se alteri obligando, vel statum voto contrarium suscipiendo, sed requiritur, ut Judex, seu Prælati Ecclesiastici in voto dispense, ejusque obligationem, causâ cognitâ, relaxet, ideòque etiam vovens petere tenetur dispensationem.

LV. ASSERTIO 2. Solvuntur sponsalia de futuro, etiam per susceptionem Ordinis sacri, seu majoris, quia Ordo sacer, ob solemne votum castitatis ipsi annexum, reddit susipientem incapacem matrimonij contrahendi, ergo multò magis Ordo sacer dirimit sponsalia contracta. Non autem per susceptionem Ordinum minorum dirimuntur sponsalia prius contracta, ac proinde sponsus licitè potest ad illos promoveri, quia hi Ordines non repugnant matrimonio, nec impediunt, quò minus sponsus eosdem licitè suscipere possit. An verò votum suscipiendi

piendi Ordines sacros etiam dirimat sponsalia prius contracta, ita ut sponsus licite possit etiam ad sacros Ordines promoveri, controversia est inter DD. Afirmat *Tanner. cit. dub. 4. n. 52.* Nam cum Status Ecclesiasticus dignior sit, & sanctior statu matrimonij, adeoque de meliori bono, non videtur per obligationem sponsalium, quippe quæ minoris momenti est, & minus fortis, impediri debere Status Ecclesiasticus. Sed probabilius est, per votum sacrum Ordinem suscipiendi non dirimi sponsalia prius contracta, nec illis astrictum posse licite promoveri ad Ordines sacros, *Sanch. cit. l. 1. dis. 47. n. 3.* tum quia votum castitatis inclusum in Ordine sacro, per se, & ex natura sua non est solemne, sed tantum per accidens, quia ex Constitutione Ecclesiæ habet effectum voti solennis, nempe ut matrimonium contractum dirimat: tum quia non reperitur in Jure concessus hic effectus dirimendi sponsalia præcedentia susceptioni Ordinis sacri, etsi ei annexum sit votum continentia: sicut votum ingrediendi Religionem dirimit sponsalia prius contracta, ut supra dictum n. 51. Ratio est, quia qui Ordines sacros suscipit, post contracta cum aliqua sponsalia, facit illi gravem injuriam, ac proinde non potest illos suscipere, sine ejus consensu. Cæterum sponsus, qui vovit suscipere sacros Ordines, censetur renunciare sponsalibus prius contractis, atque ita altera pars libera est ab obligatione sponsalium, *Sanch. cit. l. n. 4.* Porro an per votum simplex perpetua continentia dissolvantur sponsalia de futuro præcedentia votum, sive ante votum contracta, non consentiunt DD. de quo infra suo loco in *Tit. 6.* hoc libro commodius agetur.

§. III.

Utrum priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora iuramento firmata, vel per matrimonium cum alia contractum, & an etiam per subsequentem fornicationem?

LVI. ASSERTIO 1. Per sponsalia posteriora non solvuntur priora, etiam iuramento firmata, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 50. n. 2.* & alij apud ipsum. Ratio est, quia secunda sponsalia, etiam jurata, sunt invalida, cum nemo possit valide rem aliquam alteri promittere, quam alteri valide obligavit, neque juramentum est vinculum iniquitatis, *c. Quanto. 1. 8. de Iurejur.* neque obligat cum præjudicio tertij, *Reg. Non est obligatorium. 5. 8. de R. I. in 6.* Ex parte tamen illius, cum qua primò sponsalia sunt contracta, ea sunt soluta, quia illa potest recedere, si velit: nam contrahens secunda sponsalia eo ipso censetur renunciare prioribus, *Sanch. cit. l. n. 3.*

LVII. Sed quid si cum posteriore sponsa, ignorans priorum sponsalium, carnalis copula sit subsecuta, an non saltem ratione damni illati tali casu dissolvantur priora sponsalia? Resp. in rigore non dissolvi, sed talis sponsus adhuc priorem sponsam ducere debet, *Sanch. lib. 1. dis. 49. n. 5.* quia cum post Concil. Trident. sponsalia posteriora non transeant per copulam in matrimonium, sed matrimonium

præsumptum cessavit, ut dictum supra *num. 28. h. 2.* ideo non dirimuntur priora sponsalia: neque etiam per injuriam illatam posteriori sponsæ aufertur jus prioris: aliud est in voto Religionis vel Castitatis, quo non obstante, corruptor virginis tenetur eam ducere, ut docetur infra in *tit. 16. lib. 5.* quia ex voto oritur solum obligatio Religionis: ex sponsalibus autem, cum defloratione, oritur obligatio ex justitia, quæ multò est strictior. Deinde prius votum non omnino tollitur, sed suspenditur per matrimonium: at hic prior obligatio per sequens matrimonium omnino extinguitur. Item DEVS non vult impleri promissionem sibi factam, cum damno tertij: homines autem nolunt privari suo jure, propter injuriam alteri illatam, *Sanch. cit. dis. 49. n. 5.* ubi tamen n. 6. addit, quòd aliquando ex equitate posteriora sponsalia servanda erunt, ut si corrupta grave damnum famæ pateretur: prior verò sponsa leviter læderetur: tunc enim saltem ex charitate hæc teneretur consentire in dissolutionem sponsalium, ad vitandum grave damnum alterius, & Juxta poterit illa dissolvere. Præterea aliquando sponsalia priora ita dissolvuntur per posteriora, cum copula, ut matrimonium cum neutra iniiri possit, ut si sponsalia posteriora cum copula habita sunt cum cognata in primo gradu prioris sponsæ: tunc enim cum prima sponsa non poterit contrahi matrimonium, ob impedimentum affinitatis: neque cum secunda ob impedimentum publicæ honestatis, quòd ex prioribus sponsalibus validis ortum est, & primum gradum non excedit, post Concilium Trident. *Sanch. cit. l. n. 3.* Denique si aliquo casu contingat, priora sponsalia dissolvi, is qui iniit secunda, etsi jurata, non tenetur ea postea, primis dissolutis, implere, quia illa secunda sponsalia, cum iniirentur, erant invalida, ratione priorum sponsalium, quibus ligatus erat contrahens: quòd autem ab initio validum non fuit, tractu temporis non convalescit, *Reg. juris 18. in 6. & reg. 29. ff. eod.* ob quam causam etiam, si ligatus voto castitatis contrahat sponsalia, etiam si postea dispensationem voti impetret, non tenetur ad ea servanda, quippe quæ ab initio invalida fuerunt, *Sanch. cit. l. 1. dis. 50. n. 6.*

LVIII. ASSERTIO 2. Sponsalia de futuro, etiam jurata, solvuntur per sponsalia de presenti, sive per matrimonium subsequens valide, etsi illicite contractum cum alia, *c. 1. De sponsa duorum,* & habetur etiam in *c. Si inter. 31. h. 1.* ubi in primis dicitur: Si inter virum, & mulierem mutuis consensibus interveniat, per verba de presenti expressus, dicente utroque: *Ego te in meam accipio, & ego te accipio in meum:* vel per alia verba consensum exprimentia de presenti: sive juramentum sit appositum, sive non (quia juramentum non est de substantia matrimonij, *Gl. hic V. Juramentum*) non licet illis postea ad alia vota transire, sive aliud matrimonium contrahere. Quòd si fecerint, separari debent, etsi carnalis copula sit subsecuta, & primum matrimonium firmum manet. Verum si inter ipsos tantum intervenit promissio sponsalium per verba de futuro, utroque dicente: *Ego te accipiam in meam, & ego te in meum,* vel per alia similia verba, etiam iuramento interposito, tum si alius postea mulierem illam per verba de presenti de-

spon-

„ sponſaverit, matrimonium poſteriùs contractum
 „ tenet, nec ſeparari poteſt. Debet tamen eis, ob
 „ violatam fidem priorum ſponſalium de futuro
 „ poenitentia injungi. Ratio eſt, quia matrimoni-
 „ um etiam ratum tantum, eſt fortius vinculum, adeo-
 „ que dirimit ſponſalia priora de futuro, etiam jurata,
 „ ſi ſit validum: ſi verò matrimonium ſubſequens ſit
 „ irritum, obligabunt adhuc priora ſponſalia, quia
 „ non præſtat impedimentum, quod de jure non ſor-
 „ titur effectum, *Reg. jur. § 2. in 6.* manet tamen alter
 „ ſponſus liber à ſponſalium fide, ſi in matrimonium
 „ cum alia non conſenſit, ſed tunc alter ſponſus vo-
 „ lens contrahere cum alia matrimonium, cenſetur ra-
 „ citè prioribus ſponſalibus renunciàſſe, *Sanch. l. 1.
 „ diſ. 48. n. 1.*

Ex hoc c. colligi videtur, quòd in contractu ma-
 trimonii vir priùs interrogari debeat, an conſentiat,
 quàm mulier: ſed hoc non eſt neceſſarium, nam in
 quibuſdam locis priùs interrogatur mulier: idque
 non ſine ratione, ne ſi fortè vir primò interrogatus
 conſentiat, & mulier poſtea nolit, non ſine dedeco-
 re viri, ut notavit *Abb. h. c. n. 3.*

LIX. Porro hìc dubium oritur, utrùm per ſub-
 ſequens matrimonium validum omnino extingua-
 tur obligatio priorum ſponſalium: an verò ſolùm
 ſuspendatur, ita ut ſi uxor, cum qua contra fidem
 priorum ſponſalium, matrimonium contraxit Ti-
 tius, moriatur ante ſponſam primam, nec ſuperve-
 nit novum impedimentum, an, inquam, Titius ad-
 huc obligatus ſit illam ducere, vi priorum ſponſali-
 um, ſi illa velit? Conſent aliqui ſolùm ſuspendi, ſed
 probabilius eſt, illa omnino extingui, ut docet *Sanch.
 cit. diſ. 48. n. 3. Laym. cit. c. 2. n. 22. Tanner. cit. diſ. 8.
 q. 1. dub. 4. n. § 6. & § 7. & alii: & ſatis colligitur ex
 cit. c. Si inter. h. t. c. 1. De ſponſa duorum. & c. ult.
 cauſ. 27. q. 2.* Ex quibus conſtat, quòd ſponſalia per
 matrimonium cum alia contractum ſolvuntur, a-
 deoque omnino extinguuntur, & non tantùm ſus-
 penduntur: obligatio autem ſemel extincta ampliùs
 non reviviſcit, c. *Quæriſ. 129. diſ. 4. de conſecr. l. Qui
 res. 98. §. Aream. ff. de ſolution.* Confirmatur, quia
 cum ſponſalia, & matrimonium ſint obligationes
 ejuſdem rationis, & ordinis, quippe utraque ex ju-
 ſticia, & utraque facta homini, prior obligatio ex-
 tinguitur per fortiorem ſupervenientem: ſicut vo-
 tum ſtrictioris Religionis omnino extinguitur per
 profeſſionem ſecutam in ordine laxiore, juxta c. 5. de
 Regular. in 6. Nec refert, quòd per ſubſequens mati-
 monium non diſſolvitur prius votum ſimplex ingre-
 diendæ Religionis, ſed ſuspenditur, durante mati-
 monio: nam votum, & matrimonium ſunt obliga-
 tiones diverſæ rationis, una enim ſit DEO, altera
 homini. Tenetur tamen Titius compenſare damnum
 primæ ſponſæ, quod illi intulit, violando fidem
 ſponſalium: imò ſi illam ſub matrimonii ſpe vio-
 làſſet, teneretur illam, ſoluto matrimonio, ducere,
 niſi jam aliunde damno eſſet ſatiſfactum, quod ta-
 men vix aliâ ratione fieri poteſt, quàm ducendo il-
 lam, *Sanch. cit. l. n. 5. Laym. cit. l.*

LX. ASSERTIO 3. Solvuntur ſponſalia etiam
 jurata per ſequentem fornicationem tam ſponſi,
 quàm ſponſæ, ita ut innocens juſ habeat ea reſcin-
 dendi, non autem nocens, ne ex iniquitate ſua com-
 modum ferat, prout ſtatuitur in c. *Quemadmodum,*

25. de jurejur. quod quamvis de fornicatione ſpon-
 ſæ ſolùm loquatur, rationes tamen ibidem allatæ
 etiam in fornicatione ſponſi locum habent: nam &
 in promiſſione ſponſi talis debet conditio intelligi,
 ſi is contra regulam deſponſationis non venerit, a-
 lioque enim etiam ipſi fidem frangenti fides ſervan-
 da non erit: deinde non tantùm ob fornicationem
 uxoris, ſed etiam mariti coniugium contractum diſ-
 ſolvitur quoad totum, ergo multò magis ſponſalia.
 Idemque dicendum de fornicatione ſpirituali, ut ſi
 alteruter ſponſus in hæreſin incidat, ſit enim valde
 notabilis mutatio, per quam grave vitium inducitur
 in comparte, *Sanch. l. 1. diſ. 55. n. 1. & 3.*

LXI. Ubi præterea notandum, quamvis quo-
 ad actuale fornicationem, vir & fœmina æquali
 jure gaudeant, aſſignantur tamen quædam diſcrimi-
 na inter ſponſum, & ſponſam communiter ab Au-
 ctoribus: Nam 1. Si ſponſa permittat ſe turpiter
 tangi ab aliis, licet ſponſo reſilire, quia illa cenſetur
 vivere impudicè, nec poteſt vir eam, ſine gravi nota,
 ducere. Contrà verò non id permittitur ſponſæ, ob
 oſcula, vel tactus impudicos ſponſi cum alia, quia per
 hoc non redditur vir ita infamis, nec id eſt dedecus
 ſponſæ: niſi eiuſmodi tactus eſſent frequentes, ita
 ut indicarent ſponſum alteram magis amare, aut fi-
 dem ſponſæ non ſervaturum, *Sanch. cit. diſ. 55. n. 5.
 Laym. cit. c. 2. n. 11.* Secundò ſi ſponſa ab alio vi op-
 preſſa ſit, poteſt repudiari, & diſſolvi poſſunt ſpon-
 ſalia, quia & hoc caſu ſponſa multò ſit vilior, & cen-
 ſetur viro infame talem ducere: & periculo exponi-
 tur, ne alienam prolem pro ſua alat: contrà verò ob
 viri omnino inviti culpaq; expertis fornicationem
 non ſolvuntur ſponſalia, quia fœmina per hoc nul-
 lam gravem incurrit notam, vel damnum: quare vir,
 & fœmina quoad fornicationem ad paria judican-
 tur, quando fornicatio ex parte viri eſt culpabilis:
 non autem ſi ſit inculpabilis, *Sanch. cit. diſ. 55. n. 8.
 Laym. cit. c. 2. n. 11.*

LXII. Tertio quando ſponſa corrupta fuit ab
 alio, ante ſponſalia, ſi ſponſus id ignorabat, existi-
 mans eam eſſe Virginem, poteſt reſcindere ſponſa-
 lia. Ratio eſt, quia eſt notabilis mutatio, & igno-
 minioſum eſt viro fœminam corruptam ducere:
 quare ſponſus graviter decipitur, & tantùm per er-
 rorem conſentit dantem cauſam contractui, ideoque
 is reſcindi poteſt à decepto, *Sanch. l. 1. diſ. 63. n. 3.
 qui n. 5.* idem ait eſſe dicendum, ſi ſponſus ſciebat
 quidam ſponſam eſſe viduam, ignorabat tamen eius
 fornicationem, nam & ratione eius ipſa facta eſt vi-
 lis & impudica, & probroſum eſt viro ducere inho-
 neſtam, quam ipſe putabat eſſe viduam honeſtam.
 Nec dictis obſtat, quòd in cit. c. *Quemadmodum.* di-
 citur, quòd ſponſus non poteſt obſistere ſponſæ for-
 nicationem præcedentem, ſed ſubſequentem, non
 obſtante juramento eam ducendi: nam hoc intelli-
 gendum eſt de fornicatione præcedente ſponſo co-
 gnitâ, quia ex quo probavit ſemel mores illius, non
 poteſt poſtea illos reprobare, niſi novâ cauſâ ſuper-
 veniente, *Gl. ibid. V. Præcedentem. Sanch. cit. diſ. 63.
 n. 7.* Contrà verò ob fornicationem ſponſi præce-
 dentem ſponſalia, & poſtea ſponſæ cognitâ, non
 poteſt reſilire ſponſa, quia per hoc non ſit ſponſus
 notabiliter vilior, nec notâ gravi afficitur ſponſa, ſi
 tali nubat, regulariter loquendo, *Sanch. cit. l. n. 9.*

Quartò

Quartò denique si ambo tam vir, quàm fœmina, post sponsalia fuerint fornicati, non compensatur delictum cum delicto, sed resilire potest sponsus, non autem sponsa, *Sanch. l. 1. dis. 55. n. 9. Laym. cit. c. 2. n. 12.* & alii communiter. Ratio est, quia delicta non sunt paria, sed turpior est fornicatio in fœmina, quàm in viro, multòque ignominiosius est sponso talem ducere, quàm sponsæ tali nubere, maiùsque damnum sponso obvenire poterit ex fornicatione sponsæ, ob incertitudinem prolis secuturæ. Nec refert, quòd vir non possit repudiare adulteram, si & ipse adulter sit: quia longè difficiliùs permittitur divortium, seu separatio matrimonii, quòd torum, quàm dissolutio sponsalium, quæ ob quamvis notabilem rerù mutationem fieri potest, ut mox dicitur.

§. IV.

An, & qua ratione præterea dissolvantur sponsalia, ob supervenientem notabilem mutationem, ex parte sponsi, vel sponsæ?

LXIII. ASSERTIO 1. Solvuntur præterea sponsalia, propter quamlibet novam causam rationabilem, vel mutationem notabilem supervenientem post contracta sponsalia, ob quam notabiliter difficilior redditur status matrimonii, siue quæ talem difficultatem inducit, propter quam aliquis meritò, prudentium iudicio, & approbatione, si ab initio extitisset, vel cognita fuisset, ab eiusmodi sponsalium contractu abstinuisset, ut colligitur ex *cit. c. Quemadmodum. 25. de Iurejur.* & docet *Silvest. P. Sponsalia. q. 10. casu 17. Sanch. cit. l. 1. dis. 62. n. 3. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 8. Tanner. cit. dub. 4. n. 69.* & alii communiter. Ratio est, quia promissio non obligat ultra promittentis intentionem; nemo autem præsumitur se obligare voluisse ad talem casum difficilem, propter quem prævisum, quivis homo prudens, & cordatus à matrimonii promissione absteritus fuisset. Et cum par sit, quoad hoc, utriùsque contractus conditio, nulla pars potest conqueri eiusmodi casum excipi. Et extenditur hoc etiam ad sponsalia jurata, quia iuramentum includit omnes conditiones contractus, cui adjicitur, *l. fin. C. de non numer. pecun.* & habet hanc conditionem tacitè subintellectam, *rebus in eodem statu permanentibus, cit. c. Quemadmodum. Sanch. cit. dis. 62. n. 4.* ac proinde non est opus tali casu relaxationem iuramenti petere, *Sanch. cit. l. 1. dis. 67. n. 2. & 3.*

Porro sponso, vel sponsæ asserenti, si talis causa à principio extitisset, se non contracturum fuisse sponsalia, fides in utroque foro adhibenda est, si perpen-sis circumstantiis rei, verisimile sit non promissurum, si talis causa præcognita fuisset, *Sanch. cit. dis. 62. n. 6. Laym. cit. l. 1.* quia in his, quæ ad animum pertinent, ut sunt scientia, ignorantia, intentio &c. standum est cuiusque iuramento, si alio modo probari non possint, ut docet *Covarr. l. 2. resol. c. 10. n. 1. §. Tertio.*

LXIV. ASSERTIO 2. In specie autem mutationes ejusmodi notabiles, ob quas à sponsalibus recedere licet, plures numerantur à Doctoribus.

Tomus IV.

Veluti 1. Si sponsus, vel sponsa amittat nasum, utrumque, vel saltem alterutrum oculum, vel aliàs fiat notabiliter deformis, *cit. c. Quemadmodum. 25. de Iurejur.* quamvis in viris valde magna debeat esse deformitas superveniens, ut propter illam sponsæ resilire liceat à sponsalibus, quia in viris non ita requiritur pulchritudo, ut notat *Coning. de Sacram. dis. 23. dub. 7. n. 66.* Secundò si alteruter incurrat lepram, morbum gallicum, paralytin, epilepsiam, vel alium morbum incurabilem, aut contagiosum, nemo enim libenter cum talibus contraheret, *Sanch. cit. l. 1. dis. 57. n. 1. & seqq.* Tertio si alteruter incurrat gravem infamiam: vel si de novo detegatur, alterum esse sævis, & truculentis moribus, vel valde deditum ebrietati, scortationibus, aut similibus gravibus vitiis: sævitia enim mariti est sufficiens causa instituendi divortium matrimonii, *c. Litteras. 13. in fine de restit. spoliat.* ergo multò magis dissolvit sponsalia. Nec obstat, quòd in *c. Veniens. 5. Qui Clerici, vel vocantes &c.* dicitur, mulierem, quæ plura audierat de sponsi severitate, idèque ei noluit copulari, fidem violasse. Nam ibi supponitur, mulierem id non certò cognovisse, sed incerto solum rumore audivisse, & nimis leviter credidisse, *Tanner. cit. dub. 4. n. 66.* Quartò, si alteruter ex sponsis gravem famæ, vel bonorum jacturam patiatur, & ex honesto statu ad paupertatem decidat: secus est, si unus ex sponsis ditor fiat, novam hereditatem acquirendo, quia per hoc alter non est factus deterius conditionis, *Sanch. cit. l. 1. dis. 59. n. 6. & 7.* Quintò, si sponsa, ejusque parentes, vel non possint, vel non velint dare promissam dotem, quia sub illius conditione censentur sponsalia contracta, *c. De illis. 3. de condition. appof.* Nam grave onus subiret sponsus, si deberet ducere indotatam, & solus onera matrimonii ex propriis bonis sustinere, *Sanch. cit. l. 1. dis. 59. n. 2.* Idèque est, si sponsalia sint inita, sine mentione dotis, intelliguntur enim, eo casu, tacitè inita sub conditione dotis, *Sanch. cit. l. n. 4.* Sextò, si graves, & capitales inimicitia oriuntur inter sponsos, aut eorum parentes, & consanguineos, quia v.g. altera pars se obstinatè opponit matrimonio, ita ut ex eo magna scandala, & infelices exitus timeantur; & ratio est, quia promissio non potest obligare ad actum, qui sine peccato impleri non potest, *Tanner. cit. l. n. 67.* Item si sponsus domicilium mutare, & vagari constituat, cum incommodo sponsæ, *Laym. cit. c. 2. n. 18.*

LXV. Cæterum prædictæ causæ, & mutationes, non solum, si post sponsalia, sed etiam si ante illa inita extiterint, tamen erant ab altero ex contrahente probabiliter ignoratæ, iis postea cognitis, dant illi jus rescindendi sponsalia: quia enim tempore sponsaliorum vitium non apparebat, perinde erat, ac si non esset, nam paria censentur in Jure non esse, & non apparere, *L. In lege. 77. ff. de contrah. empt.* quando verò postea apparere incipit, perinde est, ac si de novo existat, *Sanch. cit. l. 1. dis. 63. n. 2.* Quòd si tamen sponsus, cognita ejusmodi causâ, carnaliter sponsam cognoscat, censetur remittere jus rescindendi sponsalia, quòd alioqui habebat, ratione causæ præcedentis ignoratæ, vel subsequenter, si illius causæ, tempore copulæ, erat conscius, & sponsalia ratificare, *Sanch. cit. l. dis. 66. n. 2.* Sed difficultas est, utrum ad dissolvenda sponsalia, ob hæcenus allatas causas,

C

causas, opus sit sententiâ Judicis: an verò propriâ auctoritate possint contrahentes à sponsalibus resili-
re? Resp. Non esse opus auctoritate Judicis, quan-
do causa dissolvendi sponsalia est moraliter certa, &
manifesta: si tamen certa quidem sit, sed occulta, &
sponsalia publica, requiritur sententia Judicis sol-
ventis sponsalia, vel declarantis ea per hujusmodi
causam esse soluta, idque ratione scandali vitandi,
sicut etiam requiritur, si causa sit dubia: quod si
côstat de causa, dubitatur verò de sufficientia, potest
quis sequi etiam viri docti, & prudentis iudicium,
Sanch. dis. 69. num. 3. & seqq. Iudex autem, cujus
auctoritate sponsalia sunt dissolvenda, est solus Ec-
clesiasticus, Ordinarius, vel delegatus, quia hæc
materia est spiritualis, *Sanch. c. l. n. 10.*

Denique dissolvuntur sponsalia per superveni-
ens impedimentum juris dirimens matrimo-
nium, propter quod illud non potest inter spon-
sos consistere, *Sanch. c. l. dis. 56. n. 1.* de quibus in-
frâ agetur.

SECTIO III.

DE MATRIMONIO SECUN- dum se, ejusque essentia.

LXVI. Quatuor præcipuè sunt nomina sy-
nonyma, quæ matrimonio conveniunt, matrimo-
nium, nuptiæ, connubium, conjugium. Matrimo-
nium dicitur, vel quia mulier nubit, ut mater
fiat: vel quia partus magis onerosus, & laboriosus
est matri, quàm patri. Nuptiæ, seu connubium ab
obnubendo, quia sponsæ, pudoris gratiâ, quando
nubebant, velo se quasi nube tegebant: dicitur etiam
conjugium ab effectu, quia duos, ut una caro fiant,
conjungit, quasi sub uno jugo.

§. I.

Quid sit matrimonium, & quo- tuplex?

LXVII. ASSERTIO I. Matrimonium est ma-
ris, & femina conjunctio, individua vite consuetudi-
nem retinens. Ita definitur in c. Illud. 11. §. Verum de
presumpt. & l. 1. ff. de ritu nupt. & Instit. de patria po-
test. in princ. Dicitur 1. Conjunctio, quia matrimo-
nium dupliciter accipi potest, 1. pro actuali con-
tractu, in quo legitimæ personæ, consensu verbis,
vel signis expresso, se mutuo obligant ad vitæ socie-
tatem, & generationis usum. 2. Pro statu, seu vin-
culo permanente inter virum, & feminam. Jam ergo
matrimonii essentia non consistit in contractu, qui
est tantum causa efficiens, & transit, postquam est
factus, cum tamen matrimonium formaliter specta-
tum per modum statûs, duret usque ad mortem al-
terius conjugis: sed consistit in hujusmodi vinculo
permanente, quo conjuges sunt inter se uniti, quod
oritur ex mutuo consensu, & traditione, *Sanch. l. 2.
de matr. dis. 1. n. 6.* Dicitur 2. Maris, & femina, quia
repugnat fini matrimonii polygamia, sive ut una
femina plures habeat viros, vel unus vir simul plu-
res uxores: ut infrâ dicetur. Dicitur 3. Individua
vite &c. ut exprimat mutua cohabitatio, &
indissolubilitas matrimonii, quæ major est, quàm

in aliis humanis contractibus, qui mutuo consensu
iterum dissolvi possunt, non item matrimonii, de
quo plura §. seq.

LXVIII. ASSERTIO 2. Matrimonium di-
viditur in legitimum, ratum & consummatum. Le-
gitimum est, quod legitimo consensu inter perso-
nas non impeditas est contractum, quale est etiam
inter infideles, quod est verum matrimonium, non
tamen ratum, ut dicitur in c. Quanto. 7. de divort.
Ubi Gl. ait V. Ratum, quia dissolvi potest. Matrimo-
nium ratum dicitur, quod est legitimum, & in-
super etiam Sacramentum, sed nondum carnali copu-
lâ consummatum: matrimonium consummatum
dicitur, quod accedente carnis copulâ, est perfectum,
& completum, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 1. n. 9.* Qua-
re ad substantiam matrimonii non requiritur, ut sit
per copulam carnis consummatum, quia nuptias non
concubitus, sed consensus facit, *Reg. Jur. 3.1. in ff. & in
c. 1. & 4. caus. 27. q. 2.* dicitur, matrimonium non fa-
cit coitus, sed voluntas. Per copulam tamen carnis
completur, & integratur matrimonium inter fide-
les, seu baptizatos contractum, ita ut magis in-
dissolubile fiat, ut ex infrâ dicendis patebit.

LXIX. Sed jam hîc ulterius queritur, an sal-
tem consensus in carnalem copulam requiratur ad
essentiam veri matrimonii. Ratio dubitandi est,
quia inter B. Virginem, & S. Josephum fuit verum
matrimonium contractum ex communiore senten-
tia DD. ut colligitur ex c. 1. *Matth. Noli timere acci-
pere Mariam conjugem tuam, & Lucæ 2. Ut profite-
tur cum desponsata sibi uxore prægnante.* Sed B. Virgo
non consensit in carnalem copulam, quia cum fue-
rit obstricta voto castitatis, teste S. Augustin. libr. de
Virgin. & colligitur ex illis verbis Mariæ, *Luc. 2. Quo-
modo fiet istud, quoniam virum non cognosco, vel tal-
tem habuit propositum servandi votum Virginita-
tis, & Beata. 3. caus. 27. q. 2.* non potuit consentire
in carnalem copulam, quia ut dicitur in c. 4. dis. 27.
Virginitatem voventibus, non tantum nubere, sed
etiam nubere velle damnable est, ergo est illis pro-
hibitum etiam consensus in copulam, adeoque hîc
non requiritur ad substantiam matrimonii. Re-
spondetur, contrahentes matrimonium necessariò
consentiunt in copulam conjugalem implicite, &
remotè, ac virtualiter, seu in radice, & causa, con-
sentiendo videlicet in matrimonium, quod intrinse-
cè ordinatur ad copulam, adeoque quatenus contra-
hentes consentiunt in mutuum corporum traditio-
nem, per quam cuivis parti acquiritur jus ad copu-
lam: non autem necessariò requiritur talis consen-
sus in copulam, ex parte contrahentium, cum pos-
sit contrahi matrimonium verum, etiam cum inten-
tione non consentiendi expresse in copulam, quia
sufficit ad matrimonium expresse consentire in jus,
sive potestatem ad carnalem copulam, implicite au-
tem, & virtualiter in ipsam copulam, *Sanch. l. 2. de
matr. dis. 28. n. 3. & 4.* Itaque B. Virgo consentit in
copulam carnis, quoad potestatem, seu actum pri-
mum, non autem consensit, quoad actum secun-
dum, seu actuale usum illius potestatis: nam quam-
vis Virgo Sanctissima, vi contractûs matrimonialis
cum Josepho verè initi, obligata fuerit ad reddend-
um debitum carnis, si ille id peteret: ex altera ta-
men parte, revelante Deo, certò cognovit, ipsum
nun-

nunquam debitum petiturum: ac proinde quia secura fuit, se nunquam votum suum violaturam, Deo ita volente, ac præcipiente, in conjugium consensit, sed non in actualem copulam carnis expressè, ac directè, *Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 1. n. 3.* Ratio est, quia sicut carnalis copula non est de essentia matrimonii: nam nuptias non concubitus, sed consensus facit, *l. Nuptias. 30. ff. de R. l. ita nec consensus matrimonialis expressè, & formaliter pro objecto habet ipsam copulam, sed solum obligationem ad eandem in confuso conceptam, sive ad officium conjugale, Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 12.* Nec obstat, quòd si mulier diceret viro, consensio in te, ita tamen ut carnaliter me non cognoscas, adeoque expressè excluderet copulam, tale matrimonium esset invalidum: nam talis conditio adjecta, non solum repugnat actui, sed etiam potestati ad carnalem copulam, & ideo est contraria matrimonio, illudque irritum redditur, ut docet *S. Thom. 3. p. in supplem. q. 48. a. 1. ad 3. Tanner. c. l. n. 13.*

§. II.

De matrimonio, quatenus est Sacramentum.

LXX. Quæritur 1. An matrimonium sit verum Sacramentum? Resp. 1. matrimonium, in lege naturæ, & Veteri Mosaica, non fuit Sacramentum, sed contractus naturalis, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 7. n. 2.* & est communis. Probatur, quia matrimonium est Sacramentum novæ legis à Christo institutum, ut infra dicitur: potest tamen dici fuisse Sacramentum latè, & improprie loquendo, quia fuit signum rei sacræ, & aliquo modo figurabat conjunctionem Christi cum Ecclesia, *Sanch. c. l.*

LXXI. Resp. 2. Quamvis post legem Evangelicam matrimonium inter infideles contractum non sit Sacramentum, cum nullum subsistat Sacramentum sine Baptismo, qui est Sacramentorum janua, ut definit Concilium Tridentinum in Decreto de Sacramento Baptismi: si tamen ambo conjuges ad fidem convertantur, tale matrimonium efficitur Sacramentum statim, ac ambo conjuges baptizantur, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. cit. l. 2. dis. 9. n. 5.* & alii apud *Tanner. cit. dis. 8. q. 2. dub. 3. n. 51.* Ratio est, quia matrimonium illud infidelium, statim atque conjuges isti baptizantur, fit, manetque indissolubile, quia jam perfectè significat individuum conjunctionem Christi cum Ecclesia sponsa, ideòque statim ac baptizantur, efficitur Sacramentum, ita ut dissolvi non possit, etiam si alter, vel uterque postea à fide deficiat. Neque verò in proposito, deest sufficiens consensus matrimonialis: nam eo ipso, quòd baptizantur, virtualiter, & implicite consentiunt in matrimonium præcedens, ut sit insolubile, & perfectè significet conjunctionem Christi cum Ecclesia: hæc enim insolubilitas quasi ex natura rei consequitur ad baptismum, unde eo ipso, quòd intendunt baptizari, virtualiter, & implicite intendunt etiam, ut præteritum matrimonium sit insolubile, adeoque etiam Sacramentum. Et hic ipse novus consensus eo signo externo baptismi expressus, est nova materia, & nova forma hujus

Tomus IV.

Sacramenti. Et quamvis aliàs ad matrimonium de novo contrahendum inter eos, qui antea nunquam conjuges fuerunt, non sufficiat ejusmodi consensus implicitus, & interpretativus in ipsa susceptione Baptismi inclusus: sufficit tamen ad matrimonium istud, quod non est omnino novum quoad substantiam, sed solum quasi novum in ratione Sacramenti, & indissolubilitatis, quia scilicet prius matrimonium, quod erat contractus naturalis, profanus, & solubilis, post Baptismum efficitur insolubilis, facit, & representans unionem Christi cum Ecclesia, *Sanch. cit. dis. 9. n. 6. Tanner. cit. dub. 3. n. 54.* Potro matrimonium fidelis ex dispensatione S. Pontificis contractum cum catechumena nondum baptizata, ex parte neutrius est Sacramentum. Ratio est, quia matrimonium in utroque conjugè baptizato, & non baptizato est unum numero Sacramentum, sicut est unus numero contractus: ergo si in uno non est Sacramentum, nec in altero erit, adeoque uterque conjux debet esse capax Sacramenti, *Sanch. cit. l. 2. dis. 8. n. 2. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 2. n. 1.*

LXXII. Respondetur 3. Matrimonium inter fideles, seu baptizatos est verè, ac proprie dictum Sacramentum novæ legis à Christo institutum. Est de fide, ac definitum in Concilio Tridentino *sess. 24. de Sacram. matr. can. 1.* contra Lutheranos, & alios Sectarios. Probatur 1. Ex Apostolo ad *Ephes. 5.* Ubi expressè matrimonium appellatur Sacramentum: cum enim dixisset Apostolus: propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ (per conjunctionem matrimonialem) & erunt duo in carne una, subiungit, Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo, & Ecclesia, quia scilicet per matrimonium significatur conjunctio Christi spiritualis per gratiam, & charitatem cum Ecclesia, consequenter Deus instituit, ut matrimonium contrahentibus spiritualis gratia conferretur, sine qua rectè, ac debita conjunctio animarum inter conjuges consilire non potest. Est ergo matrimonium Sacramentum, quia est signum rei sacræ, est enim expressum, & visibile signum unionis Christi cum sponsa Ecclesia per charitatem, & confert gratiam, ut habetur in *cit. can. 1.* Idque confirmatur, quia cum matrimonium ex Christi lege *Matth. c. 5. & 19.* sit vinculum perpetuum, & indissolubile permanendi cum conjugè sterili, morbida &c. esset hoc jugum intolerabile, nisi idem Christus promissionem gratiæ Divinæ annexisset ad onera matrimonii sustinenda, concupiscentiæ ardorem extinguendum, liberos pie educandos &c. Deus autem in necessariis non deficit, *Sanch. cit. l. 2. dis. 10. n. 2. Tanner. c. l. n. 21.* Non obstat, quòd Ecclesia possit irritare matrimonium, & tamen Sacramentum irritare non potest, nam irritat matrimonium v. g. clandestinum, quatenus est civilis contractus, quo irritato, definit etiam Sacramentum ei annexum: sicut irritat Ecclesia etiam Sacramentum penitentiae, tollendo jurisdictionem necessariam ad absolutionem à peccatis.

LXXIII. Potro quod attinet ad tempus, quo institutum est hoc Sacramentum, de eo non satis constat; aliqui putant *Joan. 2.* in nuptiis factis in Cana Galilææ approbatum fuisse, institutum autem *Matth. c. 19.* dum Christus illud approbavit, ejusque

ejusque inseparabilitatem præcepit, dicens: *quod Deus coniunxit, homo non separet*, Sanch. cit. l. 2. dis. 4. n. 7. & alii apud ipsum: Tanner. verò cit. dis. 8. q. 2. dub. 2. n. 26. existimat, institutum tempore XL. dierum, quibus Christus, post passionem suam, præbuit se ipsum vivum Apostolis, & loquens de Regno DEI, hoc est, de pertinentibus ad statum Ecclesiæ, Actor. 1.

LXXIV. Resp. 4. Matrimonium inter fideles, & baptizatos nunquam potest iniri, sine Sacramento, nec ab eo separari, Sanch. cit. l. 2. dis. 10. n. 6. Ratio est, quia Christus contractum matrimonii ad Esse, seu rationem Sacramenti elevando, ita hæc inseparabiliter coniunxit, ut separari nullo modo possint. Quare volentes ita contrahere matrimonium, ut absolute, & nullo modo velint suscipere Sacramentum, nihil efficiunt, intentio enim hæc posterioriorem elidit, ac destruit: cum Esse, seu ratio Sacramenti, ex Christi institutione sit inseparabilis à contractu matrimonii. Aliud est, si Aetholici contrahentes matrimonium, propter errorem speculativum, quo putant, matrimonium non esse Sacramentum, nolunt suscipere Sacramentum: ita tamen ut velint contrahere eo modo, quo solent fideles, & Christiani, & in Ecclesia Christi consuetum est: hi enim nihilominus suscipiunt Sacramentum, ita ut tale matrimonium dissolvi non possit: quia cum ratio Sacramenti, ex Christi institutione, sit matrimonio inseparabiliter annexa, non potest illud, privatâ, ac peculiari intentione, vel errore contrahentium à matrimonio separari: aliâ enim etiam inter Catholicos, & Orthodoxos privatâ intentione matrimonium à Sacramento separari posset. Unde ulterius sequeretur, quod huiusmodi matrimonia non essent omnimodè indissolubilia, quia omnimoda inseparabilitas desumitur à ratione Sacramenti, ut infra dicitur, & notat Tanner. cit. dis. 8. q. 2. dub. 3. n. 47.

LXXV. Quaritur 2. Quæ sit materia, & forma Sacramenti matrimonii? Variæ sunt hæc de re Auctorum sententiæ, quibus omisiss, Respondetur, materia circa quam, sive remota sunt ipsa corpora contrahentium, ut docet Henric. in Summa lib. 1. c. 2. §. 4. quia corpora habent se in matrimonio, sicut aqua in Baptismo, & peccata in Sacramento penitentiae, quæ sunt materia remota, nam circa corpora contrahentium versatur mutua traditio, & acceptatio. Materia verò proxima est ipsa traditio corporum: forma verò est mutua acceptatio verbis, vel aliis signis expressa: sive quod ferè in idem recidit, verba, seu signa, quibus consensus exprimitur, sive potius ipse consensus mutuus utriusque conjugis signis externis expressus, quatenus habet rationem traditionis, est materia: quatenus verò habet rationem acceptationis, est forma, adeoque hi duo consensus utriusque conjugis sunt sibi invicem materia, & forma, secundum diversas rationes, ita Sanch. l. 2. dis. 5. n. 6. Tanner. cit. dis. 8. q. 2. dub. 2. n. 37. Probat, quia illud est tanquam materia in aliquo contractu, quod habet rationem indeterminati, & imperfecti: illud verò est tanquam forma, quod habet rationem determinantis, & perficientis: proprium enim formæ est determinare materiam, eamque perficere: atqui consensus verbis expressus, per

quem fit traditio corporum, sive ipsa mutua traditio verbis, vel aliis signis expressa, per quam quilibet conjugum tradit sui corporis potestatem alteri, antequam acceptetur, est ex se imperfecta, inefficax, & indeterminata, ut rata sit, vel irrita: accedente autem acceptatione, quæ quilibet acceptat traditionem sibi per alterum factam, perficitur, & determinatur ipsa traditio, ut sit rata, & efficax ad producendam obligationem matrimonialem, ergo mutua traditio, sive verba illam exprimentia, tant quod idem est, consensus verbis expressus, prout importat traditionem corporum, habet rationem materiam: & mutua acceptatio per verba illam exprimentia, sive consensus verbis expressus, prout importat acceptationem, habet rationem formæ. Paulò aliter loquitur de hac re Laym. cit. p. 2. c. 2. n. 2. Ubi ait, materiam Sacramenti matrimonii esse corpora conjugum mutuo tradenda: formam verò esse verba conjugum contrahentium. Idque probatur 1. quia in quovis contractu materia dicitur illa res, quæ in commutationem venit, sive de qua contractus instituitur, ut in venditione merx, & pretium sunt materia: sed in contractu matrimonii agitur de corporibus viri, ac femine sibi invicem tradendis; ergo hæc sunt materia huius contractus. Deinde conjuges mutuo consensu conjuncti, sive copulati, sunt externum sacrum signum spiritualis perpetuæ conjunctionis inter Christum, & Ecclesiam, adeoque sunt pars Sacramenti, & quidem subiectiva, sive materialis: verba autem, per quæ hæc viri, & femine conjunctio expressè significatur, sunt pars formalis, sive forma huius Sacramenti.

LXXVI. Quaritur 3. Quis sit minister Sacramenti matrimonii, & an Sacerdos? Resp. Ipsi contrahentes, seu conjuges sunt ministri huius Sacramenti, non Parochus, ut est communis, ac certa sententia apud Sanch. l. 2. dis. 6. n. 2. Probat, 1. quia ille est propriè minister Sacramenti, qui formam verborum profert, quibus Sacramentum conficitur: at conjuges profert verba, quibus Sacramentum matrimonii conficitur, ergo ipsi sunt ministri. Deinde cum matrimonium sit contractus, cujus naturam Christus elevando illum ad rationem Sacramenti, non immutavit, ideo sequitur aliorum contractuum naturam; sicut ergo in aliis contractibus ipsi contrahentes efficiunt contractum: ita etiam in contractu matrimoniali, idem est minister conferens Sacramentum, qui est minister efficiens contractum. Nec obstat, quod in cæteris Sacramentis minister sit Sacerdos, ex instituto per Sacri Ordinis susceptionem ordinatus, ut sit minister Sacramentorum: nam sicut illud speciale est, ac proprium Sacramenti matrimonii, quod consistat in contractu ipsorum suscipientium: ita etiam speciale, ac proprium est ejusdem, quod ipsimet susipientes hoc Sacramentum sint ejusdem Ministri, non alii, Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 1. n. 1. & 2.

LXXVII. Ubi notandum, cum matrimonium in nova lege Evangelica sit Sacramentum à Christo institutum, ad cujus essentiam requiritur, materia, forma, & minister, cum intentione faciendi, quod intendit facere Ecclesia, ut patet ex Concilio Florentino in Decreto Eugenii IV. pro instructione Armenorum, hinc videtur nullus alius assignari posse Minister

Minister huius Sacramenti, quàm assistens matrimonio Sacerdos, adeo ut sine ejus consensu, contractus non sit Sacramentum. Sed oppositum omnino est tenendum, quia cum Ecclesia Catholica semper docuerit, matrimonium esse Sacramentum, atque definitum sit, matrimonium clandestinum semper fuisse verum matrimonium, sequitur similiter definitum esse, matrimonium clandestinum esse Sacramentum, etiam sine paracho initum, uti olim ante Concil. Trident. initum fuit: adeoque Parochi praesentiam non requiri ad valorem Sacramenti matrimonii, ut ipse tanquam legitimus Minister Sacramentum administret; cur autem Parochus adhiberi debeat, infra dicitur *Tit. 3.* Nec refert, quòd Parochus, dum assistit contractui matrimoniali, dicat ex praescripto Concilii Trident. *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris &c. quia haec verba proferuntur à Sacerdote, non tanquam Ministro Sacramentum administrante, sed declarante, seu confirmante, quod inter ipsos contrahentes sit, vel factum est, adeoque id non efficit, sed confirmat, seu approbat, *Sanch. cit. disp. 6. n. 6.* Quamvis Sacerdos assistens etiam aliis verbis uti possit, juxta receptum cujuscunque Provinciae ritum, ut additur in Concil. Trident. *cit. c. 1.*

LXXXVIII. Queritur 4. Utrum matrimonium, inter absentes, per Procuratorem, vel Epistolam contractum, sit validum, & an sit Sacramentum? Resp. 1. Matrimonium initum per Procuratorem fuit validum, ante Concilium Tridentinum, ut constat ex *c. ult. de Procuratorib. in 6.* & ratio est, quia Christus elevando matrimonium ad rationem Sacramenti, non immutavit ejus naturam: ergo quicquid sufficit ad rationem contractus matrimonialis, sufficit etiam inter Christianos ad rationem Sacramenti: sed alii contractus, snapte naturâ, possunt celebrari inter absentes per Procuratorem; ergo etiam Sacramentum matrimonii, *Sanch. l. 2. de matr. disp. 11. n. 2.* Ad hoc autem requiruntur in *c. ult.* tres conditiones: prima est, ut habeat Procurator speciale mandatum ad matrimonium contrahendum, loco alterius, & quidem cum certa persona. 2. Ut per se ipsum hoc negotium peragat, nec alium substituat, nisi hoc expresse in mandato sit ei concessum, quia censetur electa industria personae. 3. Ut tempore intermedio mandatum non revocetur, sed hac de re plura dicta sunt supra *libr. 1. Tit. 38. §. 4. n. 26. & pluribus seqq.*

LXXXIX. Ubi praeterea notandum 1. matrimonium contractum per Procuratorem est validum, etiam in locis, ubi Concilium Trident. est receptum, modò contrahentes suum consensum coram Paracho, & testibus, per suos Procuratores, tanquam per suos interpretes, exprimant. Est communis sententia, & patet ex praxi Ecclesiae usitata, praesertim inter Principes Christianos. Probat 1. quia Concilium Trident. ideo solum irritavit matrimonium clandestinum, eò quòd in facie Ecclesiae probari non possint, ex quo multa, & gravia sequi consueverant incommoda: atqui matrimonium contractum per Procuratorem publicè, id est, coram Paracho, & testibus, potest probari in facie Ecclesiae; ergo non irritavit Concilium tale matrimonium. Porro etiam non requiritur, ut Procurator accipias man-

datum coram Paracho, & testibus, necessarium tamen est, ut hi sive ex litteris instrumenti, sive ex aliis sufficientibus indicis cognoscant mandatum Procuratoris ad contrahendum matrimonium, alioquin enim nec intelligent, nec in foro externo testari poterunt, matrimonium inter conjuges contractum esse, *Coning. tract. de Sacram. disp. 24. dub. 2. num. 78.*

Notandum 2. Ut quis validè contrahat matrimonium per Procuratorem, non requiritur, ut tunc, quando sit contractus, utatur ratione, sed satis est, quòd compos rationis, ac liberè illud mandatum dederit, nec id postea revocaverit: unde etiam si postmodum, tempore contractus, principalis contrahens dormiat, vel ebrius, aut amentis sit, adhuc externus contractus Procuratoris est verè liber, & humanus (modò Procurator dum actu contrahit, ratione utatur) quia à libero mandato principalis contrahentis imperatus fuit, qui solus actus, ex parte mandantis, in illum contractum per Procuratorem gestum influit: omnes autem actus sequentes mandantis, per quos mandatum non revocatur, sunt impertinentes: secus est, si quis in ebrietate, vel amentia per se ipsum contraheret matrimonium, tunc enim nihil ageret, etsi antè intendisset contrahere, dum ebrius, vel amentis est, quia hoc casu externus contractus matrimonii non est liber, & humanus, *Coning. c. l. n. 71.*

LXXX. Respondetur 2. Matrimonium per Procuratorem contractum est Sacramentum conferens gratiam, ex certa, & communi sententia apud *Sanch. cit. disp. 11. n. 27.* & alii apud ipsum. Probat nam omne matrimonium legitimum inter baptizatos est Sacramentum, quia Christus elevans contractum naturalem matrimonii ad Esse Sacramenti, nihil aliud requisivit in baptizatis, quàm id, quod requiritur ad legitimum contractum matrimonii: sed matrimonium initum per Procuratorem est legitimus contractus; ergo etiam est validum Sacramentum. Confirmatur, quia Concilia Generalia dicunt, matrimonium, quod ante legem Evangelicam erat merus contractus naturalis, esse modò Sacramentum: sed matrimonium, ut contractus, & ut Sacramentum, est idem numero, & re ipsa, & solum differunt, quia prout respicit vinculum contrahentium, dicitur contractus: prout autem elevatum est à Deo ad representandam unionem Christi cum Ecclesia per charitatem, dicitur Sacramentum: si ergo, ut contractus, potest celebrari per Procuratorem, poterit etiam, ut Sacramentum, *Sanch. c. l. num. 27.* Porro quando matrimonium initum per Procuratorem, ipse Procurator non est Minister, nec in ipso recipitur Sacramentum, nec verba ipsius sunt materia, & forma Sacramenti, sed ipsi principales contrahentes, *Sanch. c. l. n. 28.* & patet ex supra dictis. Non obstat, quòd absolutio Sacramentalis non potest dari absenti, sicut nec alia Sacramenta conferri possunt absentibus. Sed responderetur, judicium externum potest institui inter absentes, quia personae hujus judicii sunt distinctae, ut actor, reus & testis. Judicium verò poenitentiale est judicium internum, & occultum, in quo poenitens est simul accusator, reus, & testis, & à praesenti dispositione poenitentis necessariò dependet, ideoque praesentiam Ministri,

ac poenitentis requirit, *Tanner, cit. dis. 8. q. 2. dub. 3. n. 47.* Deinde id speciale est in matrimonio, quod cum sit contractus, sequitur naturam aliorum contractuum, qui inter absentes celebrari possunt, ergo & matrimonium. Neque etiam obstat, quod inde sequeretur, aliquem absentem, non solum dormientem suscipere Sacramentum, & recipere gratiam ex opere operato, sed etiam illud ministrare, & conficere. Ad hoc dicendum, neutrum esse inconueniens. Non primum, quia etiam alia Sacramenta, ut Baptismus, poenitentia, & absolutio, ac extrema Unctio possunt recipi à dormiente, qui ea vigilans desideravit. Neque verò matrimonium physicè causat gratiam, sed solum moraliter, & sic dum Procurator contrahit matrimonium, consensus principalium etsi transiverint, sunt adhuc praesentes moraliter, & operantur, ut causa moralis. Neque secundum est inconueniens in Sacramento, quod consistit in contractu, talis enim Minister operatur ex virtuali intentione, quando Procurator operatur, juxta ejus mandatum non revocatum, *Sanch. cit. dis. 11. n. 32.*

LXXXI. Respondetur 3. Etiam post Concilium Tridentinum validè potest contrahi matrimonium per Epistolam, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 12. n. 3.* & alii. Probatur, quia non est inducenda Jurium correctio, sine necessitate: hic autem nulla est necessitas, cum possint seruari omnia praescripta à Concilio Tridentino ad valorem matrimonii. Veluti si in litteris quis scribat, se non tantum de praesenti in Annam v. g. consentire tanquam in uxorem, sed etiam ipsius vicissim consensum ex nunc acceptare, ipso tempore, quo illum praestabit: tali enim Epistolà lectà coram Parocho, & testibus, & Annà coram iisdem consentiente, ad sunt omnia requisita ad matrimonium, secundum Concil. Trident. *Sanch. cit. loc. n. 3.* Ubi etiam alium modum contrahendi matrimonium per litteras ponit: ut si Titius, qui accepit Epistolam ab Anna, rescribat mittenti, se accepisse litteras ab illa, in quibus de praesenti consentit in ipsum tanquam in maritum; & similiter se consentire in ipsam, tanquam in uxorem, tunc enim si Epistola ista legatur coram Parocho, & Testibus, & coram illis Titius consensum exprimat, validum est matrimonium, quia constat Parocho, & testibus de mutua traditione, & acceptione traditionis utriusque conjugis. Quod autem hujusmodi matrimonium sit etiam Sacramentum, constat ex suprà dictis.

§. III.

De consensu requisito ad matrimonium.

LXXXII. Quæritur 1. Quomodo consensus internus debeat necessariò exterius exprimi? Resp. Ad valorem matrimonii non est satis, ut contrahentes in obligationem conjugalem de praesenti consentiant, siue internum consensum habeant, sed Jure quoque naturali requiritur, ut exprimant hunc consensum, eumque mutuo acceptent, prout constat ex *c. Licet. 3. de sponsa duorum*, ubi postquam dictum est, matrimonium contrahi per legitimam

consensum de praesenti inter virum, & mulierem, subiungitur, ita ut unus alterum, cum mutuo consensu verbis consensu expresso, recipiat, vel aliis signis externis, ut suprà dictum. Ratio est, quia nullus humanus contractus iniri potest, nisi utriusque contrahentis voluntas exprimat, & mutuo sibi innotescat, *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 5. n. 88.* Non est autem necessarium ad valorem matrimonii, ut actualis utriusque conjugis consensus simul, & eodem tempore exprimat, modò secundum moralem aestimationem, non nimis longum temporis intervallum inter unius, & alterius consensum intercedat, & consensus prioris conjugis interea non sit expressè, vel tacitè revocatus, *Sanch. l. 2. dis. 32. n. 3. & 7. Coning. tract. de Sacram. dis. 24. dub. 7. n. 15.* Ratio est, quia etiam in aliis contractibus, non est necesse, ut utriusque consensus actu sit simul, quia aliàs inter absentes celebrari non possent: matrimonium autem sequitur naturam contractuum aliorum. Deinde idem etiam fit in Sacramento Poenitentiae, in quo confessio, quæ est pars materialis hujus Sacramenti, multo tempore potest præcedere absolutionem, quæ est ejus forma: quantum autem temporis debeat effluxisse, ut prioris consensus censeatur revocatus, nec virtute manere, non potest generatim definiti, sed prudentis arbitrio, ex variis circumstantiis considerandum relinquitur. *Coning. c. l. n. 58.* Requiritur tamen ad valorem matrimonii, ut utriusque conjugis consensus, saltem habitualiter existat, quia alioquin non posset ex utriusque partis consensu unus contractus constitui, *Coning. c. l. n. 56.*

LXXXIII. Quæritur 2. An quando matrimonium fuit irritum, quia alter conjugum fictè, vel gravi metu coactus consensit, tunc sufficiat, si hic solum postea consensum in matrimonium renoverit: an verò necesse sit, ut uterque denuo consentiat? Resp. Probabilis est, satis esse, si ille, qui illegitimè consensit, denuo consentiat, nam cum alterius consensus fuerit validus, ac legitimus, isque virtualiter, seu habitualiter adhuc perseveret, nec revocatus sit, ut supponitur, adeoque ex parte illius nihil desideretur: solus autem deficiat consensus illius, qui fictè, aut ex metu consensit, consequens est, accedente legitimo consensu ex parte hujus, matrimonium convalescere, *Sanch. cit. l. 2. dis. 32. n. 9.* Secus est, si uterque fictè, aut ex gravi metu invalidè consensisset, tunc enim debet uterque consensum renovere, quia cum uterque consensus fuerit omnino nullus, perinde est, ac si matrimonium penitus non esset contractum. Idemque, si matrimonium irritum sit, ob aliquod impedimentum dirimens, *Sanch. c. l. num. 11.*

LXXXIV. Quæritur 3. Si aliqui contrahunt sponsalia, vel matrimonium per verba obscura, quomodo ea sint intelligenda? Resp. Si verba contrahentium sponsalia, vel matrimonium, sint obscura, secundum communem significationem, seu loquendi modum intelligenda sunt, prout sumitur ex *c. Ex litteris. 7. h. r.* Ubi cum consultus fuisset Papa Alexander III. quid debeat observari, quando inter aliquos sponsalia (de praesenti, ut patet ex contextu) contrahuntur, ita ut alter non intelligat, quod alter proponit? Respondet Papa, quòd Judex inspicere debet, an tales ad contrahendum matri-

matrimonium sint idonei, scientiâ (id est, discretionem) & ætate: quo cognito, si alter non intellexit, quod alter proposuit, ad communem verborum intelligentiam recurrendum est: & uterque cogendus est, verba prolata in eo sensu retinere, & servare, quem solent apud rectè intelligentes habere.

LXXXV. Ubi notandum 1. Duo necessariò requiruntur in contractibus matrimoniorum, in primis scientia, sive iudicium discretionis, quo quis intelligat, quid agat: unde furiosi, amentes, & ebrii, si tanta sit ebrietas, ut usu rationis privet, matrimonium contrahere non possunt, c. *Negue*. 26. caus. 32. q. 7. de quo dictum supra n. 10. h. t. Deinde requiritur ætas legitima, nempe pubertatis, quæ in masculo incipit post XIV. annum, & in fœmina post XII. nisi malitia, sive sagacitas naturæ suppleat ætatem, de quo plura Tit. seq.

Notandum 2. Si intentio, seu consensus interius desit, nulla sponsalium, aut matrimonii oritur obligatio, in foro interno, & coram DEO, qualiacunque sint verba: & è conversò, si adsit intentio se obligandi vinculo sponsalium, aut matrimonii, eaque manifestetur signo aliquo externo, ita ut ambo contrahentes intelligant, se mutuò velle contrahere sponsalia de præsentibus, vel matrimonium, id satis est, qualiacunque sint verba, *Sanch. l. 1. de matr. disp. 18. num. 2.*

Notandum 3. In foro externo, si de verborum interpretatione dubitetur, non statim intentioni contrahentium, quia ea Ecclesiam latet, sed ea interpretanda sunt, secundum communem loquendi usum, sive eo sensu, quo communiter à rectè intelligentibus accipiuntur, ut dicitur in hoc c. *Sanch. c. l. n. 4.* non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu loquendi verba æstimanda sunt, l. *Labeo*. 7. ff. de suppl. legat.

Notandum 4. Etsi verba loquentium sint intelligenda, secundum eorum intentionem, quia verba intentioni deserviunt, & non intentio verbis, verba enim inventa sunt, ut per ea intentionem quis suam exprimat, c. *Humana*. 11. caus. 22. q. 5. c. *Intelligentia*. 6. & ibi Gl. inf. de V. S. Excipi tamen debet, nisi tempore contractus constet, aliam fuisse mentem contrahentium, ut si aliqui rudes, & simplices, existimantes matrimonium non esse contractum perpetuum, vellent tantum ad tempus inter se contrahere matrimonium, & ad cohabitandum conjugali ter se obligare, non in perpetuum, sive usque ad mortem, idque sufficienter exprimerent: tale enim matrimonium foret nullum, propter defectum perpetui consensûs, qui ad validum matrimonium requiritur, c. *Solet*. 6. caus. 32. q. 2. *Canis. in cit. c. Ex litteris*. 7. n. 4. h. t.

Notandum 5. Si matrimonium sit contractum per interpretem, sicut fieri potest, cum & ceteri contractus possint celebrari per interpretem, l. 1. §. *fin. ff. de V. O.* tum integra fides danda est interpreti, cum fuerit communi consensu contrahentium electus: & si dubium incidat ex eo, quia alter contrahentium dicit, se non intellexisse verba interpretis, ad communem sensum, seu significationem verborum recurrendum est, juxta cit. c. *Ex litteris*. & ibi Gl. *V. Intellexerit*. h. t. *Covarr. in Epitom. libr. 4. Decret. p. 2.*

c. 4. §. 1. num. 3. *Sanch. libr. 3. de matrim. disp. 39. n. 3. & 4.*

LXXXVI. Quæritur 4. An sit verè matrimonium contractum, quando vir & mulier sibi invicem promittunt, quòd ex eo tempore habebunt se pro Conjugibus, & fidem sibi invicem conjugalem servabunt? De hac re agitur in c. *Ex parte*. 9. h. t. Nam cum quidam Andreas nomine, jurasset mulieri C. quòd eam ab eo tempore pro Coniuge teneret, & ei sicut uxori suæ fidem servaret: ipsaque vicissim similiter jurasset Andream, se illum pro marito habituram, & fidem ei tanquam viro suo servaturam: quo factò, dictus Andreas nihilominus eandem reliquit (supple. & cum alia contraxit, Gl. *hic V. Eandem*.) Quare mandat Pontifex Abbatibus à se delegatis, ut eundem superinductà dimissâ, ad uxorem suam redire, monitione præmissâ, per Ecclesiasticam censuram cogant, quia nemini licet, sine manifesta causa fornicationis, uxorem suam dimittere: & tunc vel ipsam sibi reconciliare, vel se continere debet, ipsâ vivente.

LXXXVII. Notandum 1. Si vir, & mulier juraverint (ut in casu hujus c.) vel etiam sine juramento promiserint, per verba importantia executionem (quæ sonant de futuro, sed significant consensum de præsentibus) se invicem pro Conjugibus habituros, vel mutuâ fidem conjugalem servaturos, tunc inter eos censetur matrimonium contractum, prout sumitur ex hoc c. ut si dicitur: *ex nunc, vel ab hoc tempore, vel deinceps habebote te pro uxore, vel tractabo te semper ut uxorem*, quia verba hæc, etsi sint futuri temporis quoad sonum, tamen reipsâ important consensum de præsentibus, si enim quis promittat, quòd ex nunc, & deinceps semper hanc fœminam habebit pro uxore, seu tractabit ut uxorem, ergo modò est uxor ipsius, *Sanch. l. 1. de spons. disp. 18. n. 14.* Quamvis verò in cit. c. *Ex parte*. in responsione mulieris non apponantur hæc verba, *ab hoc tempore*, quæ faciunt, ut consensus de futuro importet consensum de præsentibus, tacitè tamen subintelliguntur, cum respondeat, juxta præcedentia verba viri, *Sanch. cit. l. n. 21.*

Notandum 2. Per hujusmodi verba, *habebote te in uxorem*, vel *promitto, quòd ducam te in uxorem*, non matrimonium, sed tantum sponsalia de futuro contrahuntur, quia non continent tempus præsens, sed tantum futurum: verba enim, quæ competunt contrahendo matrimonio, si proferantur in futuro tempore, non designant matrimonium de præsentibus contractum: Ut si Petrus dicat Annæ, *habebote te in uxorem*, illa verba possunt intelligi esse vera, quamvis Petrus illam non habeat in uxorem: ergo non sunt necessariò referenda ad matrimonium præsentibus consensu contractum, *Covarr. cit. c. 4. §. 1. n. 5.* apud quem plura de hujusmodi verborum formulis videri possunt, & dictum etiam supra sec. 1. §. 1. n. 7.

LXXXVIII. Quæritur 5. An matrimonium contractum, non servatà lege, vel consuetudine loci, seu Regionis, in qua matrimonia celebrari solent, sit validum? Resp. de hac quæstione agitur in c. *De Francia*. 1. h. t. Ubi refertur, quòd quidam ex Francia Orientali, sive Franconia duxit nobilem mulierem ex Saxonia oriundam, in uxorem, secundum legem, seu morem Saxonum: sed quia eam non secundum legem, seu consuetudinem

Franco.

» Franconum, sive Francorum, desponsaverat (de
» presenti scilicet) ideo illā dimissā, aliam in uxō-
» rem duxit, (putabat enim ad substantiam matri-
» monii sufficere, ut contrahatur, secundum legem,
» seu consuetudinem patriæ, *Gl. hic v. Francorum lege*)
» Quare S. Concilium Triburiense decrevit, ut ille
» tanquam transgressor Evangelicæ Legis (quā veta-
» tur quis dimittere uxorem suam, & aliam ducere, ut
» quod *DEVS* conjunxit, homo non separet, *Matth. c. 19.*
» *et c. Ex parte. 9. h. t.*) pœnitentiæ subijciatur, &
» à secunda uxore separetur (quæ non erat legitima
» uxor) & ad priorem redire cogatur.

LXXXIX. Pro declaratione hujus c. notandum
1. Validum est matrimonium contractum, licet
consuetudines, vel solemnitates patriæ non serven-
tur, ut patet ex hoc c. Et ratio est, quia consuetudo,
cùm sit juris positivi, sive humani, nullam vim ha-
bere potest contra matrimonium legitime contra-
ctum, nec illud quoad substantialia irritare, vel tol-
lere potest, quippe quod oritur ex Jure, seu Lege Di-
vina, ideoque non potest ei præjudicare ulla con-
suetudo, *Hostiens. hic v. Superinduxit. Abb. ibid. n. 3.*
et 7. ubi addit, idem esse dicendum de Statutis edi-
tis contra ea, quæ pertinent ad substantiam matri-
monii, cùm hoc pertineat ad forum Ecclesiasticum,
non autem sæculare. Id verò intelligendum est, non
tantum de consuetudine laicorum, qui nullam ha-
bent potestatem disponendi de rebus spiritualibus,
sed etiam de consuetudine communi Clericis, & lai-
cis, quia hoc cap. simpliciter, & generaliter loquitur
de consuetudine, ad quam inducendam requiritur
consensus totius, vel majoris partis populi, adeoque
loquitur de consuetudine tam laicorum, quam Ec-
clesiasticorum, cùm & hi sint de populo, seu Univer-
sitate: sicut autem laici, ita etiam Clerici carent po-
testate statuendi de his, quæ pertinent ad essentia-
lia matrimonii, cùm hæc sint S. Pontifici reservata,
adeoque nec consuetudo illorum potest in his præ-
judicare matrimonio, *Fagn. in c. 1. n. 15. de cognat.*
spirit. Neque verò talis consuetudo potest esse legi-
time præscripta, cùm sit contra Jus Divinum, ut pro-
batur ex *cir. c. 1. ibi: ille transgressor Evangelicæ Le-*
gis, h. t. adeoque nullo unquam tempore, etiam im-
memoriali, potest præscribi, quia nulla lex, & nulla
consuetudo potest præjudicare Legi Divinæ, *Ho-*
stiens. hic. Fagn. c. l. n. 16.

Notandum 2. At verò circa accidentalia, seu
accessoria matrimonii, potest consuetudo patriæ,
seu Regionis, in qua contrahitur matrimonium,
valere, & disponere, ut docet *Hostiens. hic. et Abb.*
n. 7. Cujusmodi sunt, ut nullum conjugium fiat,
sine dote, & ut nuptiæ publicè celebrentur, ut spon-
sus, & sponsa benedicantur à Sacerdote, & à Para-
nymphis offerantur, & aliæ similes cæremoniæ ad-
hibeantur, de quibus in *c. Aliter. 1. c. Sponsus. 5. c.*
Nullum. 6. et seqq. caus. 30. q. 5. quia huiusmodi so-
lemnitates ad essentiam matrimonii non pertinent,
sed potius spectant ad ejus probationem, ita ut si eas
intervenisse constiterit, non sit fas dubitare de ma-
trimonio legitime contracto: sin verò omiffæ fue-
rint, censetur concubitus illicitus, in dubio, *Canis.*
in cit. c. 1. n. 2. h. t. Unde etiam si huiusmodi solemnita-
tes non omnes interveniant in nuptiali fœdere, id
peccatum non esse, dicitur in *c. Nostrates. 3. in fine,*

cir. caus. et q. quia non exiguntur necessariò, Gl. fin.
ibid.

§. IV.

Virum ad valorem matrimonii con-
tracti à liberis necessarius sit consen-
sus parentum: et an patria potestas
se extendat ad retinendas uxo-
res filiorum?

XC. Ad priorem quæstionem respondetur,
matrimonium à liberis utriusque sexus, sive mari-
bus, sive fœminis initum, sine consensu parentum,
est validum, nec potest à parentibus, vel Magistratu
infringi, vel irritari. Idque constat inprimis ex *c.*
Cum virum. 12. in fine, de Regular. ubi dicitur, quod
puella in nubili ætate constituta, scilicet pubertate,
non possit cogi sequi voluntatem parentum, cùm
liberum habeat arbitrium in electione propositi,
scilicet intrandi Monasterium, vel non, vel manen-
di in sæculo, & nubendi. Idem definitum fuit in
Concilio Tridentino *Sess. 24. c. 1. de reform.* ubi da-
mnat eos, qui falsò affirmant, matrimonia à filiis-
fam. sine consensu parentum, contracta, irrita esse,
& parentes ea rata, vel irrita facere posse, *Sanch. l. 4.*
de matr. disp. 2. n. 3. Ratio est, quia quivis in iis,
quæ ad statum electionem pertinent, est liber, & sui
juris, nec pender ab alterius arbitrio: quod maxime
locum habet in statu matrimonij, quia gravia onera
annexa habet, estq; indissolubilis, & perpetua qua-
dam quasi servitus, à qua à natura liberi sumus: un-
de non debet ejus electio pendere ab aliorum volun-
tate, quàm eorum, qui illum liberè suscipiunt; nec
parentes possunt filios cogere ad ineundum matri-
monium, *Sanch. cit. l. n. 4.* Ex quo sequitur, matri-
monia filiorumfam. esse valida, non tantum si igno-
rantibus, sed etiam si invitis parentibus, ineamtur,
solus enim consensus eorum, de quorum conjun-
ctionibus agitur, ad substantiam matrimonij suffi-
cit. Canones verò exigentes consensum parentum,
intelligendi sunt de honestate ac decencia, non de
necessitate, seu obligatione. Leges autem Civiles
decidentes matrimonium, sine consensu parentum,
initum, esse irritum, sunt abrogatæ per Jus Canoni-
cum, *Sanch. c. l. n. 3.* Quando verò Justinianus *In-*
stit. de nuptiis. in princ. ait, quod Civilis, & naturalis
ratio suadet, in nuptiis filiorum habendum esse con-
sensum parentum, in quorum sunt potestate: so-
lum asserit, id suadere rationem naturalem, non au-
tem præcipere ut necessarium: nam filius emancipa-
tus legitime contrahit matrimonium, sine consensu
parentum, *l. Filius. 35. ff. de ritu nupt.* ergo non re-
quiritur consensus parentum in matrimoniis filio-
rum jure naturali, *Canis. inc. 1. n. 4. h. t.*

XCI. Porro filius matrimonium contrahens
tenetur prius consilium petere à parentibus, quia
omnino conveniens est, ne filii in re gravi aliquid
statuant, sine consilio parentum: non tamen tene-
tur filius consilium datum sequi, sed potest licetè inia-
re matrimonium, etiam invitis parentibus, *Sanch.*
cit. l. 4. disp. 23. n. 10. ex doctrina S. Thomæ. 2. 2. q. 104.
art. 5.

art. 5. in Corp. ubi ait, quod inferior non tenetur obedire suo Superiori, si ei aliquid præcipiat, in quo ei non subditur: indèque inferit, quod homo in iis, quæ ad naturam corporis pertinent, non tenetur homini obedire, puta in iis, quæ pertinent ad hominis sustentationem, & proles generationem: unde non tenentur filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda, ita S. Thom. ergo cum quoad matrimonium ineundum, filius non subiaceat potestati patris, sequitur, quod per se loquendo, & spectatâ solum auctoritate paternâ, & subiectione filiorum, possit etiam filius, sine consensu patris, licet matrimonium inire: quia etsi gravis injuria sit, si filius, patre inconsulto, contrahat matrimonium, non tamen si ipso consulto, et si non consentiente, quia vivit jure sibi concessio, Sanch. cit. dist. 23. n. 12.

X CII. Veruntamen negari non potest, quin peccent liberi, si absque justa causa, sine consensu parentum, matrimonium contrahant: imò propter extrinsecas causas, seu circumstantias occurrentes, regulariter non possunt liberi licetè matrimonium inire, sine consensu parentum, ut quia parentes gravem causam habent impediendi matrimonium liberorum, quia v. g. volunt matrimonium inire cum persona inæquali, vel infami, non sine dedecore familiaris, vel ex alia causa: ob justam verò causam possunt liberi, etiam parentibus non consentientibus, vel ignorantibus, matrimonium inire, ut si parens liberos jam adultos, & in periculo incontinentiæ constitutos, nolit in matrimonio honesto collocare, Sanch. cit. dist. 23. n. 4. Sed dicet, parentes possunt irritare vota filiorum, c. 30. Numer. vers. 4. ergo multò magis possunt irritare contractum matrimonii ab illis initum: si enim promissio D E O facta potest irritari, multò magis facta homini. Sed negatur consequens, quia DEVS voluit, ut promissio sibi facta per votum penderet ex consensu, & voluntate hominis: non autem promissio facta homini per matrimonium, idque ob causas suprà allatas, Becan. tr. de Sacrament. c. 45. n. 5.

X CIII. Ad posteriorem questionem respondetur, si pater injustè detineat uxores filiorum, per censuram Ecclesiasticam compelli debet, ut intra certum tempus, illas restituat suis maritis, prout sumitur ex c. Non est. 11. h. t. Nam cum Rex Angliæ, propter discordiam inter ipsum, & filios suos exortam, uxores eorum detineret, mandat Pontifex Episcopis, & aliis Prælati Angliæ, ut quia justum est, ut viri uxores suas petant, Regem moneant ad eas restituendas: & si intra certum tempus, easdem non restituerit, ex tunc in quacunque Provincia Regni uxores illæ detineantur, vel etiam transferantur, donec ibi fuerint, nulla Divina Officia (præter Baptismum parvulorum, & Penitentiam morientium) celebrentur, vel celebrari permittantur. Ubi addit Gl. fin. Et præter Communionem, sive Eucharistiam, quæ Viaticum appellatur.

X C IV. Notandum 1. Etsi per matrimonium filii, vel filiæ non eximantur à patria potestate, sed maneat in potestate patris sui, §. fin. Instit. de patr. potest. l. 2. §. 1. ff. soluto matrim. non tamen uxores eorum subijciuntur potestati soceri, cum id nullo ju-

Tomus IV.

re sit expressum, ut in casu hujus c. uxores filiorum Regis Angliæ non fuerunt subjectæ ipsi Regi, idèque non potuit illas detinere contra voluntatem filiorum maritorum, imò neque ipsi filii in his Regi erant subiecti, quia in matrimonio, aliisque causis spiritualibus non censetur filiusfam. esse in potestate patris, c. ult. de Judic. in 6. & si filius potest liberè disporre de bonis castrensibus, etiam patre invito, multò magis in rebus spiritualibus liber est à patria potestate, Abb. hic n. 1.

Notandum 2. Si uxor adhuc in potestate patris sui existens, invita ab eo detineatur, potest maritus contra eundem patrem agere interdicto ad exhibendam, & abducendam uxorem suam, l. 2. ff. de liber. exhibend. c. l. 3. C. eod. l. Si invita. 11. C. de nupr. ut in casu hujus c. possunt filii Regis uxores suas repetere per interdictum de liberis exhibendis, Gl. hic V. Uxores, quia in hac re fortius est vinculum matrimonii, quàm patriæ potestatis, l. 1. in fine. ff. eod. Si verò uxor nolens detineatur à patre, vel alio quopiam, potest maritus, implorato officio Judicis, vel Episcopi loci, petere, ut ad illum redeat, l. fin. ff. de liber. exhibend. Gl. hic V. Uxores.

Notandum 3. Sive uxor detineatur invita, sive volens, maritus potest adire Judicem, sive Ecclesiasticum, sive etiam sæcularem, & petere eam sibi restitui: quia quamvis quando agitur de jure matrimonii, vel iis, quæ ad substantiam illius pertinent, an legitime sit contractum, solus Judex Ecclesiasticus sit competens Judex, c. 2. de Judic. c. Lator. §. c. Causam. 7. Qui filii sint legitimi. Secus verò est, cum agitur de recuperanda, seu restituenda uxore, & sic quasi possessorium instituitur: tunc enim æquè Judex sæcularis adiri potest, quàm Ecclesiasticus, Abb. hic n. 6. Ad Ecclesiasticum verò Judicem pertinet etiam de hac re judicare, ratione peccati, quod uxor committit, subtrahendo se marito, si volens detineatur penes alium, Canis. in cit. c. Non est. n. 31. h. t.

Notandum 4. Ex facto Principis potest tota Provincia subiaci Interdicto Ecclesiastico, ut patet ex hoc c. & sic indirectè puniuntur subditi, propter factum Principis, Abb. hic n. 4. Quæ verò in fine hic adduntur de Officiis Divinis interdicendis, ea pertinent ad Tit. 39. Libri V. sequentis.

S E C T I O IV.

DE MATRIMONIO FICTO, seu simulato, & coacto.

§. I.

An matrimonium fictè contractum sit validum, & ad quid obligetur, qui fictè contrahit?

XCV. A S S E R T I O I. Qui fictè contrahit matrimonium cum muliere, per verba de præsentibus, absque interno consensu in illam, invalidè contrahit, prout sumitur ex c. Tua nos. 26. h. t. Nam cum quidam non posset mulierem quandam aliter ad concubitum inducere, nisi eam sibi responsasset,

D

(fili-

13 (scilicet per verba de præsenti) sine ulla solemnitate, & nemine præsente, illi dixit; *Tu Ioannes desponsas*, cum ipse non vocaretur Ioannes, sed finxit, se sic vocari, putans se non inire conjugium cum eadem, & quod ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi cum ea, sed solum carnalem copulam ab ea extorquendi. Unde quæritur fuit, utrum inter eos matrimonium sit contractum, cum mulier consenserit in ipsum, & ipse dissenserit in eandem, ac etiamnum dissentiat, nec aliud egerit, nisi quod eam carnaliter cognoverit. Consultus super hoc Papa Innocentius III. respondet, quod prædictus vir dicitur mulierem in propria persona desponsaverit, etsi sub alieno nomine, quo vocari se finxit, & inter eos carnalis copula sit subsequuta (per quam consensisse in eam videtur, *Gl. hic V. Copula*.) videtur fortè pro matrimonio præsumendum esse, nisi expressè dictum fuisset Papæ, quod ille vir non proposuit, nec consensit eandem ducere in uxorem, quod quomodo constare poterit, se non videre. Si tamen se ita res habuerit, nempe quod ille non proposuit eam ducere in uxorem, nec unquam in eandem consensit: non debet ex illo facto matrimonium judicari, quia in eo non reperitur substantia conjugalis contractus, nec forma (id est, materia, & forma, *Gl. margin. hic Lit. D.*) Quoniam ex altera parte dolus solum adfuit, & consensus omnino defuit, sine quo matrimonium nequit contrahi.

CXCVI. Pro declaratione hujus c. notandum 1. non valet matrimonium, in quo alter contrahentium non consentit, vel fidei solum, seu simulato animo consentit, ut patet ex hoc cap. *juncta Gl. ibidem.* quia sine vero consensu non subsistit matrimonii contractus, c. 2. *caus. 27. q. 2.* Simulatus autem consensus non est verus, adeoque etiam simulatum matrimonium non est validum, l. 30. *ff. de ritu nupt.* quod etiam in aliis contractibus locum habet, ut in iis scilicet potius spectandum sit, quod reipsa agitur, quam quod simulatè concipitur, juxta Tit. *Plus valere, quod agitur, in Cod.*

Notandum 2. Responsum S. Pontificis datum in parte posteriore hujus c. nempe quod matrimonium hoc fide ininitum à viro illo, qui se falsò nominavit Joannem, sit invalidum, solum procedit in foro interno conscientie, seu pœnitentiali, in quo nec testes requiruntur, nec alia probatio, sed de omnibus, quantumcumque occultis, soli consistenti se animo ficto illam fœminam desponsasse, licet sub alieno nomine, fides habetur: cum ergo in hoc foro constet illum non consensisse in matrimonium cum illa muliere, non fuit judicandum pro matrimonio, sed contra illud, quod non fuerit verum matrimonium: sed quia dictus vir fictionem hanc non poterat probare in foro externo, ideo Pontifex dixit, se non videre, quomodo Episcopo (cui rescriptis) de hoc constiterit, scilicet in foro externo, quia in foro interno pœnitentiali vir iste hoc Episcopo confessus fuit, se ficto animo fœminam hanc sibi desponsasse datâ ei licentiâ utendi hæc notitiâ extra Confessionem Sacramentalem, in quo judicio cuilibet est credendum, quia ipsi soli sit præjudicium, *Gl. hic V. Qualiter. Abb. hic c. 6. & Hostiens. in princ. V. Alienus. col. 1.*

Notandum 3. In foro verò externo, seu contencioso, si constet ex confessione conjugum, vel ex aliis argumentis, & conjecturis probari possit, hunc virum mulierem istam, igranam fictionis ipsius, libi in propria persona desponsasse, & carnaliter eam cognovisse, tum debet judicari pro matrimonio, & censeri, illud verè & validè contractum esse, non obstante falsi nominis mutatione; quia illa vel scienter facta est; & non obstat error, si constet de persona, quia non interest, quocunque nomine se quis appellet, dummodo persona sit certa, *l. In venditionibus. §. ff. de contrah. empt. §. Si quidem in nomine Instit. de legat.* Vel scienter mutavit nomen, qui fìctè desponsavit hanc mulierem, & dolus hic non debet ei prodesse, sed contra ipsum fieri interpretatio, *Gl. hic V. Mulierem. Abb. n. 6,* quia in foro, seu Tribunal externo asserenti se non consensisse, vel non verè in sibi desponsatam consensisse, non creditur in præjudicium alterius, *Gl. hic V. Qualiter.* Neque verò etiam ex parte mulieris hic intervenit error personæ irritans matrimonium, sed error solius nominis, cum mulier ipsum præsentem viderit, & in eum consenserit. Putat tamen *Canis. in cit. c. Tua nos. n. 3.* quòd in proposito casu, etiam in foro externo non sit judicandum matrimonium fuisse validum, quia dolo, seu fraudulenter assumpsit alieni nomen ad extorquendum illicitum concubiticum, non ad contrahendum matrimonium. Verùm dolus non per se matrimonium reddit invalidum, nisi inducat errorem personæ, vel alium talem, per quem invalidatur matrimonium, qualis non est mutatio solius nominis.

XCVII. ASSERTIO 2. Fictè contrahens matrimonium per verba de præfenti, sine interno consensu, grave peccatum committit, non solum sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, sed etiam iniustitiæ, quia alteri bonâ fide contrahenti gravem injuriam, ac damnum infert; nam quia in foro externo non potest probari alterum fictè consensisse in matrimonium, decepta non permittetur aliud matrimonium inire, & cogetur continenter vivere, ideo deceptor obligatus est ad compendandū hoc damnum, quod inde præteritæ conjugii accidit, & compensatio plerumque aliter fieri non potest æqualitatem, nisi fictè contrahens verè in matrimonium consentiat, illudque ratificet, *Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 11. n. 4. & 5. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 6. num. 1.*

Sunt tamen plures casus, in quibus deceptor non obligatur ad matrimonium contrahendum, sed alio modo damnum illatum resarcire potest. Veluti 1. si deceptor postea cum alia matrimonio contraxit vero consensu. 2. Si decepta Virginem se esse falsò iactavit, tunc enim una deceptio per aliam tollitur, ac veluti compensatur. 3. Si deceptor in longè altiori statu sit positus, dummodo sub spe matrimonio copula carnalis non sit secuta. 4. Si ex tali matrimonio timeantur secutura scandala, & infelices exitus. 5. Si decepta, cognita deceptione, ipse recipiat aliam compensationem. *L. xviii. cit. l. num. 2.*

Sed de hoc plura libr. 5. tit. 16. de adult.

Et stupro.

[Faint bleed-through from the reverse side of the page]

§. II.

An matrimonium ex metu contractum sit validum?

XCVIII. ASSERTIO I. Matrimonium ex metu gravi, seu cadente in virum constantem contractum, in utroque foro, externo & interno, est irritum, si is metus injustus, ac directus ad matrimonium extorquendum sit incussus. Est communis, ac certa omnium fere Theologorum, & Canonistarum sententia apud *Sanch. l. 4. de matr. dif. 12. n. 18*. Probatur in primis ex *c. Cum locum. 14. h. t.* Ubi talis casus proponitur, ut refert *Gl. ibid.* Duo Cives Papienses petebant quandam puellam, & uterque contendebat se cum illa matrimonium contraxisse, unde mulier timebat, violentiam ab illis sibi inferendam. Consultus Papa respondet: ubi metus, & coactio intervenit, non habet locum consensus: matrimonium autem solo consensu contrahitur, & sic omnis metus, & coactio ab eo abesse debet, & cum de ipso (scilicet consensu) quaritur, debet ille (vel illa, qui in aliam, vel quæ in alium consentire deberet) plenam securitatem, seu libertatem gaudere. Quare mandat Pontifex, ut puella illa, de cujus matrimonio questio agitur, in tuto loco collocetur, donec causa fuerit per sententiam definita.

XCIX. Hinc colligitur, quod matrimonium debet, libero consensu à coactione, vi, & metu, contrahi, alioquin est ipso jure irritum. Ratio est, quia cum matrimonia coacta infelices soleant exitus habere, *c. Requisivit. 17. h. t.* expediebat, ut illa essent plenè libera, ita ut non possit quis per injuriam ad illa cogi, nam cum semel validè contracta sint insolubilia, nec amplius rescindi possint, ex gravi metu inita, ab initio debebant irritari: secus est de aliis contractibus ex tali metu initis, hi enim etsi validi, possunt rescindi per exceptionem, vel Judicis sententiam, ideo ipso jure, & facto non sunt invalidi, *Abb. in cit. c. Cum locum. 14. h. t. Sanch. cit. dif. 12. n. 26. Tanner. dif. 8. q. 3. dub. 2. n. 20. & 21.*

C. Ubi præterea notandum 1. duplicem esse metum: primus dicitur levis, quando scilicet timeatur leve tantum malum, aut grave quidem, sed immerito, ac imprudenter: secundus dicitur gravis, & cadens in virum constantem, qui duas condiciones requirit: prima est, ut sit metus alicujus gravis mali, vel secundum se, vel saltem respectu personæ, cui metus incutitur: secunda, ut non vanè, levitèque, sed probabiliter, ac prudenter credatur illud malum imminere sibi, aut personæ conjunctæ in primo, vel etiam ulteriori gradu, ut parentibus, liberis, uxori, fratribus, imò etiam aliis consanguineis, & affinibus, item domesticis, ut docet *Sanch. l. 4. de matr. dif. 1. n. 10. & seqq. & dif. 3. n. 2. & dif. 4. n. 3. & pluribus seqq.* Tunc autem malum probabiliter creditur imminere, quando is, qui minatur malum, potens est illud inferre, & solitus est exequi minas, neque potest facile illud malum depellere, aut vitare. Hujusmodi autem metus gravis est metus mortis, vel mutilationis membrorum, aut atrocis tormentorum, diuturni, & perpetui carceris, exilii, servitutis, stupri, respectu Virginis; imò etiam respectu

Tomus IV.

viri, amissionis status honorifici: infamiae tam facti, quam juris, quæ difficulter aboleri potest; amissio majoris partis bonorum, excommunicationis denique injustæ, quæ facile tolli non potest. De quo plura videri possunt apud *Sanch. cit. l. 4. dif. 5. n. 4. & seqq.* item quæ dicta sunt de metu in genere, *libr. 1. tit. 40. §. 1.*

Notandum 2. Metus etiam gravis ad matrimonium contrahendum incuti potest, vel à causis naturalibus, intrinsicis, vel extrinsecis, ut est timor mortis instantis, ex præsentem morbo, vel ob pestem grassantem, vel ob periculum naufragii &c. vel inferri potest à causa libera, ut ab homine: idque rursus dupliciter: primò directè, cum intentione, & animo extorquendi ab altero matrimonium: secundò, quando ob aliam causam incutitur metus, quamvis metum passus simul etiam eo metu moveatur ad contrahendum matrimonium, ut si detrusus in carcerem, ob aliam omnino causam, contrahat matrimonium cum filia detrudentis, ut hoc modo se liberet. Potest autem utroque modo metus incuti, vel justè, ut si quis deprehensus cum aliqua in flagitio justam delicti accusationem minetur: vel injustè, ut si quis, privata auctoritate, mortem minetur alteri, nisi matrimonium cum eo ineat. Item potest hic metus incuti, vel à contrahente, seu petente matrimonium, vel ab alio tertio, *Sanch. cit. l. 4. dif. 12. n. 2.*

Notandum 3. Jus irritans matrimonium gravi metu contractum non innititur falsæ præsumptioni, metu coactum non consensisse, sed finxisse consensum, tum quia Ecclesia in dubio semper præsumit pro valore matrimonii: tum quia non præsumit aliquem delinquere, nisi id legitime probetur, semper enim præsumitur pro meliore parte, *c. 2. infr. de Reg. Jur.* fingere autem consensum, ubi non est, est peccatum mendacii, *Sanch. cit. dif. 12. n. 18.*

CI. Notandum 4. Matrimonium gravi metu contractum idcirco etiam est ipso jure merito irritum, in utroque foro, quia adversatur tribus bonis, quæ in matrimonio reperiuntur, scilicet fides, proles, & Sacramentum, *c. ult. de condit. appos. c. Omne. 10. caus. 27. q. 2.* Et in primis merus adversatur ipsi Sacramento, quia hoc significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ fuit facta per liberum amorem, ideoque etiam matrimonium contrahi debet per liberum consensum, ut signum correspondeat signato. 2. Metus repugnat etiam debitæ generationi proles, qui est finis matrimonii, qui autem vi, seu metu matrimonium contrahunt, deficiente mutuo amore, facile separabuntur, & ad proles generationem non multum afficientur. 3. Repugnat etiam metus fidei conjugali, quia quod quis non diligit, facile contemnit. *c. Presens. 4. caus. 20. q. 3.* Unde periculum est, ne tales Conjuges fidem violent, & in adulterium labantur, *Abb. in cit. c. Cum locum. 14. n. 8. h. t. Sanch. cit. l. 4. dif. 12. n. 18.*

Notandum 5. Matrimonium metu initum est irritum, sive metus inferatur ab eo, cum quo quis contrahere cogitur, sive à quocunque alio, sine istius culpa, & scientia inferatur, *Sanch. cit. dif. 12. n. 19.* Ratio est, tum quia metus irritat matrimonium, eò quod tollat spontaneum, seu plenè liberum consensum, *cit. c. Cum locum. h. t.* Sed non minus tollit metus libertatem consensûs, sive per ipsum contra-

D 2

hentem,

hentem, sive per alium inferatur, ergo non minus irritat matrimonium. Tum quia Jus non tam in odium metum incurientis, sed præcipue in favorem libertatis matrimonii, irritavit matrimonium tali metu initum, ut expressè colligitur ex *c. Veniens. 15. h. t.* ne scilicet quis cogatur invitatus contrahere: patiens autem metum est æquè invitatus, sive ab ipso contrahente, sive ab alio tertio contrahere ex metu cogatur, *Coning cit. dis. 28. dub. 1. n. 6.*

Notandum 6. Si Judex timeat libertatem consensûs in aliqua fœmina impediendam fore, curare debet, ut illa in loco honesto, ac tuto colloceatur, ne ipsi vis inferatur, & ubi liberè possit consensum suum exprimere, *cit. c. Cum locum in fine, Covarr. in Epitom. libr. 4. Decretal. p. 2. c. 3. §. 6. n. 2.*

CII. Porro quod dictum est matrimonium gravi metu injustè incusso contractum esse irritum, id etiam probatur ex *c. Veniens. 15. h. t.* Ubi dicitur, » quod quidam Guilielmus nomine, in domo sua » mulierem quandam recepit, (ut concubinam, *Gl. hic V. Recepit.*) ex qua prolem habuit, eique co- » ram pluribus promissit, se illam duciturum in uxorem: postea verò in domo vicini sui pernoctans, » cum filia ejus concubuit, quos cum pater puellæ » simul in lecto jacentes reperisset, ipsum Guiliel- » mum coëgit, filiam suam per verba de præsentibus desponsare. Hoc intellecto, Papa Alexander III. » mandavit Episcopo loci, ut si invenerit, quoddam pri- » mam mulierem, post fidem ei præstitam, cognovit, ipsum cum illa faciat remanere: alioquin » secundæ mulieri, ut uxori jubeat eum adherere: » nisi metu coactus, qui posset cadere in virum con- » stantem, eam desponsaverit. Consentit *c. 2. De eo, qui duxit &c.* de quo infra Tit. 7.

Ex quo patet, quoddam matrimonium contractum per metum gravem, seu cadentem in virum constantem, ad eum finem injustè incussum, sit nullum in utroque foro: nam ideo in *cit. c. Veniens*, matrimonium fuit irritum, quia pater juvenem repertum cum filia in eodem lecto injustè coëgit ad illam sibi desponsandam, volens eum interficere, vel aliud grave malum inferre, quod injustum erat, quia etsi ibi non dicatur in particulari, quis metus fuerit incussus, sive quoddam pater mortem minatus sit Juveni, sed solum *text. cap.* loquatur generaliter de metu cadente in virum constantem: videtur tamen omnino de simili metu injusto hoc *c.* intelligendum esse, ut jura juribus concordentur, ut tradit *Sanch. cit. l. 4. dis. 13. n. 9. Coning tract. de Sacram. dis. 28. n. 15.* Ubi ait, hunc esse casum *cit. c. Veniens*. Nec etiam poterat pater, propriâ auctoritate, justè talem dogere ad inepidum matrimonium, quia hoc ad Judicis officium spectat, ut ex Reginaldo tradit *Barb. in Collect. in cit. c. Veniens. n. 4. h. t.*

CIII. Extenditur autem 1. Quoddam matrimonium per metum injustè incussum ad extorquendum illud, est invalidum, etiam si metum passus culpa reus fuerit, sive contrahens culpâ suâ in hunc metum inciderit, *Gl. fin. in cit. c. Veniens, & Sanch. cit. l. 4. dis. 8. n. 9.* Quia culpa non tendit directè ad incutiendum metum, *Covarr. in l. 4. p. 2. c. 3. §. 5. n. 8.* Extenditur 2. metus incussus irritat matrimonium, etiam si quis cogatur incertam ex certis ducere, v. g. unam ex duabus filiis Petri, quia talis neutram vo-

lebat ducere, coactè tamen alteram duxit, adeoque invitatus, & non liberè, *Covarr. c. l. n. 9.*

CIV. ASSERTIO 2. Matrimonium ex gravi metu justè incusso contractum validum est, etiam si is metus directè ad obtinendû matrimonium incutiatur, sive à lege, vel Judice præcipiente, v. g. ut ducat Virginem à se vitiatam, sub fide, & spe matrimonii, *c. Ex litteris. 10. h. t. de quo supra n. 17. & 18.* sive à privato homine metus sit illatus, ut si pater stupratori filia suæ minetur, se ipsum accusaturum in judicio, nisi eam ducat in uxorem, *Sanch. cit. l. 4. dis. 8. n. 9. & dis. 13. n. 3. Less. l. 2. de justit. c. 17. dub. 6. n. 37. Coning cit. dis. 28. dub. 1. n. 14.* Ratio est, quia talis metus non tam inferitur ab alio, quàm ab ipso patiente metum, qui culpâ suâ sponte dedit causam, ob quam talis metus posset ei inferri, juxta *l. Si Mulier. 2. ff. De eo, quod met. caus.* ubi dicitur: quia hunc sibi metum ipsa infert, v. g. Si quis dicat stupratori Virginis, *Te accusabo, nisi hanc duxeris in uxorem*, non inferre censetur metus, sed potius timorem jam conceptum ex delicto auferre, offerendo matrimonium tanquam medium ad evadendam penam, delictum enim præbet causam ad accusationem, & penam ipsi debitam. Confirmatur, quia quando quis justè metum patitur, non adest causa, cur ipsi subveniatur, cum sponte se in eam necessitatem congerit. Neque verò matrimonium ideo solum irritat metus, quia tollit plenam, seu perfectam libertatem, aliàs quando Judex justè cogit implere sponsalia, matrimonium foret invalidum, sed quia injustè tollit, quod hic cessat: neque ex eo tam infelices timeantur exitus, quia animus aliquantum quiescit, cum quis considerat se justè compulsus esse ad contrahendum tale matrimonium, *Sanch. cit. dis. 13. n. 9.* Adde, quoddam tale matrimonium contrahenti sit omnino voluntarium, saltem in causa, & per se aptum conciliare amorem conjugalem, cum fuerit ratio alteri evadendi ingens periculum.

CV. ASSERTIO 3. Matrimonium contractum ex gravi metu injustè quidem, non tamen eo sine incussu, ut extorqueatur matrimonium, sed ad rem aliam obtinendam, est validum, sive metus proveniat à causa naturali, sive libera, *Sanch. cit. l. 4. dis. 12. n. 3. Coning c. l. n. 9. & alii communiter.* Probatur, quia tali casu non compellitur metum patiens ad matrimonium ab eo, qui metum inferit, cum hic non petat, nec intendat extorquere matrimonium, sed impellitur à seipso, dum sponte eligit matrimonium, tanquam medium ad se liberandum à periculo corporis intentato ab eo, qui metum intulit. V. g. si injustè detentus in carcere, vel injusto metu pressus matrimonium contrahat cum filia Judicis, vel hostis, ut sic conciliet ejus animum, & se liberet, validum erit matrimonium, quia tunc metus injustè incussus, non est per se, ac directè causa matrimonii: sed solum peraccidens, quatenus ipse injutiam passus ad se liberandum tale medium deligit, quoddam Jura ipsi adimere non debuerunt, alioquin periclitanti viam evadendi præcluderent, *Coning c. l. n. 10.* Hinc patet, quoddam tres condiciones requirantur, ut matrimonium per gravem metum, seu cadentem in virum constantem contractum sit irritum. 1. Ut sit incussus à causa extrinseca, eaque libera, nempe ab homine. 2. Ut injustè incussus sit, 3. Ut

3. Ut ad eum finem sit incussus, ut contrahatur matrimonium, tale enim matrimonium est ipso facto nullum, etiam in foro conscientiae, ex communi, & certa omnium fere Theologorum, & Canonistarum sententia, apud Tanner. cit. dif. 8. q. 3. dub. 2. n. 20. & patet ex supra dictis.

CVI. ASSERTIO 4. Matrimonium metu gravi initū irritum est, non jure positivo Divino, quia tale nullum extat: nec jure naturali, tum quia quod sit metu, etiam gravi, est simpliciter voluntarium, & secundū quid solum involuntarium, ut dictum suo loco: unde nihil obstat, quominus jure naturae omnes contractus metu initii sint validi, etiam contractus matrimonii: quia quamvis iste contractus semel validus, non possit rescindi à Judice: spectat tamen rei naturā, nihil obstat, quominus esse possit validus, quia hoc non necessario requiritur ad substantiam contractus per metum initii, ut possit rescindi per Judicem: sed hoc procedit in illis contractibus per metum initii, qui subsunt potestati humanae, qualis non est contractus matrimonii. Tum quia spectato solo jure naturali, etiam metus levis irritaret, tam matrimonium, quam alios contractus, non minus, quam metus gravis, inter quos metus de jure naturae non est differentia, nisi quod gravis graviorem injuriam inferat, quam levis. Quare quod metus levis non irritet matrimonium, nec alios contractus, id non provenit ex jure naturae, sed ex solo Ecclesiastico. Etsi verò jam non reperitur ullum Jus, quod aperte tale matrimonium irritet: constat tamen ex traditione Doctorū, & Pontificum decretis, more, & usu id semper observatum esse, ut matrimonium metu gravi extortum sit irritum: & forsitan olim talis lex scripta extitit, quae postea periit. Sanch. cit. l. 4. dif. 14. n. 2. & 4. Ubi etiam ad argumenta sententiae oppositae respondet, Coning. cit. dif. 28. dub. 2. n. 16. & 18. Tanner. cit. dub. 2. n. 24. & 25. Non obstat, quod in c. Cum locum. 14. h. t. dicitur, non habere locum consensum, ubi metus, vel coactio intercedit: sine consensu autem matrimonium consistere nequit, ergo tale matrimonium est irritum, jure naturae, non tantum Ecclesiastico. Verum non dicitur ibi, quod metu coacti non verè consentiant in id, quod ex metu faciunt (nam alias invalidè baptizarentur, qui gravi metu compulsi Baptismum recipiunt, cum necessario requiratur eorum consensus, contra c. Majores. 3. de Baptismo.) Sed solum ibi negatur esse consensum talem, qualem Jus necessario requirit, scilicet liberum ab omni coactione, Coning. cit. l. n. 17. Ceterum matrimonium ex gravi metu contractum inter infideles est validum, nisi ipsorum legibus aliud sit statutum, quia consensus metum patientis est absolute, ac simpliciter voluntarius, & secundū quid solum involuntarius, Sanch. cit. dif. 14. n. 3.

CVII. Ex dictis inferitur 1. Matrimonium contractum cum concubina, metu mortis instantis ex morbo, naufragio &c. esse validum, quia is metus non inferitur ex causa extrinseca libera ad extorquendum matrimonium. Inferitur 2. Eum, qui matrimonium contrahit, eò quod Medici judicent, id esse necessarium ad vitam servandam, quae alias ob humorum abundantiam periclitaretur, licet aliàs nullo modo contraheret, esse validum, quia metus provenit ex causa extrinseca naturali. Inferitur 3.

Matrimonium contractum ab eo, qui est conjectus in carcerem, si non animo extorquendi matrimonium sit incarceratus, validum esse, quia talis metus non incutitur ad matrimonium extorquendum. Inferitur 4. Validum etiam esse matrimonium, si ad mortem damnatus ad se ab ea liberandum meretricem publicam ducat in uxorem, aliàs non ducturus: sive deinde ipse contrahens, sive alius, vel etiam ipse Judex hanc conditionem primò offerat, quia tunc metus non incutitur ad ineundum matrimonium, sed aliunde jam conceptus aufertur, datūque modus, & via evadendi periculum mortis, Sanch. cit. dif. 12. n. 4. & pluribus seqq.

CVIII. Prædictis addendum 1. Quod dicitur in c. Inter opera. 20. h. t. Magnum opus charitatis est, errantem, seu peccantem ab errore suo revocare. Unde statuit Papa Clemens III. ut omnibus, qui publicas meretrices à lupanari extraxerint, & duxerint in uxores, id eis proficiat in remissione peccatorum. Est autem hic sermo de remissione peccatorum, non quoad culpam, quae per contritionem, & penitentiam deletur, sed quoad poenam temporalem, ut docet Abb. hic n. 3. Nam cum magnum opus misericordiae sit corrigere peccantem, & à peccato avertere, est enim opus misericordiae spirituale, quod præstantius est operibus misericordiae corporalibus, ideo ex Thesaurò Ecclesiae à Papa ducenti in uxorem publicam meretricem, applicantur Indulgentiae in remissionem, seu satisfactionem peccatorum, pro poena temporali adhuc debita, Covarr. in Epir. l. 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 1. l. n. 3. Dicitur autem meretrix, quae palam libidinem exercens, quæstum facit, cuiusque turpitudine publice venalis est, l. Palam. 43. ff. de ritu nupt. Item illa, quae multorum libidini patet, seu patet, c. Vidua. 16. dif. 34. etiam sine quæstu, cit. l. Palam. Covarr. cit. l. n. 4. Nec obstat, quod dicitur in princ. caus. 32. q. 1. quod meretrix in conjugem duci non debeat: nam loquitur de illa, quae meretricari non desinit, ut ait Gl. fm. hic, & illa retineri non debet, ne patronus turpitudinis videatur: in hoc autem c. est sermo de ea muliere, quae libenter vellet continenter vivere, si reperiret, qui eam ducere vellet in uxorem. Tenet tamen matrimonium cum meretrice initum, ut tradit Gl. V. Quod autem cit. caus. 32. q. 1. in princ.

Porto quod supra dictum est, damnatum ad mortem ab illa liberari, si velit ducere in uxorem meretricem in publico lupanari existentem, in foro externo non procedit, neque in praxi observatur, quia in grave præjudicium Reipubl. tendere posset, ut notat Barbosa. in Collectan. in cit. cap. Inter opera. n. 5. h. t.

CIX. Addendum 2. Non omnis violentia, aut metus reddit matrimonium contractum irritum, prout sumitur ex c. De muliere. 6. h. t. Nam cum quædam mulier invita tradita esset viro, & per vim detenta, quæsitum fuit ex Papa, an inter eos esset matrimonium? Respondet Pontifex, cum inter vim, & vim sit differentia, nec constet, an post violentiam consensus intervenerit, ideo certum se non posse dare responsum.

Ubi notandum 1. Duplex est vis, sive metus, unus, qui cadit in constantem virum, & iste reddit matrimonium irritum, nisi denuo de novo consentiant conjuges: alius est metus vanus, seu improbabilis, qui non impedit matrimonium, Gl. hic V. Inter vim.

D 3

Notan-

Notandum 2. Illa Regula, *coacta voluntas est voluntas*, non habet locum in matrimonio, c. 1. & ibi *Gl. V. Vult. cons. 15. q. 1.* quia ad substantiam matrimonii requiritur consensus liber ab omni vi, & coactione, *Abb. hic num. 2.*

Notandum 3. Papa in casu hujus c. non dedit certum responsum, quia nescivit, quæ violentia fuerit mulieri illata, etsi potuisset respondere, distinguendo inter vim, & vim, sive qualis vis, seu metus illi fuerit illatus, *Gl. fin. hic.*

§. III.

An si mulier invita cum aliquo matrimonio contraxit, nec in eum postea consensit, valeat matrimonium, si alteri postea nubat. Item an matrimonium metu gravi contractum per spontaneam cohabitationem ratificetur, & convalescat?

CX. De priorè quæstione agitur in c. *Veniens. 13.* *h. r.* Ubi talis casus proponitur. Quædam juvenis mulier, Mariota nomine, adamavit quendam adolescentem, ita ut uterque, presentibus tribus testibus, de matrimonio contrahendo juramentum præstiterit: sed parentes mulieris hoc ignorantes, eam invitam, & reclamantem, in uxorem alii tradiderunt, quem ipsa ita exhorruit, ut nullo modo ab ipso se cognosci permiserit: & publicè fateretur, addito juramento, quod à priorè viro cognita fuerit. Sed cum Episcopus Diocesanus cognovisset, quod proxima inter eos (scilicet ipsam mulierem, & primum virum) esset consanguinitas, ipsos ab invicem separavit. Cæterum cum causa hæc tractaretur, & illa nollet consentire in virum, cui à parentibus tradita fuerat, ipse aliam in uxorem duxit: & illa cuidam alii T. nomine publicè in facie Ecclesiæ nupsit (quod fieri non debuit, causâ, seu lite pendente, *Gl. hic V. Nupsit.*) Deum cum ex illo filium suscepisset: pater ipsius T. ipsi opposuit, quod filium suum in virum habere non potuit, eò quod alii, qui jam defunctus est, prius desponsata fuisset. Re delatâ ad Papam, is mandavit quibusdam à se delegatis, ut si prædicta mulier à priorè viro judicio Ecclesiæ fuerit separata, & à prædicto T. sine contradictione Ecclesiæ, in uxorem ducta, & ille, cui prius à parentibus fuit copulata, vitâ decessit, moneant prædictum T. ut ipsam Mariotam in uxorem recipiat, & eam maritali affectu tractet; alioquin in eum, & superinductam, & patrem ipsius (si restiterit) sententiam excommunicationis ferant.

Hinc patet, quod si mulier coacta, seu invita in uxorem sit ducta, & postea alteri nubat, valeat hoc posterius matrimonium, non obstante priorè matrimonio, quippe quod metu gravi contractum ipso jure nullum fuit: nisi metus, antequam secundum matrimonium contraheretur, fuerit purgatus per subsequentem consensum mulieris, de quo infra.

CXI. Ubi notandum 1. in casu hujus c. inprimis mulier illa, post contracta sponsalia jurata cum adolescente, etsi carnis copula fuerit secuta, uti ipsa confessâ fuit, non potuit valide contrahere matrimonium cum illo, ob impedimentum consanguinitatis inter eos intercedens, de quo Ecclesiæ constabat, sunt enim ideo ab Episcopo separati. Unde poterat Mariota liberè nubere illi, cui parentes illam desponsare volebant, postquam ab adolescente, cui prius adhaeserat, ob consanguinitatem inter eos intercedentem, auctoritate Episcopi, separata fuit. At verò alterum matrimonium, quod invita, & reclamans, ex voluntate parentum inire debuit, invalidum fuit, ideòque eo nihil obstante, licitè, & validè alteri nubere poterat, præsertim cum vir ille jam defunctus fuerit. Illud verò matrimonium, quod dicta mulier postea cum tertio, videlicet T. iniit, validum fuit: & ideo mandavit Pontifex sub pœna excommunicationis, ut ipse T. dimissâ superinductâ Mariotam in uxorem recipiat, & maritali affectu tractet, ut patet ex textu.

Notandum 2. Matrimonium à filiosam contractum, sine parentum consensu, validum est, ut colligitur etiam ex hoc c. & dictum supra n. 90.

Notandum 3. Omnes, qui impediunt jurisdictionem Judicis, possunt excommunicari, quia per hoc subijciuntur jurisdictioni ipsius Judicis, *Gl. fin. hic.*

CXII. De posteriore quæstione agitur in c. *Ad id. 21. h. t.* Nam cum quædam puella undecim annorum ab initio invita, ac renitens (ut dicebat) in matrimonium tradita fuisset cuidam viro, sed postea per annum, cum dimidio ipsi cohabitans, in illum consensisse videretur: Consultus Papa Clemens III. rescribit, illam cogendam esse, redire ad virum: (à quo recesserat) nec testes esse recipiendos, siquos mulier vellet producere ad probandum, quod non consenserit in eundem, quia mora tanti temporis hujusmodi probationem excludit: & mandat insuper Ordinario loci, ut utrumque compellat ad permanendum in conjugio, & tractandum se invicem conjugali affectu, nisi fortè vellent ad Religionem simul transire, in junctâ eis pœnitentiâ, propter adulterium ab utroque commissum.

CXIII. Notandum 1. Licet matrimonium gravi metu contractum, sit ipso jure nullum, per spontaneam tamen cohabitationem utriusque conjugis postea subsequentem illud convalescit, & ratificatur. Ratio est, quia talis mutua cohabitatione est sufficiens signum spontanei consensûs postmodum habiti, qui solum requirebatur ad valorem matrimonii: eo ipso enim, quod mulier metum passa non recedit à viro, cum posset, censetur sponte in matrimonio permanere: & sic consensus antè vi extortus transit in liberum consensum per spontaneam cohabitationem subsequentem, non enim est necessarium, ut utriusque conjugis consensus liber sit simul, cum ergo consensus illius, qui non est metum passus, fuerit legitimus, solum desiderabatur ad valorem matrimonii spontaneus consensus illius, qui ex metu consenserat, qui tacitè fit per spontaneam cohabitationem, modò etiam alter, qui absque metu consensit.

consensit, in priore consensu perseveret, *Sanch. cit. l. 4. de matr. c. 18. n. 2. & 3.*

Notandum 2. Ut cohabitatio conjugum sit sufficiens indicium hujus consensûs conjugalis, requiritur 1. Ut ratificans matrimonium prius contractum sciat, illud fuisse invalidum, nihil enim magis contrarium est consensui, quam error, *Sanch. c. l. n. 5.* 2. Requiritur diuturna cohabitatio: etsi verò in hoc c. dicatur, quod hi conjuges per sesquiannum cohabitaverint, id tamen magis ad factum, sive ad id, quod de facto contigit, & narratur, quam ad jus referendum est, unde cum in jure certum tempus non sit expressum, id Judicis arbitrio definiendum relinquitur, *Abb. hic n. 4. Sanch. c. l. n. 6.* Hoc verò moraliter accipiendum est, spectatâ fugiendi opportunitate, & morâ cohabitationis, non mathematicæ, & statim, seu ut in instanti uxor fugam arripiat, sed arbitrio prudentis, *Sanch. c. l. ubi etiam addit, hoc procedere solum in foro externo, nam in foro conscientie nulla mora temporis sufficit, si deficit animus ratificandi matrimonium: quamvis in foro externo, ex cohabitatione præsumatur ratificatio.* 3. requiritur, ut cohabitatio illa sit omnino spontanea, ita ut celsârit etiam causa timoris, nam durante causâ metûs, durat metus, *Sanch. c. l. n. 3.* Addunt aliqui, quod præter cohabitationem, requiratur quoque, ut intervenerit copula conjugalis. Sed hoc verum non est, quia in *cit. c. Ad id*, sola cohabitatio exprimitur, ac ponderatur: deinde requiritur cohabitatio diuturna, quam non requirit copula, *Sanch. c. l. n. 4.*

§. IV.

An si mulier neget, se in matrimonium consensisse, sit ei fides habenda? Vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?

CXIV. De utraque hac questione agitur in *c. Consultationi. 28. h. t.* Nam quia in quibusdam locis est consuetudo, ut sponsus, & sponsa de præsentî, cum debeant benedici, veniant ad valvas, seu fores Ecclesiæ, tum si sponsa dicat, se nunquam in matrimonium cum sponso consensisse, sponsus autem legitime probet contrarium, scilicet quod in matrimonium ipsius consensit, queritur, an sponsa audiri debeat? Rescribit Papa Honorius III. sponsam audiri non debere, cum illius simplex assertio non debeat legitimis, & idoneis testibus sponsi prævalere. Præterea desponsantur quidam aliquas mulieres in uxores, quæ benedictione acceptâ, mox à sponsis, ante carnalem copulam, aufugiunt, dicentes senonquam in illos verè consensisse, sed metu sibi illato compulsas protulisse verba consensûs, licet animo dissentirent. Ad quod respondet Papa, illis non statim esse audientiam denegandam, sed diligenter inquirendum, qualis metus illatus fuerit: & tunc si reperiatur, sive probatum fuerit, quod mulieribus illis illatus sit metus, qui cadere possit in virum

constantem, audiendæ sunt, & à sponsis, seu viris separandæ, *Gl. hic in casu.*

CXV. Pro explicatione hujus c. notandum 1. sponsus, & sponsa de præsentî, ante consummationem matrimonii, benedicuntur ante fores Ecclesiæ: in quibusdam verò locis ante Altare, quæ tamen non ad substantiam, sed ad solemnitatem matrimonii pertinent, *Abb. hic n. 2.*

Notandum 2. Si in casu posteriore hujus c. mulieres illæ non ante, sed post subsequentem carnalem copulam, aufugiant à viris, asserentes se non verè consensisse in matrimonium, tum non sunt audiendæ, nisi appareat, vel probatum fuerit, eas invitas esse detentas, & cognitâs, *Gloss. hic V. Ante carnis copulam. junctâ Gl. margin. Lit. b.*

Notandum 3. Si mulier asserat se contraxisse matrimonium per metum, tenetur probare, non solum ipsum metum, sed etiam illius qualitatem, videlicet talem metum, qui possit cadere in constantem virum, ut colligitur ex hoc c. ubi in fine dicitur, diligenter inquirendum esse, utrum tali metu mulieres perculsæ fuerint, qui potuit cadere in constantem virum. Verum quia non videtur rationi congruum, ut idem metus, sive æquè gravis requiratur in muliere, qui in viro, cum hic sit fortior, & constantior, mulier verò naturâ suâ sit inconstantior, & debilior, *Arg. c. Forus. 10. in fine de V. S. ideo minor metus excusat feminam, quam masculum, sive minor metus censetur constans in femina, quam in viro, ut tradit Gl. in c. Cum locum. 14. V. Metus. h. t. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 4. n. 9.* Ubi ait, quod Judex non tam anxie æstimare debet metum in muliere, quam in viro, sed considerare, quid femina constans faceret, inspectâ naturali feminarum prudentiâ, aliquid enim fortè cogeret feminam, etiam constantem, ad faciendum id, quod vir constans minimè faceret, vel eligeret. Quare etsi in textu hujus c. legatur in virum constantem (quem Abbas omisit) nihilominus subaudiendum est, vel in mulierem constantem, habito respectu ad debiliorem sexum, ut tradit *Abb. hic not. 4.* Vel certè sub nomine viri comprehenditur hic etiam femina, quia genus masculinum concipit femininum, ut absurdum videretur, Præpositum apud *Canis. in cit. c. Consultationi. n. 2. & Eagnan. ibid. n. 13. & 14.*

Notandum 4. generatim loquendo, quisnam metus dicatur cadere in virum constantem, relinquendum est Judicis arbitrio, ut docet *Gl. in c. Cum dilectus. 6. V. Metum passus de iis, quæ vi met. & c. Covarr. cit. c. 3. §. 4. n. 8.* ubi ait, quod Judex arbitretur, an vir prudens, & constans eligeret potius id agere, quod ex metu fit, quam subire periculum, quod imminet.

CXVI. Porro ex eo, quod in fine hujus c. dicitur, mulieres metum passas, qui in virum constantem cadere potuit, non immerito esse audiendas, aliqui inferunt, tale matrimonium non esse irritum, ipso jure, sed rescindendum per Judicem, sicut alii contractus ex metu initi. Verum audiendæ sunt tales mulieres, non ut Judex rescindat matrimonium metu contractum, sed ut declaret esse irritum, ut constat ex *c. Cum locum. 14. h. t. & aliis Juribus supra allegatis, Sanch. l. 4. diff. 12. n. 16. 18.*

§. V. Virum

§. V.

Utrum matrimonium ex metu levi initum sit irritum, & an contractum ex metu reverentiali?

CXVII. Ad priorem quaestionem respondetur, probabilius est, matrimonium ex metu levi initum non esse irritum, sed validum; ut docet *Sanch. l. 4. de matr. dis. 17. n. 3.* & alii apud eundem. Idque probatur ex *c. Veniens. 15. & c. Consultationi. 28. h. t.* Arg. à contrario sensu ducto. Loquuntur enim solum de metu cadente in constantem virum, adeoque gravi, ergo aliud dicendum, quando metus non cadit in constantem virum, sed levis est. Idem de matrimonio spirituali, sive Professione Religiosa, quod non sit irrita, si non sit facta metu cadente in virum constantem, habetur in *c. pen. & c. 1. de his, quæ metus causæ sunt.* Idem probatur ex *l. Nec timorem. 7. §. 1. ff. de eo, quod met. caus.* ubi dicitur: *Si quis metuculosus rem ullam frustra metuerit, per hoc Edictum non restituitur, quia neque vi, neque metus causa factum est.* Unde patet, quod Jura metum levem non considerant, neque is proprie appellatur metus, ut tradit *Gl. in c. un. V. Subjacere. eod. in 6.* adeoque non obstat, quominus matrimonium, aliique contractus sint validi, nec rescindi possint tali metu inito, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 17. n. 3.* & alii apud ipsum, & dictum supra *libr. 1. Tit. 40. §. 5. n. 38.* quia aliis omnia essent plena controversiis, & litibus, cum metus levis facile adesse, & probari, aut simulari possit, *Coning. dis. 28. dub. 1. n. 8.* Quod autem matrimonium ex metu levi initum sit validum, inde etiam probatur, quia cum matrimonium ob metum sit irritum solum Jure Ecclesiastico, ut supra dictum: Ecclesia autem tantum irritaverit initum ex metu gravi, & cadente in virum constantem, sequitur levi metu initum non esse irritum, *Sanch. c. l. n. 4.*

CXVIII. Opposita tamen sententia, nempe matrimonium etiam levi metu contractum, ita ut contrahens nullo pacto consentiret, nisi metu esset inductus, esse irritum, saltem in foro conscientiae, est etiam valde probabilis: quamvis in foro externo Ecclesiae non irritetur tale matrimonium, quia Ecclesia, quando metus est levis, in favorem matrimonii præsumit, non coactum, sed spontaneum consensum intervenisse: alioquin verò spectato jure naturæ, si metus levis ab ipso met altero contrahente injuste sic illatus, non minus metus levis irritat matrimonium, quam metus gravis. Jure verò positivo gravis metus, etiam aliunde, quam à contrahente illatus, facit matrimonium invalidum, juxta Jura supra citata: non autem metus levis aliunde illatus, nisi ratione personæ, cui injectus est, censendus sit gravis, *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 41. & 42.*

CXIX. Ad posteriorem quaestionem respondetur, matrimonium initum ex metu reverentiali, sive reverentiæ, quam debet Superiori suo inferior, ut filius patri, vel alteri, qui loco patris est, non est irritum, sed validum. Id verò intelligendum est, quod metus reverentialis per se solus non sit sufficiens ad annullandum matrimonium: nisi conjunctæ sint graves minæ, aut periculum gravis, ac diu-

turnæ offensionis patris, aut ejus personæ, cui reverentia debetur, & à qua vita, fortunæque hominis plurimum pender, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 6. n. 7. & 14. Coning. cit. dis. 28. dub. 2. n. 35. Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 5. n. 3.* Ratio est, quia metus reverentialis non videtur habere vim per se ad terrendum virum constantem, quam tamen habet, si conjunctæ sint minæ, & periculum incurrendæ gravis indignationis. Similiter preces importunæ, ac sæpius repetitæ, etsi non solæ, conjunctæ tamen cum metu reverentiali personæ rogantis, & moleste instantis, inferunt metum cadentem in virum constantem, adeoque sufficientem ad infirmandum matrimonium, *Sanch. cit. l. 4. dis. 7. n. 5. Laym. c. l. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 31. & 32.* Ratio est, quia difficultimum est, diuturnas, & continuas preces Superioris rejicere semper, quod citra periculum gravissimæ offensionis fieri vix potest.

§. VI.

An matrimonium gravi metu initum confirmetur per iuramentum adiectum, vel per copulam subsequutam?

CXX. Præmittendum, non esse idem iuramentum esse validum, & iuramentum confirmare contractum, ut notat *Less. l. 2. de iust. c. 17. dub. 7. num. 50.* Nam iuramentum tunc dicitur validum, quando servandum est, ob reverentiam Divini Nominis, licet per illud nullum jus acquiratur ei, in cuius favorem sit. Confirmat autem iuramentum contractum, cui adiecitur, quando non solum servandum est, & obligat, sed etiam ei, in cuius favorem juratur, jus tribuit, & contractum validum reddit, ita ut obligatio iustitiæ ex contractu oriatur, quæ manet etiam post relaxationem iuramenti, & ad hæredes transit, sicut & jus alterius ad hæredes transit, *Less. c. l.*

CXXI. ASSERTIO I. Matrimonium gravi metu contractum non fit validum per adiectionem iuramenti, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 20. n. 12.* & alii apud eundem. Probatur ex *c. 2. De eo, qui duxit in matrim. &c.* ubi deciditur, Eum, qui post matrimonium metu contractum cum aliqua, & iuramento firmatum, aliam duxit, debere manere cum secunda, priusque matrimonium fuisse invalidum. Ratio est, quia matrimonium ex gravi metu initum, est invalidum, ob defectum spontanei, ac plenè liberi consensûs, qui ad substantiam matrimonii requiritur: *c. Cum locum. 14. h. t.* Sed per iuramentum, quo vi contraheus eodem metu impulsus, jurat se ratum habiturum matrimonium, quod ex metu contraxit, non suppletur defectus liberi consensûs, ut per se patet, ergo matrimonium tale non fit validum, ratione iuramenti adjuncti. Præterea iuramentum sortitur naturam, & condiciones actûs, cui apponitur: sed matrimonium ad sui valorem requirit consensum spontaneum, & liberum à coactione, ergo etiam iuramentum matrimonio adiectum habet hanc tacitam conditionem, si matrimonium libero consensu, seu absque metu sit contractum, ubi ergo consen-

consensus est coactus, nec iuramentum obligare, seu contractum matrimonii confirmare potest. Item, quia personæ sunt inhabiles ad contrahendum matrimonium, quamdiu metus durat, idque ex decreto Ecclesiæ, quæ irritat talia matrimonia: sed per iuramentum non sunt habiles, ergo illud non potest confirmare matrimonium. Denique si iuramentum redderet validum matrimonium metu contractum, nullum remedium fuisset allatum ab Ecclesiæ, ne matrimonia per metum contrahantur, quod tamen maxime intendebat, nam qui cogit aliquem ad contrahendum, facile posset etiam cogere ad iurandum.

Non obstat *c. Inter cetera. 22. caus. 22. q. 4.* Nam omisissis aliis responsionibus *Glosse ibid. V. Matrimonium.* verior expositio illius text. est, non tractari ibi, an gesta per metum sint valida, sed tantum quæ iuramenta sint licita, & servanda: ac proinde ibi solùm dicitur, quod ille, qui metu coactus, promissit se, concubinam suam ducturum in uxorem, possit etiam illa postea liberè matrimonium contrahere: sed iuramentum negandi alimenta matri, & fratribus, esse illicitum, & iniustum, ut patet ex *Summa illius text. & ex Gratiano ibid. S. Sed cum his.* ubi ait, quod illicita iuramenta non sunt servanda, *Covarr. libr. 4. Decretal. p. 2. c. 3. §. 5. n. 5. Sanch. c. l. n. 13.*

CXXXII. Porro iuramentum adiectum matrimonio gravi metu contracto, non tantum non confirmat illud, sed neque parit obligationem ex virtute Religionis, adeoque neque relaxatione indiget, *Sanch. cit. dif. 20. n. 15.* ubi id probat ex eo, quia Ecclesiæ, non tantum annullat matrimonium metu gravi contractum, sed etiam irritat matrimonio adiectum iuramentum, ut colligitur ex *cit. c. 2. De eo, qui duxit &c.* ubi ob violatum iuramentum nulla iungitur penitentia, prout fit in *c. Sicut. 22. h. s.* ubi decernitur, priora sponsalia iuramento firmata, per matrimonium subsequens dirimi, imposita ei penitentia competenti, quia primam fidem irritam fecit, ergo signum est tale iuramentum non obligare, *Sanch. c. l. n. 15.* Neque verò semper iuramentum, quod sine peccato servari potest, obligat: quando enim actus, ob publicum bonum, seu utilitatem irritatur, iuramentum ei superveniens non tenet, nec servari debet, *Arg. c. Si diligenti. 12. de foro compet.* Ex quo colligitur, iuramentum contra publicam utilitatem præstitum, non posse licitè servari: & si servari non debet iuramentum, quando fit in præiudicium tertii, *c. Sicut. 27. & c. seq. de Iurejur.* multò minus obligat, quando lædit bonum publicum, *cit. c. Sicut. ita ut relaxatione non indigeat, Sanch. l. 1. de matr. dif. 32. n. 9.* Quinam autem contractus in specie iuramento confirmatur, vel non, dictum est *libr. 2. Decret. Tit. 24. sec. 4. §. 1. & 2.*

CXXXIII. ASSERTIO 2. Quamvis matrimonium metu gravi contractum confirmetur per sequentem copulam, deposito metu, omnino liberè, & affectu maritali habitam, non tamen ratificatur per talem copulam, simili metu extortam, *Sanch. cit. l. 4. dif. 18. n. 15. Coning. cit. dif. 28. dub. 4. n. 41. Tanner. cit. dif. 8. q. 3. dub. 2. n. 33.* Prima pars patet, quia consensus spontaneus metum passi (qui solus desiderabatur ad valorem matrimonii, cum consensus illius, qui metum intulit, fuerit legitimus, quippe liber, & spontaneus) sufficiens ex-

TOMUS IV.

primitur per spontaneam copulam animo conjugali habitam, *c. Is, qui fidem. 30. h. t.* ergo eà secutà, confirmatur matrimonium metu contractum, & fit validum. Idque etiam verum est post Concil. Trident. si prius matrimonium coram Parocho, & testibus ignorantibus occultum impedimentum incussi metus, legitimè contractum fuit, & deposito metu per subsequentem spontaneam copulam ratificatū fuit, *Sanch. c. l. n. 12. & 16. Tanner. c. l. n. 34.*

Secunda pars, quod non sit matrimonium validum, si quis cogatur contrahere, & postea per copulam consummare, probatur, tum quia Ecclesiæ irritavit matrimonium metu gravi extortum, ob defectum pleni, ac perfectè liberi consensūs: atqui hic persequentem copulam carnalem metu gravi etiam extortam non suppletur; ergo tale matrimonium manet invalidum, sicut prius. Tum quia matrimonium nunquam potest validè contrahi ex metu cadente in virum constantem, cum iura absolute talem contractum matrimoniale irritent; ergo nec potest confirmari prius matrimonium invalidum, per actum, sive copulam postea consimili metu extortam. Confirmatur 1. quia revera talis metus, non obstante culpā, civiliter loquendo, cadit in virum constantem: nam prior metus, ob quem matrimonium fuit initum, cadebat in virum constantem: atqui hic metus, quo quis cogitur ad consummandum matrimonium, accedente copulā coactā, non tollitur, sed potius augeatur, additurque metus novus ad consummandum matrimonium; ergo matrimonium erit adhuc nullum, sicut prius. Confirmatur 2. quia eadem incommoda, sequuntur ex matrimonio metu inito, & consummato: quæ ex eodem non consummato; ergo matrimonium utrumque fuit ab Ecclesiæ irritatum.

CXXXIV. Ex dictis sequitur, quod quis potius debeat mortem obire, quam ut postquam per gravem metum extorto consensu, contraxit matrimonium, illud postea consimili metu compulsus consummet, quia talis consummatio revera non est aliud, quàm mera fornicatio, *Coning. cit. dif. 28. dub. 4. n. 42. Tanner. c. l.* Veruntamen quia contraria sententia asserens per copulam, etsi ex gravi metu, animo tamen, seu affectu maritali habitam, ratificari prius matrimonium coactum, ob DD. auctoritatem est probabilis, posset quis in necessitate sequi illam, & sic excusari à peccato, consummando tali modo matrimonium: præsertim cum hæc sententia nitatur etiam ratione probabili, nempe quod Ecclesiæ irritet consensum metu extortum, in favorem contrahentis, qui hic omnino cessat, cum tali potius damnosum sit, & valde onerosum, quod ad mortem evitandam non possit licitè consummare matrimonium, quod aliàs per se, seclusā irritatione Ecclesiæ, liceret, *Tanner. cit. dub. 2. n. 35.* ubi ex *Henriq.* addit, securius esse, ut talis petat dilationem, seu tempus opportunum, quo possit metum deponere, & sic liberè consentire, & matrimonium consummare, idque ne propter prænam mortis intentatam DEVM offendant.

CXXXV. Postremò illud præterea hoc loco queri potest: an in matrimonio gravi metu contracto, possit cogens resiliere à matrimonio, invito eo, qui metum passus est, & antequam hic pristinum consen-

E

consensum ratificet? Negant *Navarr.* & alii apud *Sanch. l. 4. de matr. dis. 15. n. 4.* Ratio est, quia cogens, ratione injuriæ illatæ per coactionem, tenetur eam rescire, stante matrimonio, si coactus velit. Contrarium tamen valde probabiliter quoque docet *Sanch. ibid. n. 5.* nempe cogentem in foro conscientia; ante Judicis sententiam, non teneri matrimonium perficere: sed liberè, altero invito, possere filire, modò pro damno illato per coactionem, alio modo satisfieri possit. Ratio est, quia in contractibus onerosis, & reciprocis, non potest exurgere ex una parte tantum obligatio: secus est in contractibus, qui ipso jure invalidi non sunt, etsi rescindi possint per sententiam: hi enim claudicare possunt, seu ex una parte habere obligationem tantum efficacem: ex altera inefficacem, quia per exceptionem elidi potest.

SECTIO V. DE UNITATE, ET INDIS- solubilitate matrimonii.

§. I.

*An matrimonium sit necessariò uni-
us viri cum una femina, & an,
ac quo jure polygamia sit
prohibita?*

CXXVI. Præmittendum est, semper licitum fuisse in Lege Veteri, & novâ Evangelicâ, secundum, tertium, quartum matrimonium, ac sic deinceps, contrahere, post mortem conjugis, ut constat ex *6. 7. ad Roman.* & *1. ad Corinth. 7.* ubi dicitur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit, quòd si dormierit vir ejus, liberata est, & cui vult, nubat.* Idque probatur ex omnium gentium consuetudine.

CXXVII. ASSERTIO I. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoris simul initum, est contra primævam institutionem ejus, & jure naturæ nullum, nisi dispensatio Divina interveniat. Probatur, tum quia ex primæva institutione matrimonij ab Auctore naturæ facta in Paradiso, patet illud esse tantum unius viri cum femina una, nam *Gen. c. 2.* dicitur: *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una: si autem unus vir habeat duas uxores simul, & eodem tempore, non erunt duo in una carne, sed potius dividetur in plures carnes, ut notat Innoc. III. in c. Gaudemus. 8. de divor.* Tum quia pluralitas uxorum saltem adversatur secundario fini, nimirum pacificæ cohabitationi conjugum, & gubernationi domesticæ, quia facillimè rixæ, & invidiæ inter plures uxores oriuntur, præsertim si una, præ aliis, à viro diligatur, *Sanch. cit. dis. 80. n. 8.* Idem etiam probatur ex eo, quòd Christus ait, *Matt. 19. Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur, & qui dimissam (nimirum etiam ob fornicationem) duxerit, mæchatur: si ergo uxore dimissâ, alia duci de jure non potest: multò minùs potest duci, illâ retentâ, ut dicitur in cit. c. Gaudemus. Unde Christus in eo loco dicit:*

Ab initio autem non fuit sic, quibus verbis significat, se non statuere novum Jus, sed antiquum renovare, ex quo sequitur pluralitatem uxorum semper fuisse Divinâ, & naturali lege prohibitam, & illicitam, exceptâ dispensatione Divinâ, ut infra dicitur. Tanner. cit. dis. 8. q. 4. dub. 6. n. 100. Laym. libr. 5. tract. 10. p. 3. c. 6. n. 18.

CXXVIII. ASSERTIO 2. Polygamia, seu matrimonium unius feminae cum pluribus viris simul initum, est contra primævam institutionem matrimonij, & jure naturæ invalidum, quia tale matrimonium repugnat primario fini ipsius matrimonij, nempe generationi prolis, quæ incerta erit, & ex commixtione plurium virorum impeditur, ut vel nunquam, vel rariùs subsequatur, ut patet in meretricibus. Deinde etiam adversatur fini secundario matrimonij, nimirum tranquillæ cohabitationi, & paci conjugum, ubi enim multa capita sunt unius corporis, nempe multi viri in eadem familia, innumera rixæ excitabuntur, ideoque etiam nunquam legitur permillum fuisse, ut una uxor pluribus viris simul nubat, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 80. n. 4.* & alii, de quo infra.

CXXIX. ASSERTIO 3. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoris, non ita repugnat juri naturali, & Institutioni Divinæ, ut tanquam intrinsecè malum (sicut blasphemia, perjurium &c.) nullo casu cohonestari, & licitum fieri possit, *Covarr. in Epit. l. 4. p. 2. c. 7. §. 3. n. 1. Sanch. cit. dis. 80. n. 8. Tanner. c. l. n. 102. Laym. c. l. n. 7. & alii.* Nam DEVS olim in Veteri Testamento dispensavit cum veteribus Patriarchis, ut plures uxores simul, & eodem tempore, habere possent. Ratio est, quia talis polygamia non est ex proprio objecto suo intrinsecè mala, sed solum ex adjunctis incommodis, quæ tamen in certis casibus abesse, vel aliis modis compensari possunt: alioquin, si talis pluralitas uxorum esset intrinsecè, & necessariò mala, & propriè, ac directè repugnaret juri naturali, nunquam potuisset DEVS illam concedere: quæ quidem consuetudo ducendi plures uxores postea ad Gentiles quoddam defluxit, *Sanch. cit. dis. 80. n. 13.*

Porto illæ mulieres, quæ in S. Scriptura, ut *Genes. c. 25.* concubinæ appellantur, etiam legitimæ uxores, prout etiam aliquando in Script. vocantur uxores, sic enim *Agar c. 16. v. 3.* uxor appellatur: non autem erant uxores primariæ, nec matresfamilias, quia familiam non gubernabant, eorumque filii paternorum bonorum heredes esse non poterant, sed ancillæ manebant, etiam post nuptias: admittæ tamen sunt in legitimi tori societatem, ut notat *Laym. c. l. & Menoch. in c. 25. Gen. v. 6.*

CXXX. Quod verò ad alteram polygamiam attinet, quando una femina simul, & eodem tempore nubit pluribus viris, ea quidem majorem deformitatem præfert, & plura incommoda annexa habet, quàm prior polygamia: unde plures censent, repugnare juri naturali, ut una femina simul plures viros habeat: probabilius tamen est, id non ita repugnare juri naturali, quin DEVS per absolutam suam potentiam id concedere possit, ut docet *Sanch. cit. dis. 80. n. 15. Coning tract. de matr. dis. 26. dub. 2. 29. Laym. cit. c. 6. n. 9.* Ubi notandum, quòd quoddam actiones hominum ex objecto suo sunt per se, ac intrin-

§. II.

Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris conjugis, ut possit superstes coniux licite ad alias nuptias transire?

CXXXI. Quia nec vir potest habere simul duas uxores, nec femina duos viros, ut dictum in præcedentibus, scilicet autem non constat, an alter conjux adhuc in vivis sit, necne, inde oritur hæc quaestio, qualiter constare debeat de morte alterius conjugis absentis? De hac re agitur in c. *In præsentia*. 19. h. t. Ubi Episcopus Caesar-Augustinus ex Clemente III. quaesivit, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos, ob captivitatem, vel peregrinationem absentes, expectant ultra septennium, nec certiores fieri poterant de vita, vel morte ipsorum, licet diligenter inquisiverint. Et quia juvenes erant, & ob fragilitatem carnis continere non poterant, petierunt aliis viris matrimonio copulari. Respondet Pontifex, quod quantocumque tempore ita remanserint, non possunt ad aliorum consortium (hoc est, ad alias nuptias) canonicè transire, nec auctoritate Ecclesiæ permitti debent contrahere aliud matrimonium, donec certum nuntium accipiant de morte viro-
rum.

CXXXII. Pro declaratione hujus c. notandum 1. non sufficere moralem probabilitatem, sed requiri moralem certitudinem de morte viro-
rum absentium, ut constat ex hoc c. in fine, & c. 2. de secund. nupt. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 3. n. 3. Sanch. l. 2. de matrim. dis. 46. n. 6. & alii apud ipsum. Ratio est, tum quia in omni genere humanarum rerum, & actionum sufficit moralis certitudo, cum major vix haberi possit: & cum in secundo contrahendo matrimonio sit periculum nullitatis ejusdem, & adulterii: in abstinendo verò nullum, hoc præeligendum est, quamdiu certitudo de morte conjugis non adest, ut peccati periculum vitetur. Tum quia mors conjugis absentis, cum sit quid facti, non præsumitur, sed probari debet ab allegante, Sanch. cit. dis. 46. n. 1. Tum quia matrimonium inter Christianos semel legitime contractum, non nisi per mortem alterius conjugum, viâ ordinariâ dissolvitur, c. pen. & ult. inf. de secund. nupt. juxta illud Christi c. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, ergo propter absentiam alterius conjugis, non dissolvitur matrimonium, quamvis sit diuturna, quia mors illius non redditur certa, sed solum vita dubia: neque etiam in casu hujus c. mulieres allegare poterant fragilitatem carnis, & petere facultatem transeundi ad alias nuptias propter periculum incontinentiæ: nam etiam alii plures sunt casus, in quibus conjuges se continere debent, & privantur usu conjugii, ut si alter conjux in futurum, vel aliam gravem, & diuturnam infirmitatem incidat, vel aliàs impotens fiat, non enim ideo dissolvitur matrimonium, propter periculum incontinentiæ, ut constat ex c. *Hi qui*. 25. & c. seq. caus. 32. q. 7. Canonis. in cit. c. *In præsentia*. n. 1. h. t.

E 2

CXXXIII.

intrinsecè malæ, & prohibiti, ita ut malitia ab iis separari non possit, quales sunt Deum odisse, blasphemare &c. & in his Deus nunquam dispensare potest, nec ea licite fieri possunt. Quædam verò sunt actiones hominum malæ, quia repugnant juri naturali, ita tamen ut coonestari, & licite fieri possint, si is, qui hanc potestatem habet, tribuat justas actiones exercendi. Sic occidere innocentem censetur per se malum, si tamen Deus, qui est Supremus Dominus vitæ hominum, consentiat, vel præcipiat, ut innocens occidatur, sicut præcepit Abrahamo, ut immolaret filium suum innocentem, id statim desinit esse malum, & fit licitum. Item auferre rem alienam, invito domino, est furtum, & reputatur per se malum, & illicitum, si tamen proprius dominus consentiat, statim est licitum. Similiter in proposito, omnis polygamia, præsertim illa, per quam plures viri, eodem tempore, ducunt unam feminam in uxorem, unâque pluribus nubit, repugnat Juri, non solum Divino, sed etiam naturali, quia Deus, qui solus supremum dominium habet in corpora humana, non aliter concessit contrahentibus matrimonium, potestatem tradendi sua corpora sibi invicem, ad usum generationis, nisi ut unus vir cum una femina conjungatur: quare si aliter fiat, id repugnat juri Divino, & naturali: si verò Deus licentiam det ad hoc faciendum conjugibus, tunc id neutri juri adversatur, sed id est licitum, & honestum. Ex quo colligitur, quod Deus, quando permittit polygamiam, ut unus vir plures feminas simul ducat, vel etiam si una femina pluribus viris nubat, non propriè in ea dispensat, sed conditionem apponit, quâ posita, illa mala, seu illicita esse definit, sicut si præcipiat Deus, ut innocens occidatur, vel res aliena proprio Domino auferatur, Laym. c. l.

Ex dictis inferitur 1. S. Pontificem in nullo casu dispensare posse, in pluralitate uxorum, ut unus plures uxores simul habeat, & multò minùs, ut una femina plures simul viros habeat, quia id prohibitum est, tum lege naturali, tum Divinâ Christi, Matth. c. 19. ob Mysticam significationem hujus Sacramenti, nimirum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ est unica, ob unam fidem, & unum Baptismum, Sanch. cit. dis. 80. n. 9. Dispen-
satio autem illa Divina, seu concessio, quæ erat in veteri Lege Mosayca, jam est sublata per Christum, qui reduxit matrimonium ad primævum statum, ut esset conjunctio unius viri cum una femina, Sanch. c. l. n. 14. Tanner. cit. dub. 6. n. 100. 2. Nullâ etiam consuetudine effici potest licita polygamia, quia consuetudo non potest derogare Juri Divino, & naturali, Sanch. c. l. num. 10. 3. Etiam infidelibus nunc post legem Evangelicam est prohibita polygamia, ac proinde ij ad fidem conversi cogendi sunt, ut solam primam uxorem retineant, aliis dimissis, quia jure naturali, ac Divino connubium cum pluribus uxoribus, vel viris est irritum, ad quod sublata dispensatione per Christum, reductum est matrimonio-
nium, Sanch. c. l. n. 14.

Tomus IV.

CCCCIII. Notandum 2. Quamdiu solum dubitatur, aut leves tantum conjecturae, vel indicia adfunt de morte prioris conjugis, nunquam est licitum cum alio matrimonium contrahere. Ratio est, quia generatim loquendo, quando de certa obligatione ad aliquid faciendum constat, non autem constat de ejus solutione, seu liberatione, tunc non licet ab obligatione recedere, quia ea adhuc est in possessione, quippe quae certa est, & solum dubitatur de illius cessatione: ut in proposito, constat de obligatione prioris matrimonii, non autem constat de illius de solutione, seu liberatione, quia non constat, an prior conjux adhuc vivat, vel non, ideoque necessarium in hoc dubio tutior pars est eligenda, & judicandum, quod adhuc obliget prius matrimonium, de quo non constat, esse dissolutum, per mortem alterius conjugis, *Tanner. cit. dis. 8. q. 4. dub. 6. num. 105.*

Notandum 3. Ut conjux superstes possit aliud matrimonium inire, non sufficit sola moralis probabilitas, sed requiritur moraliter indubitata certitudo de morte prioris conjugis, ut colligitur ex *cit. c. In praesentia in fine*. Quia cum hic agatur de gravi praedicio conjugis absentis, & de periculo multiplicis peccati, merito major certitudo aliqua requiritur, quam verisimilis praesumptio, seu existimatio, *Tanner. c. l. n. 106.* Nec obstat *c. Quoniam. §. 1. ult. §. Porro. Vi lite non contestata &c.* Ubi dicitur, quod sufficit verisimilis praesumptio, ut permitti possit conjugi superstiti inire alterum matrimonium, nam ibi agitur de casu omnino diverso, de quo dictum supra *lib. 2. Tit. 6. n. 21.* & videri potest *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 3. n. 2.*

CCCCIV. Notandum 4. Quia in specie determinari non potest, qualis esse debeat haec certitudo de morte prioris conjugis, id esse prudentis iudicis arbitrio, attentis circumstantiis occurrentibus, relinquendum, tenent communiter DD. *Abb. in cit. c. In praesentia. n. 6. Covarr. cit. §. 3. n. 4. Sanch. cit. dis. 46. n. 7.* & alii apud ipsum. Et in primis quidem non sufficit unus testis asserens conjugem absentem esse mortuum, ut liceat alteri transire ad secundas nuptias, quia juxta jura vox unius est vox nullius, *l. Iurisjurandi. 9. §. Simili modo. C. de Testib. & ibi Bald. in Summa*, & unius testimonium non admittitur, *c. Veniens. 10. in fine, extra eod.* Nec obstat, quod in *cit. c. In praesentia*, solum requiritur certum nuntium in singulari, ut patet ex illis verbis: *Non permittas eos contrahere, donec certum nuntium recipiant*: si ergo sufficit certus nuntius de morte conjugis, sufficit unus testis. Verum nuntium certum ibi accipitur in neutro genere, pro eo quod nuntiatur, & quidem a pluribus, at non potest dici nuntium certum, quod ab uno solo asfertur, seu asseritur. Sed neque in genere masculino nuntius certus dici potest unus testis, quia non potest dici asserens nuntium certum, quod quis solus testatur, *Sanch. cit. dis. 46. n. 11.* Quia in ore duorum aut trium testium (non unius tantum) stabit omne verbum, *Matth. c. 18.* quod tamen limitat *Sanch. c. l. n. 12.* nisi conjux obierit in loco ita remoto, ut aliae probationes haberi facile nequeant. Verum per unum testem habetur solum semiplena probatio, quae non sufficit

ad probandam mortem alterius conjugis, sed plena probatio requiritur.

Sed neque sola per se fama sufficit, nisi aliis adminiculis adjuvetur, cujusmodi sunt vehementes conjecturae, seu praesumptiones de morte alterius conjugis, ut quia vir fuit valde senex, & in acie pugnavit, & diu expectatus non rediit, & insuper adest oculatus testis, vel publica fama de ejus morte testificans: hoc casu, si major certitudo, & plenior probatio haberi non possit, sufficit valde probabilis praesumptio, quia & haec moralem dubitationem excludit, & moraliter certam probationem facit, *Sanch. cit. dis. 46. n. 15. Laym. cit. c. 3. n. 1. §. Sed facilius. Tanner. cit. dub. 6. num. 107.* Debet autem ipsa fama legitime esse probata per duos, vel tres testes idoneos, *Sanch. c. l. n. 16.*

CCCCV. Notandum 5. Valde probabilis est sententia, quod conjux, si habeat verisimilem praesumptionem, & valde probabilem, etsi non omnino certam causam credendi, alterum conjugem esse mortuum, licite possit ad secundas nuptias transire, idque Confessarius in foro poenitentiae permittere poterit, cum bona fide transeat, neque Judex Ecclesiasticus in foro externo, si id post nuptias intelligat, debet tales conjuges separare, donec confiteantur priorem conjugem adhuc vivere, prout aperte sumitur ex *c. 1. caus. 34. q. 1.* Ex quo colligitur, satis esse probabilitatem moralem de morte alterius conjugis, ut superstes possit, propria auctoritate, inire aliud matrimonium in foro conscientiae, qua in moralibus, in quibus plerumque non potest haberi omnimoda certitudo, sufficit habere valde probabilem, etsi non omnino certam opinionem, seu praesumptionem, *Canis. cit. c. 3. n. 2.*

Notandum 6. Non tamen potest Judex Ecclesiasticus, in foro externo, in tali casu, quando solum adest probabilis praesumptio ex indicii, & conjecturis, non autem indubitata certitudo de morte alterius Conjugis, concedere licentiam transendi ad secundas nuptias. Idque confirmat constans Consistoriorum Episcopaliū praxis, & communissima DD. sententia, à qua in causa tam ardua, qualis est matrimonialis, non licet recedere. Idque etiam expressum habetur in *cit. c. In praesentia. l. 1. c. 2. de secund. nupt.* in quibus praecipitur, ut Ordinarius non permittat mulieres transire ad secundas nuptias, nisi constet, seu certitudo habeatur de morte maritorum; ubi verò nec per testes fide dignos, nec per indicia indubitata probari potest mors viro- rum, ibi non habetur de illa certitudo, *Laym. c. l.* Quae autem de absente marito dicta sunt, locum etiam habent in absente uxore, quia maritus, & uxor pari passu ambulant, quoad ea, quae pertinent ad fidem conjugalem, *Canis. in cit. c. In praesentia. n. 2. §. Et haec.*

CCCCVI. Notandum 7. Quamvis si prudenter existimetur adesse moralem certitudinem, seu valde probabilem praesumptionem de obitu alterius conjugis, qualis secundum Jura requiritur, non sit necessarium, ut ab Ordinario petatur licentia in- eundi aliud matrimonium, ideoque Parochus, sine tali licentia assistere possit matrimonio; longè tamen tutius est, ut res ad Ordinarium deferatur, imò id absolute necessarium est, si rationabiliter dubi-

etetur, an ad hunc certitudinem, vel præsumptio de morte alterius conjugis, necne, *Laym. cit. c. 3. num. 1. §. Sed facilius.*

Notandum 8. Si post contractum secundum matrimonium, quamvis bonæ fide, sive uxor, sive maritus, cognoscat priorem conjugem vivere, debet matrimonium putativum posterius initum statim dissolvere, & prius restaurari, & maritus, vel uxor redire ad priorem conjugem, cum quo prius contraxit, quia prius matrimonium non nisi morte alterius dissolvere poterat, 1. *ad Corinth. c. 7. Laym. cit. c. 3. in fine, Tanner. c. l. n. 108.*

Porro est olim Jure Civili statutum fuit, ut mulier virum absentem, de cuius vita dubitatur, quinquennio expectet, ut possit alii nubere, l. *Vxor. 6. ff. de divorc.* quod tempus postea ad quadriennium est restrictum, l. *Vxor. 7. C. de repud.* vel saltem per annum, juxta *Auth. Hodie C. eod.* Id tamen Jure Canonico est correctum, quia Jus Civile nihil circa matrimonium disponere potest, *Sanch. cit. dif. 26. n. 2. & 3.*

§. III.

An, & quo Jure matrimonium sit indissolubile?

Dupliciter dici potest matrimonium dissolvere. 1. Quoad solum torum, seu cohabitationem, & de hoc agitur in *Tit. 19. hoc libr.* 2. Quoad vinculum, & de hoc agimus in præfenti.

CXXXVII. ASSERTIO 1. Matrimonium, quatenus est præcisè contractus, non est ita indissolubile, ut ejus dissolutio repugnet propriè Juri naturali, *Sanch. l. 2. de matr. dif. 13. n. 8. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 6. n. 1.* Probat, quia obligationes, quæ mutuo consensu contrahuntur, contrariâ voluntate dissolvuntur, §. *ult. Instit. quib. mod. toll. oblig.* Neque verò talis dissolutio repugnat primariè fini matrimonii, quæ est prolis generatio, & educatio, ita ut sit per se, & intrinsecè malum, sed solum ratione adjuncti, quod sæpius abest, ut si proles jam sit perfectè educata, vel uxor sit senex, aut sterilis.

CXXXVIII. ASSERTIO 2. Matrimonium ex Jure naturali Divino est indissolubile, ut docet *Sanch. cit. dif. 13. n. 7.* Idque probatur 1. quia matrimonium ex primæ institutione Auctoris naturæ est indissolubile, ut constat ex *c. un. de voto in 6.* Ubi dicitur, quod matrimonii vinculum ab ipso Ecclesiæ Capite, rerum omnium Conditor, illud in Paradiso, & in statu innocentie instituit (id est, ante peccatum, *Gl. ibid. V. eod.*) indissolubilitatem accepit. Et *Concil. Trid. Sess. 24. de Sacramento matrimonii*, ait: matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primis humani generis parentis divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quam obrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet, *Math. c. 19.* Tunc autem non extabat aliquod præceptum positivum Divinum, præterquam de abstinentia ab archore vetita, ergo erat præceptum divinum naturale de indissolubilitate matrimonii: nam Christus ipse

Math. c. 19. ait: ab initio autem (hoc est, in statu Legis naturæ) non fuit sic, (id est, non fuit permisum, seu licitum dare libellum repudii, & dimittere uxorem, adeoque non erat tunc solubile matrimonium) & tamen tunc non erat Sacramentum: ergo indissolubilitas matrimonii non oritur ex sola Sacramenti ratione, sed ex Jure Divino naturali. Confirmatur, quia matrimonium ordinatur, non tantum ad generandam, sed etiam ad educandam prolem, quod commodè fieri non posset, si matrimonium esset solubile, foret enim proles incerta, maleque educaretur: quamvis non sit ita insolubile, ut ejus dissolutio sit per se, & intrinsecè mala, sed solum ratione adjuncti, quod sæpe abest, ut si proles jam sit educata, vel nulla spes sit generandæ prolis, quia uxor senex est, vel sterilis: tunc enim, si dissolvatur matrimonium cum priore conjugē, & contrahatur aliud cum altero conjugē, id magis confert ad prolis generationem, quam ut ei adversetur, *Laym. c. l. n. 1.*

CXXXIX. ASSERTIO 3. Quod matrimonium consummatum inter fideles Christianos, seu baptizatos omnino, & indispensabiliter sit indissolubile, sive omnimoda illius indissolubilitas, non competit matrimonio ex jure naturæ, sed ex Jure Divino addito juri naturali, nimirum ex præcepto Christi imposito in Lege Evangelica *Matth. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet, Sanch. l. 2. dif. 13. n. 8.* Prima pars, quod non competit ex Jure naturæ, probatur, quia Jus naturæ semper idem est, & immutatum manet: atqui ante legem Evangelicam apud Judæos poterat, ob rationabilem causam, dissolvere matrimonium consummatum etiam quoad vinculum per libellum repudii, ut aperte colligitur ex *c. 24. Deuter. in princ.* & post legem Evangelicam potest etiam dissolvere, quando unus tantum conjugum infidelium ad fidem convertitur, ut infra dicitur: ergo Jure naturali non est omnino indissolubile, ita ut ejus dissolutio propriè repugnet Juri naturali, alioquin nec Deus in eo dispensare potuisset, quia neque per absolutam suam omnipotentiam dispensare potest Deus in lege propriè naturali, ex sententia *S. Thomæ communiter recepta 1. 2. q. 94. art. 5. & q. 100. art. 8. Laym. c. l. Confirmatur*, quia spectato præcisè matrimonio, ut est in naturæ officium, vel in remedium concupiscentiæ institutum, non apparet, cur maritus non possit dimittere uxorem sterilem, & aliam ducere, cum nullum inde incommodum proli sequatur: nec cur non possit dimittere uxorem perpetuò ægrotantem, nec valentem debitum reddere marito.

CXL. Secunda pars, quod matrimonium consummatum sit omnino indissolubile ex Jure Divino positivo, probatur, nam *Marci 10. v. 11.* absolute dicitur: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit. Et *v. 12.* Si uxor dimiserit virum suum, & alii nupsit, mæchatur. Similis locus est *Luc. 16. v. 18. Ad Rom. 7. v. 2. & 3. 1. Corinth. 7. v. 10.* denique *Math. c. 19.* Cum Christus dixisset: *v. 4.* Erunt duo in carne una: postea *v. 6.* subjungit, quod ergo Deus conjunxit, homo non separet, ubi specialiter de matrimonio consummato sermo est, per quod conjuges fiunt una caro. Idemque probatur ex Concilio Florentino *Sess. ult. in De-*

creto unionis; & Trident. Sess. 24. can. 5. & 7. & ex perpetua traditione Ecclesiae.

Porro hæc omnimoda indissolubilitas matrimonii, quæ ipsi competit ex Legge nova Evangelica, non provenit ex eo tantum, quod sit Sacramentum novæ Legis, sed ex eo, quod sit Sacramentum perfectè significans unionem Christi cum Ecclesia per incarnationem; idque probatur ex c. *Debitum*. 5. de *bigam. non ordin.* Ubi Innocentius III. definit, matrimonium ratum significare tantum conjunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem, seu dilectionem; & juxta illud 1. ad Corinth. 6. *Qui adheret Deo, unus Spiritus est cum eo*, quæ unio saltem in particularibus membris Ecclesiae subinde dissolvitur per peccatum mortale, idèque etiam matrimonium ratum quandoque dissolvi potest. Consummatum verò significare conjunctionem Christi cum Ecclesia per Mysterium Incarnationis, juxta illud Ioan. 1. *Et verbum caro factum est*; & Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est*, Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia, quæ unio prius indissolubilis est, idèque etiam matrimonium illud perfectè significans est omnino indissolubile, Laym. cit. c. 6. num. 2. §. Porro.

CXLI. Sed prædictis ob stare videtur, quod dicit Christus c. 19. *Matth.* *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur*; ergo propter fornicationem poterit quis dimittere uxorem suam, & aliam ducere, adeoque per illam dissolvitur matrimonium. Sed respondetur, Christum ibi solum loqui de dimissione uxoris, quoad torum, & cohabitationem, non autem de dimissione quoad vinculum, Sanch. l. 10. de *matr. dif.* 2. n. 3. ita ut sensus sit, fornicationem, sive adulterium esse justam causam dimittendi uxorem, quoad torum, & cohabitationem, ut talis non possit dici facere eam mæchari, quia qui ob fornicationem uxorem dimittit, non facit eam mæchari, ut dicitur c. 5. *Matth.* v. 32. utitur enim jure suo: quare exceptio illa (nisi ob fornicationem) solum ad verba antecedentia, qui dimiserit uxorem suam: non autem ad sequentia, & aliam duxerit, mæchatur, refertur debet, ita ut textus iste concordet cum illo *Marc.* 10. & *Luc.* 16. v. 18. Ubi absolute dicitur: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur, & qui dimissam à viro* (scilicet etiam ob fornicationem) duxerit, mæchatur, Menoch. in cit. c. 5. *Matth.* v. 32. Deinde etiam dici potest, in priorè parte, ad quam solam referenda est exceptio, supplendum esse, peccat: ut sensus sit, qui uxorem, nisi ob fornicationem dimiserit, peccat: & qui dimissam, ex quacunque causa, duxerit, mæchatur, Sanch. c. l.

§. IV.

An, & quibus modis dissolvatur matrimonium ratum, & non consummatum?

Duobus modis, per professionem Religionis, & per dispensationem S. Pontificis. De priorè egimus supra libr. 3. Tit. 32. de *convers. conjug.* §. 9. & 10. de posteriore agemus hoc loco.

CXLII. Queritur 1. An matrimonium ratum possit dissolvi per dispensationem S. Pontificis, ita ut soluto ejus vinculo, conjuges liberè possint inire aliud matrimonium? Resp. Affirmative, quæ est communiò, & verior sententia DD. apud Sanch. l. 2. de *matr. dif.* 14. n. 2. Probatur 1. ex facto plurimum SS. Pontificum, qui in matrimonio rato, & nondum consummato sæpius dispensarunt; ut testatur Navarr. & alii apud Sanch. c. l. quos in re tam gravi errasse, sine temeritate, dici non potest. 2. Probatur, quia matrimonium ratum non est omnino indissolubile, nec ex ratione contractus, ut patet ex matrimonii infidelium, quæ dissolvi possunt. Neque ex ratione Sacramenti, aut significationis illius, quia significat solum conjunctionem Christi per charitatem, quæ dissolvi potest, ut supra dictum; ergo non est ratio, cur Pontifex non possit in eo dispensare: præsertim cum potestas ligandi, & solvendi concessa Ecclesiae à Christo, quippe utilis salutis animarum, extendenda sit, quantum licet, & quoad nullum contrarium divinum Jus obstat, vel illi prohibet. Probatur 3. S. Pontifex potest dispensare in voto solemnì, sive professione Religionis, ut habet verior sententia, & dictum supra libr. 3. Tit. 31. sec. 3. §. 8. n. 144. ergo etiam in matrimonio rato, quod est illo infirmius, cum per professionem Religionis dissolvatur.

CXLIII. Objicitur contra 1. Pontifex non potest dispensare in Jure Divino, & naturali, & recepta Theologorum sententia: at qui matrimonium etiam ratum Jure Divino, & naturali est insolubile; ut dictum supra. Resp. Matrimonium etiam ratum, ex primæva Dei institutione esse insolubile, ita ut ex mutuo ipsorum contrahentium consensu dissolvi nunquam possit, sicut alii contractus; quamvis possit dissolvi à Superiori potestate Ecclesiae, seu S. Pontificis, ob bonum publicum Communitatis, Sanch. l. 2. dif. 14. n. 5. Neque tamen per hoc Pontifex propriè, & immediatè, ac directè dispensat in ipso Jure Divino, sed in contractu humano, cujus vinculum tollendo, velut destructo fundamento obligationis Juris Divini, & naturalis, indirectè, & per accidens tantum tollitur etiam lex Divina, vel naturalis, quippe quæ tali casu per se jam obligare definit: quemadmodum etiam sit in dispensatione voti, & juramenti, in quo Prælati Ecclesiae non dispensat propriè in Jure Divino, vel naturali, quo votum, vel juramentum obligat, sed tollit ipsum votum, seu juramentum, quod est fundamentum illius obligationis, quam homo sponte sibi imposuit, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 88. art. 10. ad 2. Sanch. cit. dif. 14. n. 5. Tanner. cit. dif. 8. dub. 4. num. 64.

Objicitur 2. Pontifex non potest mutare essentiam Sacramenti, ergo nec tollere vinculum matrimonii rati, dispensando in illo, quia est verum Sacramentum. Resp. Licet matrimonium ratum sit Sacramentum, pendet tamen ex contractu humano, in quo fundatur ratio Sacramenti, hoc igitur dissoluto per auctoritatem S. Pontificis, indirectè etiam definit ratio Sacramenti, dum contractus irritatur: quamvis directè Papa nihil possit mutare circa essentiam Sacramentorum, præsertim quæ independentia à contractu humano sunt, Sanch. c. l. n. 5.

CXLIV.

CXLIV. Obijciunt 3. De essentia matrimonii, etiam rati est, ut sit perpetuum, & indissolubile, ergo nec potest per dispensationem Papae tolli. Resp. 1. de essentia est, ut non possit ab ipsis contrahentibus dissolvi, non autem ut non possit dissolvi per potestatem Papae acceptam à Christo, ut sit etiam in voto. Deinde non potest dissolvi matrimonium per dispensationem, ita ut sit matrimonium, & ad tempus contractum: sed quando Papa dispensat in perpetuitate, non manet matrimonium, sed uterque conjux liberatur à vinculo matrimonii, sicut fit in voto, in quo per dispensationem destruitur, & dissolvitur in eo obligatio, *Sanch. c. l. n. 5.*

Obijciunt 4. Si Papa posset dispensare in matrimonio rato, posset etiam in consummato, quia ea essentialiter non differunt, sed solum accidentaliter, sicut res operans, & non operans. Resp. neg. seq. quia propter non differunt essentialiter, neque solum accidentaliter, sed differunt, tanquam perfectum integraliter, & imperfectum, quia consummatio est quadam integralis perfectio matrimonii, quae ex Christi institutione tantum, sacri Mysterii causa, ad significationem Unionis Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, tribuit illi majorem indissolubilitatem, ideoque dedit Christus Ecclesiae suae potestatem quidem solvendi matrimonium ratum, non autem consummatum, *Sanch. c. l. n. 5.* aptid quem plura de hac re videri possunt.

CXLV. Quæritur 2. An ut dispensatio in matrimonio rato sit licita, vel etiam valida, requiratur justa causa? Resp. verius est requiri justam causam ad valorem dispensationis, *Sanch. cit. l. 2. disp. 15. n. 6.* & docent communiter Theologi, & Canonistae apud Tanner, *cit. dub. 4. n. 68.* Ratio est, quia in Jure naturali, & Divino, ex quo oritur indissolubilitas matrimonii, etiam rati, nec licite, nec valide potest dispensare Papa, sicut nec in voto simplici, nisi justa causa subsit, eum in his non sit Dominus, sed dispensator. Justae autem causae dispensandi in matrimonio rato sunt, notabilis disparitas in statu, & conditione inter contrahentes, quae est mater discordiarum: gravis timor magni scandali futuri, unde graves rixae, & necesse oriri solent, item lepra alteri conjugum superveniens, & aliae similes, de quibus *Sanch. cit. l. 2. disp. 16.*

Porro praeter duos casus praedictos, matrimonium ratum nunquam dissolvitur, nec quidem per matrimonium subsequens consummatum cum altera, *c. Licet. 3. de sponsa duorum.*

CXLVI. Quæritur 3. An matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum possit Pontifex dispensando dissolvere, & an etiam matrimonium infidelium consummatum, cum ambo baptizantur? Resp. 1. probabilius est matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum, non posse à Pontifice relaxari per dispensationem, quia cum hæc sit usus, seu actus quidam jurisdictionis, non potest exerceri à Superiore, nisi in subditos, infideles autem Ethnici non sunt subiecti Pontificiae potestati, seu jurisdictioni, juxta illud 1. Cor. 5. *Quid mihi de illis, qui foris sunt, judicare?* Aliud est de matrimoniis hæreticorum, Tanner, *cit. dub. 4. n. 72.* Sed de hoc plura infra. Resp. 2. posse S. Pontificem in tali matrimo-

nio etiam consummato infidelium, dum ambo baptizantur, dispensare, ut docet *Sanch. l. 2. de matrim. disp. 17. n. 2.* Ratio est, quia matrimonium ratum Christianorum fidelium, est firmitus, quam matrimonium consummatum infidelium, idque ratione Sacramenti, ad quod prius est elevatum à Christo, cum matrimonium infidelium consummatum sit merus contractus civilis. Cum ergo Pontifex possit dispensare in matrimonio rato fidelium, quod est Sacramentum, multo magis poterit in consummato matrimonio infidelium. Nec obstat, quod hoc per baptismum susceptum fiat Sacramentum, & quia jam est consummatum, repraesentabit indissolubilem Unionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem; nam etsi per Baptismi susceptionem fuerit factum Sacramentum, sed nondum sit consummatum, ut supponimus, reputabitur tanquam matrimonium ratum fidelium, in quo Pontifex dispensare potest, illudque dissolvere.

Porro an, & qua ratione matrimonium infidelium non baptizatorum consummatum dissolvatur per conversionem alterius conjugis ad fidem, commodius dicitur infra *Tir. 19. hoc libro*, ubi ex instituto de hac re agitur.

S E C T I O VI.

DE IMPEDIMENTIS

matrimonii.

§. I.

De impedimentis matrimonii in genere.

CXLVII. Quæritur 1. Quanam sint impedimenta matrimonii? Resp. esse duplicis generis, quaedam enim sunt impedientia tantum, quae efficiunt, ut matrimonium illicite, non autem invalide contrahatur. Alia sunt, & vocantur impedimenta dirimentia, non quod matrimonium semel valide contractum dirimant: sed quia de facto (non jure) contractum impediunt, ne validum fiat, adeoque non tantum illicitum, sed etiam irritum reddunt matrimonium subsequens.

CXLVIII. Quæritur 2. Penes quos sit potestas statuendi impedimenta matrimonii, sive impedientia, sive dirimentia? Resp. 1. est in Ecclesia Catholica potestas introducendi, & constituendi impedimenta etiam dirimentia matrimonium, ita ut contra Ecclesiae prohibitionem contractum sit irritum, prout est definitum in Concilio Trident. *Sess. 24. de Sacrament. matrimonii can. 3. & 4.* ubi dicitur: *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Idque constat ex usu, & praxi universae Ecclesiae. Neque verò ideo mutatur, aut variatur ipsa essentia, seu materia, & forma Sacramenti matrimonii, sed irritus redditur contractus humanus, qui ut materia praequiratur, & supponitur in Sacramento, quo immutato per humanam potestatem, consequenter etiam definit esse materia Sacramenti, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 1. n. 2. Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 1. n. 1.* Ad hanc autem potestatem statuendi

tuendi impedimentum dirimens, requiritur iusta causa, ita ut ea non existente, matrimonium contrajusmodi prohibitionem initum, sit validum, & licitum, quia cum matrimonium Jure naturali, ac Divino sit omnibus concessum, non potest Pontifex pro libitu illud interdiceret, nec adimere jus illud contrahendi, *Sanch. c. l. n. 6.*

Resp. 2. Ecclesia, aut S. Pontifex potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, non solum indirecte inhabilitando personas ad contrahendum, sed etiam directe, & immediate, annullando ipsum contractum, *Tanner. dis. 8. de matrim. q. 4. dub. 1. n. 9.* Probat, tum quia ipse etiam contractus matrimonii subijcitur potestati Ecclesiae, sicut & ipsi contrahentes: tum quia Ecclesia de facto ita irritavit alios contractus, ut professionem Religionis factam, ante finitum annum probationis, vel XVI. annos expletos, ut patet ex Concilio Trident. *sess. 25. de Regul. c. 16. & matrimonia clandestina, sess. 24. de reform. matr. c. 1.*

CXLIX. Porro hæc potestas Ecclesiae non extenditur ad infideles, quia infideles Ecclesiasticis Constitutionibus non ligantur, *c. Gaudemus. 8. de divorciis*, nisi tamen subiecti sint temporali jurisdictioni S. Pontificis, & in ejus ditionibus temporalibus habitent, tunc enim non minus poterit ejusmodi impedimenta matrimonij illis statuere, quam secularis Princeps infidelis suis subditis. Secus est de infidelibus subditis Christianorum Principum, cum in horum ditionibus temporalem jurisdictionem non habeat Pontifex, sed solum spiritualem, *Sanch. cit. dis. 1. n. 3.*

Resp. 3. Potestas statuendi impedimenta dirimentia matrimonij inter fideles, non competit Episcopis: sed si non ex lege, saltem ex generali Ecclesiae consuetudine ea potestas soli Papae est reservata, ita ut non nisi universalibus Canonibus, vel in generali Concilio decerni possint, ut constat ex praxi Ecclesiae, quia causa, in quibus de valore matrimonij agitur, semper graves sunt judicatae, *Sanch. cit. dis. 1. n. 3. Laym. cit. c. 1. n. 4.*

CL. Porro spectata rei natura, & seculis Ecclesiae Constitutionibus, quilibet Princeps, seu Magistratus secularis habens potestatem absolutam ferendi leges, potest suis subditis, etiam fidelibus, & Christianis, statuere impedimenta matrimonij ex iusta causa, quia matrimonium est contractus civilis, adeoque non minus, quam alij contractus potestati politicæ, & seculari est subiectus, quatenus necessarium judicatur, aut expediens ad bonum, & finem Reipubl. ut personæ aliquæ inter se contrahere prohibeantur. Et licet matrimonium inter fideles sit Sacramentum, est tamen simul contractus humanus, seu Civilis, quo per politicam, seu secularem potestatem immutato, definit esse materia Sacramenti, ut supra dictum. Veruntamen Ecclesia hanc potestatem Principibus Christianis, respectu fidelium, ademit, sibi que reservavit, quia postquam contractus matrimonij ad Esse, seu rationem Sacramenti est elevatus, decuit, ut ad solam potestatem Ecclesiasticam, & quidem supremam, videlicet Pontificiam, pertineret impedimenta matrimonij statuere, ut colligitur ex *c. Tuam. 3. de Ordin. cognit. & ex Concilio Trident. de Sacram. matrim. can. ult.* Nam eum po-

testas temporalis subiecta sit spirituali, in ordine ad finem supernaturalem, potuit hæc, utpote altioris ordinis, illam restringere, eique limites præscribere, in illis, quæ rationem spirituales annexam habent, quos nec valide excedere possit, quale est matrimonium, cui annexa est ratio Sacramenti, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 3. n. 3. & 4. Laym. cit. c. 1. n. 2.*

CL. Hinc inferitur 1. adhuc hodie, tam Principes Christianos, quam Ethnicos, posse statuere impedimenta circa matrimonia infidelium sibi subiectorum, quia matrimonium infidelium non est Sacramentum, & cum non sint subiecti Ecclesiae, illius Constitutionibus non obligantur, *Sanch. c. l. n. 5. & 8.* Inferitur 2. quamvis *Sanch. c. l. n. 7.* putet, fideles subditos commorantes in Terris Principum infidelium, astringi legibus eorum iustis irritantibus matrimonium: contrarium tamen est probabilius, quia non excedit indirectam potestatem Ecclesiae, privare etiam infideles aliquo jure in subditos Christianos, ob eximium bonum spirituale, & consequenter eximere illos, ubique terrarum degentes, legibus Civilibus, quod attinet ad matrimonij valorem, illis que Ecclesiasticis subijcere, cum hoc ad dignitatem Sacramenti pertineat, *Tanner. cit. dub. 1. n. 20. Laym. cit. c. 1. n. 3.* Inferitur 3. fideles habitantes in Terris infidelium ligari impedimentis matrimonij ab Ecclesia statutis, cui sunt subiecti, ubicunque locorum degunt, *Sanch. cit. dis. 3. n. 10.*

CL. Postremo prædictis addendum 1. probabilius videtur, etiam per consuetudinem communem, tam Clericorum, quam laicorum legitime præscriptam, & rationabilem, posse antiqua impedimenta matrimonij solo Jure Ecclesiastico statuta abrogari, & nova constitui, ut docet *Sanch. cit. l. 7. dis. 4. n. 11. & 13. Tanner. cit. dub. 1. n. ult.* Ratio est, quia in *c. ult. de consuetud.* generaliter, & absolute dicitur, consuetudinem legitime præscriptam, & rationi consonam habere vim legis, & vires ad derogandum legi positivæ, & cum talis consuetudo nihil juri naturæ, aut rationi contrarium contineat, non potest dici irrationabilis.

Addendum 2. Potest Pontifex aliquibus per sententiam particularem interdiceret, ne matrimonium contrahant cum decreto irritante, ut alioquin irritum sit, *Sanch. cit. l. 7. dis. 2.* ubi fuse de hac re agit non tamen solet facile Papa tali potestate uti, ut notat *Laym. cit. c. 1. n. 4.*

§. II.

De quibusdam impedimentis matrimonij contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.

CLIII. Quæritur 1. An, & qua ratione additum unius assertantis impedimentum inter aliquos intercederet, impediat matrimonium contrahendum? De hoc agitur in *c. Prætere. 12. h. t.* Nam cum quidam vir matrimonium contrahere vellet cum quadam muliere: consanguineus illius viri dixit: se deliquisse, seu rem cum illa habuisse, quod tamen publicè confiteri refusebat, propter mecum, & potentiam illius mulieris: ideo mandavit Papa, ut matrimonium iniri inter eos prohiberetur.

hibeatur, ne deterius inde contingat, nisi jura-
mentum intervenisset.

CLIV. Notandum 1. Impedimentum, ne ma-
trimonium contrahatur, propter affinitatem ortam
ex concubitu consanguinei viri cum muliere, plenè
probat per unicum testem, c. *Super eo. 2. 2. de testib.*
& patet etiam ex hoc c. licet aliàs non credatur dicto
unius in præjudicium alterius, c. *Licet. 23. de testib.*
quia hic agitur de peccato vitando, ne impediti con-
trahendo matrimonium contra prohibitionem Ec-
clesiæ, peccent, *Sanch. l. 1. de matr. dif. 71. n. 1. dum-*
modo talis consanguineus conjunctus fuerit viro
intra quartum gradum consanguinitatis. c. Non de-
bet. 8. de consang. & affinit. Sed hodie affinitas orta
ex fornicatione ad primum, & secundum gradum
consanguinitatis est restricta à Concilio Trident.
Seff. 24. c. 4. de reform. ut infra dicitur.

Notandum 2. Sunt & alia quædam specialia,
quæ occurrunt in casu hujus c. ut notat *Abb. hic n. 7.*
Veluti 1. quod testis iste non juravit in præsentia
partis, contra c. 2. de testib. 2. quod dictum suum,
& nomen non publicavit, contra c. *Qualiter. 24. §.*
Debet de accusat. 3. quia consanguineus viri alle-
gans propriam turpitudinem, quod cum sponsa vi-
ri concubuerit, fuit auditus contra c. *Inter dilectos. 8.*
& ibi *Gl. V. Turpitudinem de donation.* quæ omnia
fuerunt permilla propter periculum peccati vitan-
dum, quod fortè suberat ob allegatum affinitatis
impedimentum, quia tutius est in re dubia certum
accipere pro incerto, ita ut in hoc potiùs censeatur
concubitus intervenisse consanguinei cum sponsa
viri, quàm non intervenisse, ne matrimonium con-
trahatur inter affines in gradu prohibito: tum etiam,
quia hic non agitur de magno præjudicio, si sponsa-
lia inter virum, & mulierem inita dirimantur, cum
facile possint reperire alium, vel aliam, cum quo, vel
cum qua contrahant, *Canis. in cit. c. Præterea. n. 2.*

Notandum 3. Requiritur aliæ præterea quæ-
dam conditiones, ut testis unicus impedire possit
matrimonium contrahendum. 1. Ut deponat tan-
quam testis, non ut solum denuntiet. 2. Ut juret,
non enim creditur testi non juranti. 3. Ut juret, se
certò scire impedimentum, non enim sufficit, si tes-
tificetur de solo auditu. 4. Ne sit vilis persona,
Sanch. c. l. n. 9. & 3. seqq.

Notandum 4. Si sponsalia inter virum, & mu-
lierem, v. g. Titium, & Cajam juramento sint con-
firmata, non debet ad dictum unius solius matrimo-
nium impediri, idque ut vitetur periculum perjurii,
ut patet ex fine hujus c. *Abb. ibid. in fine.*

CLV. Quæritur 2. An ad denunciationem u-
nius viri honesti, qui desert de fama consanguini-
tatis, impediatur matrimonium contrahendum?
De hac re agitur in c. *Cum in tua. 27. h. t. ubi dicitur:*
quia interdum contingit, ut cum quidam volunt
matrimonium contrahere, bannis (id est, denun-
ciationibus, *Gl. hic V. eod.* (in Ecclesiis editis, ut
qui impedimentum sciret, illud proponeret: sed
nullo contradictore publicè comparente, fama
deferat privatum impedimentum parentelæ: ex
parte autem contrahentium juramenta majorum
de sua propinquitate (ut suspitionis occasio tol-
latur) offerantur. Consultus Pontifex, quid sit in
hujusmodi casibus faciendum, respondet: si per-

sona gravis, & fide digna denunciaret eos, qui ma-
trimonio copulandi sunt, se propinquitatem con-
tingere, & de fama, aut scandalo doceat, aut et-
iam ipse Episcopus possit certificari de plano (id
est, summarie, & sine strepitu judiciorum) non so-
lum juramenta parentum sponte oblata, non de-
bent recipi: sed etiam qui sic contrahere volunt, si
moniti non desistant, ad id compelli debent, vel
ut contra famam juramenta propinquorum exhi-
beant. Si verò denunciatus non sit talis, ut di-
ctum: vel famam, aut scandalum probare non
possit, tum contrahentes possunt moneri ad desi-
stendum à contractu matrimonii, non autem
compelli.

CLVI. Pro explicatione hujus c. notandum 1.
si fama impedimenti plenè probetur, adeoque de il-
la constet, ea sufficit ad impediendum matrimo-
nium, ne contrahatur, *Sanch. l. 1. de matr. dif. 71. n. 13.*
Secus est, si de fama non constet, nec probata fuerit,
Gl. hic V. Licet fama. Non debet autem fama esse
privata, ita ut constet solum Judici, ut privato, quia
extra judicium intellexit de impedimento famam
esse, tunc enim ea non sufficit ad impediendum ma-
trimonium, sed solum ad inquirendum, & recipi-
endum probationem de fama. Si verò de fama con-
stet Judici, tanquam Judici, quia ea probata est in
judicio per testes, tunc talis fama impedit matrimo-
nium contrahi, c. *Super eo. 2. de consang. & affinit.*
Idemque est, si de fama constet Judici tanquam no-
torium, tunc enim is potest juxta illud judicare, et si
id non probetur, *Abb. hic n. 6. & Alex. de Nevo n. 15.*
& 16. *Sanch. cit. dif. 71. n. 15.*

Notandum 2. Contra probationem famæ de im-
pedimento matrimonii admitti potest alia contraria
probatio, & si hæc secunda probatio sit clarior, eli-
ditur effectus prioris probationis, *Gl. hic V. Famam.*
Abb. ibid. n. 3. Alex. de Nevo n. ult. Sanch. c. l. n. 16.
Ad deponendum verò contra hujusmodi famam,
sive ad eam refellendam admittitur etiam consan-
guineorum juramentum, cit. c. *Cum in tua.* ibi: *vel*
contra famam hujusmodi juramenta exhibeant propin-
quorum. Imò hæc fama, ejusque probatio eliditur,
arbitrio Judicis, si contra illam consanguinei con-
trahere volentes jurent, se non esse consanguineos:
tunc enim arbitrio Judicis relinquitur, juxta quali-
tatem personarum, admittere hoc juramentum con-
tra famam, *Abb. hic in fine. Alex. de Nevo ibid. n. 13.*
Menoch. de arbitr. l. d. casu 243. n. 4. Mascard. vol. 2.
de probat. concl. 1034. n. 16. Sanch. c. l. n. 17. Judex
autem, si propinqui se sponte offerant ad juramenta
præstanda, ea recipere non debet, sed repellere, quia
sunt suspecti, quin etiam compelli debent, ut à con-
tractu matrimonii desistant, ut habetur in textu.

CLVII. Notandum 3. Quando scandalum
timetur ex contractu matrimonii inter consanguineos
contrahentium, tum potest, & debet Judex in-
terdicere matrimonium, prout sumitur ex cit. c. *Cum*
in tua. & ibi *Gl. V. Scandalo.* ubi ait, quod scandalum
reddit aliquos inhábiles ad contrahendum matrimo-
nium, *Abb. ibid. n. 4. Sanch. l. 1. de matr. dif. 14. n. 3.*

Notandum 4. Si denunciatus impedimentum
matrimonii, non sit persona gravis, & de fama, vel
de scandalo docere, sive illud sufficienter probare
non possit: tunc Judex potest quidem tales monere,

ut desistant à contrahendo matrimonio, non tamen potest compellere contrahere volentes, ut habetur in fine *c. Cum in tua*. Idque propter defectum probationis. Quomodo autem probari debeat confanguinitas, vel affinitas, dictum est *libr. 2. Decretal. Tit. 20. sec. 3. §. 1. n. 136. & seqq.*

CLVIII. Queritur 3. An si lis pendeat super priore matrimonio, impediatur contrahi secundum? De hoc agitur in *c. Cum in Apostolica*. 18. h. t. Nam cum inter Villicum quendam, & uxorem ejus super matrimonio quaestio verteretur, Villicus ille publicè asseruit, sed falsò, inter se, & uxorem suam sententiam divortii, iudicio Ecclesiæ, promulgatam esse, qui lite pendente, aliam mulierem huius facti ignatam sibi copulavit: postea verò super priore matrimonio Iudices delegati sententiam divortii protulerunt. Re delatà ad Papam Urbanum III. is respondit, quòd cum villicus, & mulier superinducta, pendente lite prioris matrimonii, invicem consenserint: imposita viro pœnitentià competente (quia lite pendente contraxit cum secunda matrimonio in contemptum Ecclesiæ, *Gl. hic V. Imposita*) & interim interdicto carnali commercio, postmodum in maritali conjugio poterit permanere. Nam quia ex sententia divortii postea lata compertum fuit, prius matrimonium reipsa invalidum fuisse, ideo decedit hic Pontifex, posterius matrimonium jure validum esse, *Canis. hic n. 1.*

CLIX. Ubi præterea notandum 1. etsi regula generalis sit, ut lite pendente nihil innovetur, *tot. Tit. XVI. Libr. 2. Decret.* est tamen hic casus specialis, in quo permittitur, lite pendente, innovatio. Cujus rationem aliqui DD. assignant, quia matrimonium est Divini Juris, litis pendentia verò est juris humani, quod non poterit tollere ea, quæ sunt Juris Divini: quod etsi in se verum sit, non tamen satisfacit, seu tollit difficultatem, quia pleraque impedimenta matrimonii sunt Juris humani, sive jure humano, seu Ecclesiastico introducta, & tamen impediunt, vel dirimunt matrimonium, quod secundum se Juris Divini est, ut rectè notat *Canis. hic n. 2.* qui ait, hanc esse veram rationem, quòd litis pendentia non sit à Jure Canonico, tanquam impedimentum dirimens matrimonii introductum, seu statutum, quia nusquam numeratur inter impedimenta matrimonii, ideoque hujusmodi matrimonium, pendente lite prioris matrimonii, contractum est validum. Quare standum est generali regulæ traditæ in *c. Cum apud Sedem*. 23. h. t. Quicunque non prohibetur matrimonium contrahere, admitti debet: sive quod in idem recidit: omnibus permisum est matrimonium, quibus non est à Jure prohibitum: ideoque etiam non dirimitur matrimonium ex eo, quòd contra præceptum Iudicis Ecclesiastici sit contractum, dummodo aliud Canonicum impedimentum non subit, ut patet ex *toto Tit. De matrimonio contracto contra Interdictum Ecclesiæ*, de quo infra.

Notandum 2. Si in casu huius c. Villicus ille credidisset, prius matrimonium fuisse validum, tum posterius matrimonium invalidum fuisset quoad DEVM, ob defectum necessarij, & legitimi consensus, non enim posset quis habere seriam voluntatem valide contrahendi matrimonium cum secunda mu-

liere, si judicet, etsi per errorem, prius matrimonium esse validum, adeoque illo adhuc se obligatum. Ut si quis credens suam uxorem adhuc vivere, etsi revera esset mortua, matrimonium cum alia contrahat, non valet secundum matrimonium, *Abb. hic in fine*. Ex quo infert hanc regulam, quòd contrahens matrimonium, si credat, impedimentum dirimens subesse, quod tamen revera non subest, matrimonium coram DEO non contrahat, adeoque illud non teneat, licet verba protulerit apta ad contrahendum matrimonium. Aliud est quoad Ecclesiæ, seu forum externum, in quo de occultis non judicatur, *c. un. Vt Ecclesiæ benef. sine diminut. & c. Juxta*. Juxta enim eum sensum sequi debet, quem verba præferunt, sive communiter rectè intelligentibus ingerere solent, *c. Ex literis*. 7. h. t. *Canis. hic num. 3.*

§. III.

De impedimento Erroris personæ.

CLX. ASSERTIO I. Error circa substantiam personæ jure naturæ, reddit irritum matrimonium, ut si quis putans se contrahere cum Anna, contrahat cum Barbara, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 18. num. 12.* & alii communiter. Ratio est, quia error circa substantiam, seu substantiale objectum vitiat contractum: sed persona determinatè cognita contrahenti, est substantiale objectum contractus matrimonii; ergo error circa illam vitiat contractum. Et quidem jure naturæ, quia talis error aufert consensum in hanc personam, *l. Si per errorem*. 1 §. ff. de *jurisdict.* cum velit contrahere non cum qualibet muliere, sed cum hac determinata: at qui actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, *Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 2. n. 1.*

Extenditur autem, quòd error circa substantiam personæ irritum reddat matrimonium, sive sit antecedens, sive concomitans. De errore antecedente probatur, quia talis error dat causam contractui, ita ut si quis non errasset in persona, noluisse contrahere cum tali, adeoque facit contractum matrimonii involuntarium circa primum, & substantiale ipsius objectum, quod est persona determinatè cognita contrahenti, & per consequens talis error facit irritum etiam ipsum contractum. De errore verò concomitante probatur, eò quòd sic errans ita habitualiter animo est affectus, ut licet non erraret, sed sciret esse aliam, quam putarat, adhuc cum ea contrahere vellet, adeoque licet talis error non efficiat contractum involuntarium, facit tamen non voluntarium, & aufert actualem, & positivum consensum in personam, quæ offertur, quia ad matrimonii valorem requiritur: voluntas enim, cum tali errore contrahentis, actu, & de presenti fertur solum in Annam v. g., quam animo concepit, non in Barbaram, quam putat esse Annam: ignorantis autem, & non cognoscentis nullus est consensus. Quòd si tamen errans actu intenderet cum persona præsentì contrahere, quæcunque illa sit, validum utique esset matrimonium, quia verè in illam consentiret, *Conning disp. 31. de Sacram. n. 9.* non autem esset error personæ, si quis solum erraret in nomine, putans eam, cum qua contrahit, vocari Annam, cum vocetur Barbara, modò aliàs ipsa persona ei sit cognita.

CLXI. ER

CLXI. Est autem hic notanda differentia inter matrimonium, & alia Sacramenta Baptismi, Confirmationis &c. Nam in his error circa personam non irritat Sacramentum, ut si quis putet suscipientem esse Petrum, cum sit Paulus, quia in ijs non initur contractus cum persona suscipientis, nec interest Ministri, quis Sacramenta suscipiat, aut cui illa applicet, seu ministret. In matrimonio vero initur contractus, & interest contrahentis, cum quo, vel cum qua contrahat: unde suam intentionem potest contrahens restringere ad certam personam, cum in alijs Sacramentis id non possit Minister, sed debeat habere intentionem baptizandi, confirmandi, absolvendi &c. personam presentem & capacem, quæcunque illa sit, *Sanch. cit. dis. 18. n. 13. ubi num. 12.* dat rationem discriminis, quia matrimonium respicit individuas condiciones contrahentium, quæ conferunt ad individuum vitæ consuetudinem inter conjuges retinendam, in quo consistit essentia matrimonij. In alijs vero Sacramentis hujusmodi condiciones recipientium nihil conferunt ad finem Sacramenti.

CLXII. ASSERTIO 2. Error circa qualitatem personæ, etsi det causam contractui, & proveniat ex dolo alterius contrahentis, non irritat per se matrimonium, ut docet *Sanch. l. 7. de matr. dis. 18. n. 18. Laym. cit. c. 2. n. 2.* & colligitur ex c. Cum in Apostolica 18. h. 1. ubi deciditur, matrimonium non irritari ob mendacium, vel dolum ad illud inducentem, *Abb. ibid. n. 2.* Ut si quis putans se contrahere cum nobili, virgine, pulchra vel divite matrimonio, contrahat cum ignobili, corrupta, deformi vel paupere. Ratio est, quia talis error consensum matrimoniale efficit tantum involuntarium secundum quid, nempe circa qualitates, & accidentia personæ, cum qua contrahitur, quæ se habent solum per modum rationis motivæ, seu impulsivæ, & causæ finalis extrinsecæ, ac proinde cum non impediat consensum substantialem circa personam, & materiam, ac substantiam contractus, non vitiatur matrimonium. Licet verò contractus v. g. venditio, & emptio, cum errore circa qualitatem, vel modum extrinsecum facta subsistat, ita tamen ut ob dolum rescindi possit: matrimonium tamen semel validum non potest ita rescindi, *Laym. c. l.*

CLXIII. Cæterum per accidens in duobus casibus error qualitatis irritum reddit matrimonium: primo si qualitas, in qua erratur, per modum conditionis apponatur in contractu matrimonij, ita ut actu intendat quis non contrahere cum tali persona, nisi talis qualitas ipsi insit, tunc enim ea velut conditione deficiente, etiam consensus omnino deficit, *Sanch. cit. dis. 18. n. 21.* Secundò, si error qualitatis inducat, vel involuat simul errorem personæ, ut si quis velit ducere primogenitam Regis, & illi alia offeratur ignota, tanquam primogenita, invalidum est matrimonium propter errorem circa personam, non enim vult ducere oblatam, nisi sit primogenita, in quam solum consentit, non in aliam. Sed difficultas est, quando error qualitatis involvat errorem personæ? *Sanch. c. l. n. 26. & 27.* tradit hanc regulam: Si per qualitatem, in qua erratur, certa, & in dividua persona designetur, animòque concipiatur, quæ visu prius ignota est, tunc

TOMM IV.

errorem redundare in errorem personæ. Ut si quis animo consentiat contrahere cum filia primogenita Titij: offeratur autem postea secundò genita, aut alia, quæ primogenitam se esse simulat, nullum erit matrimonium, quia is apprehendit certam, & individuum personam, cum qua hic, & nunc vult contrahere, non cum alia. Secus est, si illa, quæ oblata est, tanquam primogenita, visu prius nota erat contrahenti, & ad matrimonium determinata fuisset, tunc enim valebit matrimonium: etsi per errorem putet, illam esse primogenitam Titij: modò non habeat actualem intentionem non accipiendi illam, nisi sit primogenita. Quòd si qualitas non determinet individuum personam, non est error personæ: sed solius qualitatis, ut si quis fingat se esse primogenitum Regis, non determinando, cujus Regis sit primogenitus, fecmina ex tali errore illi nubens, dicetur solum errare circa qualitatem, ac proinde matrimonium subsistit, *Sanch. c. l. n. 33. & 34. Tanner. dis. 8. q. 3. dub. 3. n. 46. & 47.*

§. IV.

De impedimento matrimonii orto ex cultus, si se Religionis disparitate.

CLXIV. QUÆRITUR 1. An, & quomodo disparitas cultus, si se Religionis dirimat matrimonium? Resp. matrimonium hominis fidelis, seu baptizati cum infideli seu non baptizato etiam catechumeno, non est irritum Jure naturæ, sed solo Jure Ecclesiastico. Est communis sententia. Et quamvis non reperiatur hac de re extare Jus, siue Lex scripta Pontificia, vel Concilij Generalis: est tamen consuetudine, & communi praxi Ecclesiæ, ex traditione Apostolorum, id introductum, quæ vim legis obinet, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 71. n. 7. & 8.* Ratio autem, cur Ecclesia irritaret hæc matrimonia, fuit, quia omnino incongruens est fidelem, & Christianum inire matrimonium, quod non sit Sacramentum. Quòd verò hoc impedimentum dirimens solo Jure Ecclesiastico introductum sit, patet, non enim est irritum Jure naturæ, quamvis sit illicitum, nisi gravis necessitas, & causa excuset, quia aliqui fideles cum infidelibus matrimonium celebrant, propter quod non reprehenduntur in S. Scriptura, ut Iacob cum filiabus Laban, quæ videntur fuisse idololatæ: Ioseph cum filia Putipharis, Moyses cum filia Ietro Æthiopissa, Esther cum Assuero Gentili &c. Neque etiam est illicitum Jure Divino positivo novæ legis Evangelicæ, quia etsi hoc Jure prohibitum sit matrimonium Christianorum cum gentilibus, ut 2. Corinth 6. nolite jugum ducere cum infidelibus, item quæ pars fidelis cum infideli? non tamen extat ullum Jus Divinum, quo irritatur tale matrimonium, præsertim in nova lege, in qua Christus non dedit ulla præcepta morum, sed solum fidei, & Sacramentorum, *Sanch. c. l. n. 7.* Ex quo sequitur, quòd Pontifex possit dispensare in hoc impedimento matrimonij iniri inter fidelem, & infidelem, cum possit dispensare in omni Jure Ecclesiastico, *Sanch. c. l. n. 10.* Neque enim Juris Divini est, ut omne ma-

F 2

trimo-

trimonium Christiani, etiam cum infideli initum, sit Sacramentum, sed solum ut initum inter duas personas Christianas sit Sacramentum, *Tanner. dis. 8. de matr. q. 4. dub. 5. n. 85.*

CLXV. Quæritur 2. an matrimonium personæ Catholicæ cum persona hæretica sit validum, vel etiam licitum? Resp. tale matrimonium esse quidem validum, sed mortaliter illicitum, nisi gravis causa excuset, ut moraliter certum sit, nullum fore periculum scandali, vel perversionis, aliorumque incommodorum, quæ ex talibus matrimonijs plerumque oriri solent, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 72. n. 2. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 14. n. 2. Tanner. cit. dub. 5. n. 86.* & alii communiter. Prima pars, quod tale matrimonium non sit irritum, sed validum, colligitur ex c. *Decrevit* 14. *De hæretic. in 6.* dum ibi decernitur, uxores, quæ scienter hæreticis viris nupsierunt, privandas esse dote in pœnam delicti: & tamen non præcipitur illas separari à viris, adeoque supponitur, matrimonium fuisse validum. Ratio est, quia cum uterque contrahentium sit baptizatus, adeoque capax Sacramenti matrimonij, non decuit ita irritum reddi, sicut matrimonium cum infideli, seu non baptizato. Secunda pars, quod hujusmodi matrimonium sit illicitum, probatur ex c. *Cave* 15. *caus. 28. q. 1.* ubi dicitur: *Cave, ne alienigenam; hoc est, hæreticam uxorem accipias tibi: idemque videtur prohibere Apostolus 1. Corinth. 7. Cui vult, nubat, tantum in Domino*, prout plures exponunt hunc locum. Ratio est, quia matrimonium cum hæretico, vel hæretica initum est illicitum Jure naturæ, tum ob periculum perversionis conjugis Catholicæ, & ne proles malè educetur in fide, tum ob periculum dissensionum animorum inter conjuges tales, inter quos vix pax esse potest. Tertia pars, quod secluso scandalo, & periculo perversionis, aliisque incommodis, id aliquando sit licitum, colligitur ex c. *Non oportet* 16. *cit. caus. 28. q. 1.* quod est desumptum ex Concilio Agathensi, c. 25. ubi dicitur, non oportet cum hæreticis commiscere connubia, vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen profiteantur, se Christianos futuros, & Catholicos. Idque etiam probatur ratione, quia tale matrimonium non est ita intrinsecè malum, quin possit cohonestari, & licitum fieri, quia possunt in pluribus casibus particularibus, prædicta pericula, & incommoda omnino, vel majori ex parte cessare. Deinde non obstat etiam præceptum Divinum, & naturale de non ministrando Sacramento indignis, ut in proposito Catholica persona, contrahendo matrimonium cum hæretica, ministraret illud indigno, qui in peccato mortali illud susceperet, ac proinde peccat Catholicus, cooperando peccato illius, imò & injuriam irrogaret Sacramento. Verùm hoc non obstat, quia qui habet gravem causam faciendi aliquid ex se honestum, & licitum, non censetur per se cooperari peccato, quod alius fortè in eo committit: sed tandum per accidens, & extrinsecè, exhibendo quasi materiam, & objectum peccati, quod interdum ex causa licet, ut patet in solvente usuris. Ergo cum in prædicto casu, adsit gravis causa contrahendi matrimonium cum persona hæretica, adeoque ministrandi Sacramentum alteri conjugi, non peccat, qui eo casu ministrat Sacramentum indigno, neque censetur in-

juris in Sacramentum, ministrando illud ei, quem scit indignè suscepturum, quia ob gravem causam id est licitum: sic enim potest quis etiam ministrare Eucharistiam peccatori occulto publicè petenti, *Tanner. cit. dub. 5. n. 87.* Denique non obstat etiam præceptum Ecclesiasticum de non communicando cum hæreticis, quia post Concilii Constantiensis decretum, non est prohibita communicatio cum hæreticis, nisi cum nominatim excommunicatis, & denunciatis, & notoriis Clericorum percussoribus, in qua re etiam dispensari potest, *Tanner. c. l.*

CLXVI. Atque hinc inferit *Sanch. cit. dis. 72. n. 5.* in Germania, aliisque Regionibus Septentrionalibus, in quibus hæretici cum Catholicis permixti vivunt, ex consuetudine recepta, & tolerata, licita esse conjugia inter personas Catholicas, & hæreticas, modò conjugii, qui Catholicus est, permittatur liberè, & sine perversionis periculo, in fide permanere. Quod tamen non est ita universalliter admittendum, sed solum tunc, si prædicta pericula, & incommoda absint: & adsit sufficiens, & gravis causa ineundi matrimonium cum hæretico, vel hæretica, qualis est spes moraliter certa securitatis conjugis hæretici conversionis ad fidem Catholicam, vel alia gravis causa, ut si in aliquo raro casu probabilis spes esset, ex tali matrimonio multò majorem fructum spirituales securum, ob quem incommoda illa, tanquam minora, permitti possint, *Laym. cit. c. ult. n. 2. Tanner. n. 88.* In dubio verò, utrum ejusmodi mala sequi possint, ex matrimonijs cum hæreticis initis, ad S. Pontificem pertinet, vel etiam ad Episcopum loci, ut rem examinet, & licentiam det contrahendi matrimonii. Imò cum teste experientia, ex talibus matrimonijs gravia mala spiritualia sequi soleant, tum conjugii Catholico, tum liberis, nec Papa potest quoad hoc derogare Juri Divino, & naturali, nisi hæc incommoda cessent, *Laym. c. l.* alioquin verò non requiritur dispensatio S. Pontificis ad ineundum matrimonium cum persona hæretica in iis locis, in quibus consuetudine legitimè derogatum est, quoad hoc, Legi Ecclesiasticæ, *Tanner. cit. dub. 5. n. 89. & 90.*

CLXVII. Prædictis addendum, certum est, pacta in conjugijs cum hæreticis personis initis, ut aliqui ex liberis nascituris, v. g. masculi, ex patre hæretico fidem hæreticam sequantur, formine verò ex matre Catholica genitæ fidem Catholicam amplectantur, esse prorsus impia, & irrita, quia parentes tenentur omnes liberos suos in vera fide educare, cui obligationi renuntiare nullo modo possunt, *Laym. c. l. n. 3. Tanner. c. l. n. 91.* Ubi addit matrimonium cum persona hæretica licitum sit, & existimetur per illud multum promovendum bonum publicum: nec tamen spes sit, ut maritus hæreticus permittat omnes liberos in Catholica Religione educari, hoc casu non videtur illicitum, in pactis conjugalibus talem exceptionem apponere, ut saltem aliqua pars liberorum in fide Catholica educetur, & instruat: salvo tamen jure matris Catholicæ, ut etiam cæteros liberos, quantum fieri poterit in eadem vera Religione instituere, ut tenetur, non pratermittat.

Porro de aliis impedimentis dirimentibus matrimonij agetur in propriis Titulis sequentibus

bus hujus Libri, in quibus de iisdem ex instituto agitur.

§. V.

De dispensatione impedimentorum matrimonii.

CLXVIII. Quæritur 1. An, & qua ratione dispensari possit in impedimentis matrimonii? Resp. 1. Pontifex in nullo impedimento jure divino naturali matrimonium dirimente, propriè dispensare potest, *Sanch. l. 8. de matrim. dif. 6. n. 10.* & est communis sententia. Ratio est, quia inferior non potest legem Superioris tollere, *c. Inferior. 4. dif. 21.* nec absolute, nec etiam in casu speciali, in quo abrogatur obligatio legis naturalis per dispensationem, quia hoc est solius Conditoris legis, aut eo Superioris. Dixi propriè, quia Pontifex posset, saltem in casu maximè necessitatis, conservandi generis humani, per Epiichiam interpretari, & declarare, legem naturæ hic, & nunc non obligare, quod est impropriè dispensare: ob quam olim etiam fratres, & forores inter se matrimonia contraxerunt, *Tanner. tom. 4. dif. 8. q. 4. dub. 9. n. 155. & seq.*

CLXIX. Resp. 2. Potest Pontifex dispensare in omnibus impedimentis Jure solum Ecclesiastico matrimonium dirimentibus, *Sanch. l. 8. dif. 6. n. 14.* Et quidem validè etiam sine causa, licet verò non nisi ex causa rationabili, *Tanner. cit. dub. 9. num. 156.* & alii communiter. Prima pars est communis, & certa. Ratio est, quia is potest dispensare in lege, qui eam tulit, quiq; tollere, & mutare potest: sed impedimenta matrimonii Jure Pontificio, seu Canonico sunt statuta, ergo Papa etiam illa tollere potest, & relaxare. Secunda pars, quòd validè dispense Pontifex etiam sine causa, traditur à *Sanch. l. 8. dif. 17. n. 24.* & est communis DD. sententia. Ratio est, quia potest legislator legem, etiam sine causa validè tollere, & abrogare, quoad totam communitatem: ergo poterit etiam illam tollere, respectu unius, vel aliquorum, adeoque sine causa validè cum aliquo in ea dispensare, cum lex tota dependeat à voluntate legislatoris, à qua vim obligandi accipit, & retinet. Tertia pars, quòd licet non possit Papa dispensare etiam in propriis legibus, sine legitima causa, est communior, ac verior apud *Sanch. cit. l. 8. dif. 18. n. 3.* Ratio est, quia sine causa inducit inæqualitatem inter partes Communitatis, adeoque talis dispensatio cedit in aliorum injuriam; ergo peccat sine causa dispensans, quamvis non graviter, si absit scandalum, & notabile aliorum damnum, *Sanch. c. l. n. 6.*

CLXX. Resp. 3. Episcopus non potest regulariter, & ordinariè, ac per se loquendo, dispensare in impedimentis dirimentibus matrimonii etiam Ecclesiasticis, *Sanch. cit. dif. 6. n. 14.* Ratio est, quia illa impedimenta Jure communi Ecclesiastico sunt inducta, in quo tanquam in lege Superioris, inferiores Prælati ordinariè dispensare non possunt. Unde sequitur, neque Legatum Pontificis, etiam de latere, in his impedimentis dispensare posse, quia hic circa dispensationes ea solum potest in Provincia sibi commissâ, quæ potest Episcopus in sua Diocesi,

Sanch. c. l. n. 15. nisi specialiter plus illi concessum sit. Veruntamen potest Episcopus, in extraordinario casu magnæ necessitatis, dispensare in impedimentis dirimentibus, *Sanch. c. l. n. 20.* Quod verum est concurrentibus his conditionibus: Si nimirum impedimentum sit dispensabile, & matrimonium sit publicè, bonâ fide, saltem alterius conjugis, contractum; impedimentum verò occultum, & separatio sine magno scandalo, aut incommodo fieri non possit, nec ad Pontificem, vel alium ab eo potestatem habentem facilis accessus sit ob inopiam, vel aliam justam causam, *Sanch. l. 2. de matr. dif. 40. n. 3.* Neque enim verisimile est in casu tantæ necessitatis, Pontificem sibi reservare voluisse jus dispensandi. At verò ut contrahatur matrimonium cum impedimento dirimente, non videtur Episcopus dispensare posse, spectato jure ordinario, seu excluso privilegio speciali *Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 6. in fine.*

CLXXI. Quæritur 2. Quæ sint justæ causæ dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonii? Resp. Tres præcipuas communiter assignati, prout videre est apud *Sanch. l. 8. de matr. dif. 19. n. 8.* Prima est, extinctio magnæ litis, vel gravium discordiarum: ad quam causam reducitur etiam evitatio scandalorum inter cognatos: vel gravis delicti, aut periculi animæ aliquorum, quod nisi contrahatur matrimonium, certò incurretur, *Sanch. c. l. n. 9. 10. & 11.* Secunda causa est, quando non reperitur matrimonium æquale in aliqua urbe, vel oppido, præterquam cum consanguineis, vel affinibus, *Sanch. c. l. n. 12.* Tertia causa est, defectus dotis competentis, quòd fit, ut femina non possit, juxta suam conditionem, reperire sponsum se dignum, nisi ex propinquis, *Sanch. c. l. n. 16.* Ultra dictas tres causas, aliæ adferuntur à *Sanch. c. l. n. 30. & seqq.* Prima est, conservatio amplissimarum opum in eadem familia. 2. Illustris familiæ in eodem sanguine: 3. Merita petentium dispensationem: 4. Proles bonâ fide suscepta ex consanguinea, *Sanch. c. l. n. 34.* Porro sæpe fit, ut plures causæ simul junctæ sufficiant, quæ seorsum singulæ non sufficerent, *Sanch. c. l. n. 34.* videtur etiam potest *Coning tr. de Sacram. dif. 33. dub. 5. n. 45.*

CLXXII. Quæritur 3. Quando ob reticentiam veri, vel expressionem falsi, in petitione dispensationis, ea sit subreptitia, & invalida? Resp. Quando in petitione dispensationis, tacetur vera causa, aut circumstantia, quam Jura jubent exprimi: vel quando veritas tacita, aut falsitas expressa, pertinet ad causam finalem, ita ut eâ veritate expressâ, vel falsitate non expressâ, dispensatio vel omnino concessa non fuisset, vel non tali modo, tunc talis dispensatio redditur nulla, & invalida, ob defectum intentionis, & consensûs, ex parte dispensantis, *Sanch. l. 8. de matr. dif. 21. n. 13. Coning. cit. dif. 33. dub. 6. n. 61.* Quando verò non tacetur aliquid, quod Jura jubent exprimi, & veritas tacita, vel falsitas expressa, tantum versatur circa causam impulsivam, sine qua nihilominus dispensatio concessa fuisset, licet difficilius: non redditur dispensatio subreptitia, & invalida, *Sanch. cit. dif. 21. n. 17. Coning c. l. num. 62.* Ratio est, quia tunc error non dat causam dispensationi, cum Pontifex, ob aliam causam, similiter motus fuerit ad eam concedendam, adeoque dispensatio non potest dici propriè

prie facta per errorem, & per-consequens nec subreptitia est, quia non est facta per errorem dante causam concessionem, seu dispensationem. Sed de hoc plura dicta sunt alibi. Quomodo autem S. Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis, dicitur infra suo loco.

SECTIO VII.

DE MUTUA CONIUGVM obligatione, quoad cohabitationem, alimentorum praestationem, & liberorum educationem, & de obligatione conjugum ad debitum conjugale.

§. I.

An teneantur coniuges simul cohabitare, & mutuo sibi prestare alimentum, & quia sit obligatio coniugum ad alendos, & educandos filios?

CLXXXIII. ASSERTIO I. Coniuges tenentur simul habitare, non tantum in eadem domo, sed etiam communi mensa, eodemque toro utentes, saltem ut plurimum, ut patet ex c. 1. & 2. de conj. lepros. & ex c. 2. Gen. Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adheret uxori suae, & Matth. c. 5. Omnis, qui dimiserit uxorem &c. quamvis mutuo consensu quoad torum separari possint, ut patet ex 1. Cor. 7. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus &c. modò adsit legitima causa, & absit periculum incontinentiae in utroque conjugum.

CLXXXIV. Hinc inferitur 1. Cum vir sit Caput mulieris, uxorem teneri sequi virum mutantem domicilium, c. 3. caus. 13. q. 2. Ubi dicitur: Unaqueque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte. Quod limitandum est 1. Si in pactis matrimonialibus certus locus habitationi destinatus sit: tunc enim uxor virum ab eo loco discedentem sequi non tenetur, nisi nova recedendi causa superveniat ante non praevista, ob quam vir necessario debeat aliò proficisci, Sanch. l. 1. de matr. dif. 40. n. 2. & 3. 2. Non tenetur sequi virum, si sine gravi detrimento corporis, vel animae sequi non possit, Sanch. cit. libri dif. 41. n. 3. Neque 3. tenetur sequi virum, qui hinc inde vagatur, nullibi certam sedem habens: nisi mulier sciens virum habere consuetudinem vagandi, ipsi nupsit, ideòque tacite ad id se obligavit, Sanch. c. l. n. 6. & 7. 4. Non tenetur uxor sequi virum etiam iustà ex causà longam peregrinationem instituentem, cum magno sui incommodo; secus, si commodè possit, Sanch. c. l. n. 8. Econtra verò vir non tenetur sequi uxorem, nisi hac ob causam necessarium cogatur domicilium mutare, cum tamen vir pro suo libitu sibi domicilium eligere possit, & uxorem cogere, ut illum sequatur, Sanch. cit. dif. 41. n. 14. & 15.

Inferitur 2. Quamvis ad longum tempus non possit, uxore invità, vir discedere, ut constat ex c. 1. de conj. lepros. nisi iusta causa subsit, ut si à Principe ad bellum evocetur, vel ob gubernandam, & regendam familiam abesse cogatur, tunc enim foret irrationabiliter invità uxor. Potest tamen vir, etiam sine consensu uxoris, brevem peregrinationem instituere, cum contrà uxor, extra casum necessitatis, non possit, sine viri consensu peregrinari, Sanch. l. 9. de matr. dif. 4. n. 12. & 15. Si tamen vir discedens diu non sit reversurus, tenebitur secum ducere uxorem, si sumptus necessarii ad secum ducendam uxorem suppetunt, Sanch. c. l. n. 14.

Inferitur 3. Cum vir sit caput mulieris, & familiae ad Ephes. 5. & 1. Cor. 11. ideo tenetur uxor in iis, quae ad familiam convenientem administrationem pertinent, obedire praeceptis mariti, Laym. l. 1. tr. 10. p. 3. c. 2. n. 1.

Inferitur 4. Quòd marito etiam permissum est uxorem delinquentem castigare, moderatè tamen: etsi enim viro subiecta sit, est tamen conjux, & adiutrix domesticae administrationis, Laym. c. l. n. 6.

CLXXXV. ASSERTIO 2. Vir quoque tenetur alere uxorem, & familiam, quia ideo etiam dotis fructus accipit, l. Dotis. 7. ff. De jure dotium. l. Pro oneribus. 20. C. eod. Excipitur 1. Si uxor, sine culpa viri, & absque causa necessaria à marito discedat, tunc enim quamvis dotem ab ea acceperit, non tenetur ad eam alendam, quia uxor debet esse in obsequio viri, c. Haec imago. 13. caus. 3. q. 5. ac proinde si non velit prestare obsequium debitum, non recipiet alimenta ipsi aliàs debita; qui enim non facit, quod debet, non recipit, quod oportet, l. Si eam. 3. C. De condit. insert. Si verò uxor, ob viri levitiam, aut aliam culpam discesserit: vel si coacta sit recedere, ob viri furem, vel morbum contagiosum, vel etiam ob proprium delictum in exilium acta sit, ali debet à viro, Sanch. l. 9. dif. 4. n. 19. & seqq. Excipitur 2. Si dos promissa, vel pars dotis soluta non sit, tunc enim vir non tenetur alimenta prestare uxori, Sanch. cit. l. 9. dif. 5. n. 2. & 3. quòd si vir pauperem, & indotatam duxit, sibi id imputare, & eam alere debet. Si verò maritus sit inops, & uxor dives, hac viro alimenta prestare tenetur, l. Si cum dotem. 22. §. Si maritus. ff. solut. matr. Sanch. cit. dif. 5. n. 9. Tanner. cit. dif. 8. dub. 4. q. 6. n. 67. & 2. seqq.

CLXXXVI. ASSERTIO 3. Uterque parens tenetur ad filios ex se natos sustentandos, & honestè, pièque educandos, ut patet ex c. 6. ad Ephes. Patres filios vestros educate in disciplina, & correptione Domini, & 1. Cor. 12. Nec enim debent filii parentibus rheaurizare, sed parentes filiis. Ratio est, quia parentes tenentur in filiis esse naturale, quod eis dederunt, conservare. Primaria tamen cura alendi filios ad patrem spectat, cum ob eam rem dotem accipiat, ut onera matrimonii sustineat, familiamque aliat. In defectum verò patris, si is pauper sit, vel nulla bona reliquit, avus paternus prolem alere cogitur, ut colligitur ex l. Si quis. 5. §. Virum autem. ff. de liber. agnosc. & Auth. Si pater. C. De divort. deficiente autem matre, avus aliique ascendentes materni, juxta l. pen. ff. eod. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 6. & 7. Cura autem alendi prolem saltem illegitimam, primo trien-

nio, ad matrem spectat, obligatio verò alendi filios legitimos absolute ad patrem pertinet, *Laym. c. l. n. 6.* Quia autem de alimentis à parentibus liberis præstandis dicta sunt, intelligi debent, si filii indigeant: nam ad hoc non tenentur, si filii aliunde sufficientem sustentationem habeant, vel laborando acquirere possint, spectatà qualitate personæ, & status, *l. Si quis à liberis. §. §. Sed si filius. ff. De liber. agnosc.* per alimenta autem hic intelliguntur non tantum quæ præcisè necessaria sunt ad vitam sustentationem, sed etiam quæ requiruntur ad vitam honestè, & competenter sustentandam, secundum qualitatem, & statum personæ, *Laym. c. l. n. 7.*

CLXXVII. Porro Jure Canonico parentes quibuscunque filiis etiam illegitimis alimenta moderata præbere debent, juxta *c. Cum haberet. §. in fine De eo, qui duxit &c.* à quo corréctum est Jus Civile prohibens alimenta præstari spuriiis, seu ex damnato coitu natis, *Auth. Ex complexu. C. de incest. nupt. Auth. Quibus mod. natur. eff. &c. §. pen. coll. 7.* Quamvis *Laym. c. l. n. 8.* dicat, quòd alimenta, quæ ad congruam sustentationem requiruntur, olim Jure Cæsareo negabantur spuriiis: non item alimenta, quæ præcisè sunt necessaria ad vitam sustentandam, quippe quæ stricto jure naturali, omnibus liberis dabantur, quibus natura communis est, ideòque nullà lege, vel consuetudine contrarium introduci potest.

§. II.

De obligatione mutua coniugum ad usum, seu actum conjugalem.

Quia hæc materia magis ad forum internum conscientiæ, ac penitentiale pertinet, quàm ad forum Ecclesiasticum externum, ideo de illa solum duas quæstiones magis necessarias hoc loco tractabimus, omittis aliis, de quibus videri possunt, quæ tractantur à Theologis passim in *Tract. de matrimonio.*

CLXXVIII. Quæritur 1. An actus conjugalis sit licitus, & an sit sub præcepto? Resp. 1. per se, ac naturâ suâ, est licitus, & honestus, *Sanch. l. 9. de matr. dif. 1. n. 2. Tanner. dif. 8. de matr. q. 6. dub. 1. Laym. l. §. tract. 10. p. 3. c. 1. n. 1.* & alii communiter. Patet ex S. Script. 1. ad Cor. 7. *Vxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro.* Probatur, quia cum ipsum matrimonium per se bonum sit, quippe institutum, & præceptum à DEO ad generis humani propagationem, etiam usus, sive actus ipsius bonus sit, necesse est. Unde Gen. 2. præcipit DEVS actum conjugalem primis parentibus, *crecite, & multiplicamini.* Actum autem ex se malum non potest DEVS præcipere.

CLXXIX. Resp. 2. Petitio debiti conjugalis, propriè accepta, per se nunquam est sub præcepto: redditio verò est sub præcepto, ita ut teneatur conjux reddere debitum conjugi ex iustitia, & sub peccato mortali, quoties alter debet, & convenienter petit, expressè, vel tacitè, seu interpretativè, *Sanch. cit. l. 9. dif. 2. n. 2. & 3. Tanner. cit. q. 6. dub. 2. n. 17. & 18.* & alii communiter. Prima pars de petitione probatur, quia nullus tenetur uti jure suo, quod per se ad salutem corporis, vel animæ non est necessari-

um, & quod pro se tantum, & in suum commodum est introductum, sed potest juri suo renunciare, *c. Ad Apostolicam. 16. de Regul. Dixi per se,* quia per accidens, non quidem ex propria obligatione iustitiæ, sed ex charitate tenetur conjux petere debitum, si ex signis colligat, aut credat aliàs conjugi imminere periculum incontinentiæ, quod petendo possit avertere, hujusmodi autem petere est moraliter reddere, *Sanch. l. n. 4.* Secunda pars de redditione debiti patet ex Apostolo 1. ad Cor. 7. ubi jubentur conjuges mutuo reddere debitum, eò quòd neuter proprii corporis potestatem habeat. Ratio est, quia conjux transtulit dominium corporis sui in alterum, in ordine ad actum generationis; ergo hic ex vi contractus, adeoque ex iustitia tenetur reddere debitum, & sub peccato mortali, si serid, & instantè petatur, & sine iusta causa denegetur, *Sanch. cit. dif. 9. n. 8. & seqq.*

CLXXX. Quæritur 2. An, & quomodo actus conjugalis reddatur illicitus, ratione dubii, de valore matrimonii? Resp. 1. si dubium de valore matrimonii, ob suspensionem latentis impedimenti, ortum sit ante contractum matrimonium, illud contrahi non potest, nec debet, *Laym. l. 1. tract. 1. c. §. 3. n. 23.* Quòd si quis malâ fide contraxit, dubitans de valore matrimonii, non potest debitum conjugale petere, etsi reddere teneatur alteri, qui bonâ fide contraxit, *Sanch. l. 2. de matr. dif. 42. n. 2.* Idque probatur ex *c. 2. de secund. nupt.* ubi deciditur: Conjugem, qui nondum de prioris obitu certus contraxit, non posse debitum petere, etsi hoc negare non possit postulanti, de quo plura infra *Tit. ult.* Ratio primæ partis est, quia cum talis conjux, dubiâ, & malâ fide, contraxerit matrimonium, & possessionem inchoaverit, non potuit per hujusmodi contractum, & possessionem malâ fide ceptam acquirere jus in corpus alterius; ergo non potest debitum ab eo petere, quia jus petendi non acquiritur, nisi per contractum bonâ fide initum, & possessionem bonæ fidei. Ratio secundæ partis est, quia alter, ratione contractus bonâ fide initi, est possessor bonæ fidei, adeoque habet verum jus petendi, & utendi re, quam bonâ fide putat esse suam; ergo hoc jure suo non debet spoliari, ob malam alterius fidem, dum non constat matrimonium esse nullum: atqui si negaretur illi debitum, privaretur hoc jure petendi, & impediretur ab usu corporis conjugis, quod bona fide putat esse suum, & ita injuria illi irrogaretur. Nec obstat, quòd dubitans, reddendo debitum, exponat se periculo fornicationis: quia ea fornicatio, si fortè matrimonium sit nullum, erit solum materialis: major autem est obligatio non irrogandi certam injuriam alteri conjugi, quàm vitandi periculum materialis fornicationis, quod dubitans evitare nequit, nisi cum injuria alterius, *Coning. dif. 34. de matr. dub. 10. n. 101.*

CLXXXI. Resp. 2. si post matrimonium bonâ fide utriusque conjugis contractum, uni superveniat dubium de valore illius, is tenetur reddere debitum alteri conjugi non dubitanti: non potest tamen petere, antequam adhibuerit sufficientem diligentiam ad veritatem cognoscendam: quâ adhibita, si maneat adhuc dubium, potest etiam petere, *Sanch. cit. l. 2. dif. 41. n. 3. & 4. Coning. cit. dub. 10. num. 105. Laym. c. l. n. 24.* Primum, quòd sic dubitans debeat reddere debitum, probatur, tum quia propter dubium,

bium, vel etiam probabiles, non tamen certas rationes, non potest alter privari possessione juris sui iuste acquisita, ad hoc enim requiritur, ut aliquis sit certus, rem non esse possidentis. Tum quia periculum majoris mali est in non reddendo debito, quam reddendo; majus enim peccatum est contra matrimonii fidem negare debitum, quod est injustitia, si matrimonium sit validum, quam fornicatio, quæ soli castitati adversatur, si matrimonium sit invalidum; ergo in hoc dubio eligendum est minus malum, reddendo debitum. Alterum verò, quod stante tali dubio speculativo, dubitans non possit petere debitum, ante factam inquisitionem de veritate, probatur, quia generaliter, quando quis dubitat, an res sit sua, quamvis eam retinere possit, non tamen potest eam uti, donec veritatem inquirat, quia frustra inquireret, si non teneretur eam domino conservare, ut docet *Sanch. cit. l. 2. dis. 41. n. 21.* ergo conjux dubitans debitum petere, quod est uti matrimonio, & actus dominii, etsi possit reddere, quod est pati solum actum dominii alterius, qui cum sit bonæ fidei possessor, non potest eo injuste privari. Tertium, quod sic dubitans possit debitum petere, post adhibitam diligentiam, probatur, quia generaliter loquendo, bonæ fidei possessor, si dubitet rem esse alienam, & post sufficiens examen nequeat dubium deponere, potest non tantum rem retinere, sed illam etiam uti, vel illam alienare, cum enim tali iuste concedatur possessio, etiam concedenda sunt, quæ illam subsequi solent, *Sanch. cit. dis. 41. n. 22.* ergo conjux dubitans, si præmisso examine, adhuc dubius maneat de valore matrimonii, potest uti matrimonio, petendo, & reddendo debitum: nam iniquum videtur, aliquem propter superveniens dubium, quod post adhibitam diligentiam, deponere nequit, perdere jus legitime acquisitum; ergo cum ante hoc dubium, conjux bonæ fidei contrahens, habuerit jus petendi debitum, non obstante tali dubio superveniente, quod bonam fidem in possessore non tollit, aut interruptit, illud jus retinebit. Quare neque hoc casu est periculum fornicationis formalis, vel peccaminosæ, quia etsi matrimonium sit reipsa invalidum: tamen probabilis ignorantia, quæ post sufficiens examen adhiberetur, est in bonæ fidei possessore, excusata peccato, *Laym. c. l.*

CLXXXII. Confirmatur, quia stante dubio speculativo de valore matrimonii, potest simul consistere iudicium practicum, quo prudenter judicatur, licitum esse hic, & nunc usum juris conjugalis iuste acquisiti: & hoc ipso, quia in dubio melior est

conditio possidentis, & nemo privandus est jure suo. Neque verò ante adhibitam diligentiam inquirendi veritatem, illicitum est petere debitum conjugi dubitanti ideo tantum, quia adest dubium speculativum de valore matrimonii, sed quia adest dubium, & nondum diligentia debita adhibita est ad illud deponendum; ergo etiam si illud dubium, post adhibitam diligentiam maneat, non tamen amplius obstat juri petendi debitum, *Sanch. cit. dis. 41. n. 53. in fine.* Porro quod conjux dubitans de valore matrimonii teneatur adhibere diligentem operam investigandæ veritatis, ex eo patet, quia alias exponeret se presentissimo periculo peccandi, sive petendo, sive reddendo, sive etiam negando debitum, cum nesciat, quid licitum sit, vel illicitum, nisi inquirat veritatem, *Coning cit. dub. 10. n. 100.*

Prædictis non obstat *c. Inquisitioni. 44. de sem. ex. comm.* ubi dicitur: si credulitas probabilis, & discreta, quamvis non manifesta, animum pulset, debitum quidem reddi posse, sed non postulari. Nam vel ibi agitur de conjuge, qui ab initio, malâ fidei matrimonium contraxit, quia scilicet dubitabat, vel dubitare debebat de ejus valore, ac proinde nunquam fuit bonæ fidei possessor, cui similis casus est in *c. 2. de secund. nupt.* Vel intelligendum est illud *c. de dubitante*, qui non adhibuit sufficientem diligentiam inquirendæ veritatis, adeoque interim jure suo uti non potuit, *Laym. l. 1. tract. 1. c. 5. §. 3. n. 24.*

CLXXXIII. Ex dictis inferitur 1. quando uterque conjux dubitat de valore matrimonii bonæ fidei contracti, ante præmissam sufficientem inquisitionem, neuter potest petere, aut reddere debitum, quia in dubio diligenti inquisitione non præmissa, possessio non confert jus utendi re; ergo cum eo casu neuter jus petendi habeat, neuter etiam alteri reddere debet, imò nec potest, ne peccandi periculo se & compartem exponat: adhibita autem diligentia, uterque potest petere, & reddere, quia tunc possessio confert jus ad omnem usum, *Sanch. cit. dis. 41. num. 55.*

Inferitur 2. Siquis post contractum matrimonium, bonæ fidei, utrinque habeat opiniones probabiles, & de valore matrimonii, & de nullitate ejusdem, imò etsi probabilius crederet, non valere matrimonium, modò habeat opinionem probabilem de valore ejusdem, potest reddere, & petere debitum, quia potest se conformare opinioni probabiliori, relicta etiam magis probabili. Unde *cir. c. Inquisitioni*, intelligi debet, cum talis adest credulitas, contra quam non militat aliud vicissim probabile iudicium, *Sanch. cit. l. 2. dis. 44. n. 4.*

